

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΤΖΙΩΝΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Διπλωματική Εργασία

**«ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΡΩΣΙΑ. ΟΙ
ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΡΩΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»**

ΤΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

Σεπτέμβριος 2022

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Δημήτρης Στεργίου

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έχει προκαλέσει μια σειρά κυρώσεων που επιβλήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Ηνωμένες Πολιτείες και άλλες χώρες. Οι κυρώσεις περιελάμβαναν περιορισμούς στον χρηματοπιστωτικό κλάδο της Ρωσίας, την Κεντρική Τράπεζα και στις εξαγωγές πετρελαίου της χώρας, επιπλέον των γενικών ελέγχων στις εξαγωγές. Επιπρόσθετα, ξένες εταιρείες έχουν αποσυρθεί οικειοθελώς από τη ρωσική αγορά ως αποτέλεσμα μιας τάσης «αυτοκυρώσεων». Αξιολογούμε τον αντίκτυπο που είχαν αυτές οι κυρώσεις στην οικονομία της Ρωσίας μετά την εισβολή, αλλά και πιο διαρθρωτικά αναφερόμενοι στην κατάσταση της οικονομίας της χώρας πριν την επιβολή κυρώσεων. Ο αντίκτυπος της επιβολής των ρωσικών κυρώσεων, αντανακλάται και στην παγκόσμια οικονομία, αναφορικά με την αλλαγή του πεδίου οικονομικών συνδιαλλαγών χωρών λόγω αναζήτησης νέων τρόπων κάλυψης των αναγκών ενέργειας κυρίως. Συμπερασματικά αποδεικνύεται ότι, τα ρωσικά δημοσιονομικά έσοδα δεν έχουν υποστεί κυρώσεις αρκετά ώστε να μειώσουν τη διάρκεια αυτού του πολέμου. Η αποτελεσματική διαχείριση από την Τράπεζα της Ρωσίας απέτρεψε τη χρηματοπιστωτική αστάθεια και ως εκ τούτου προστάτευσε και την πραγματική οικονομία. Ωστόσο, αυτή η εικόνα της οικονομικής συγκράτησης της Ρωσίας πλησιάζει στο τέλος της. Δεδομένου ότι οι νέες κυρώσεις έχουν επιβληθεί πρόσφατα, τα αποτελέσματα δεν έχουν εκδηλωθεί πλήρως ακόμη, στη σκιά και των ανακατατάξεων των ροών προμήθειας προϊόντων του παγκόσμιου εμπορίου.

Λέξεις κλειδιά: Ρωσία, εισβολή, κυρώσεις, οικονομικές κυρώσεις, φυσικό αέριο, οικονομικός αντίκτυπος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ABSTRACT

Russia's invasion of Ukraine has prompted a series of sanctions imposed by the European Union, the United States and other countries. The sanctions included restrictions on Russia's financial sector, the Central Bank and the country's oil exports, in addition to general export controls. In addition, foreign companies have voluntarily withdrawn from the Russian market as a result of a trend of "self-sanctions". We assess the impact these sanctions had on Russia's economy after the invasion, but also more structurally by referring to the state of the country's economy before sanctions were imposed. The impact of the imposition of Russian sanctions is also reflected in the global economy, regarding the change in the field of economic negotiations of countries due to the search for new ways of meeting energy needs mainly. In conclusion, it turns out that Russian fiscal revenues have not been sanctioned enough to shorten the duration of this war. Effective management by the Bank of Russia prevented financial instability and thereby protected the real economy. However, this image of Russia's economic restraint is coming to an end. Since the new sanctions have only recently been imposed, the effects have not yet fully manifested themselves, in the shadow of the realignment of global trade product supply flows.

Keywords: Russia, invasion, sanctions, economic sanctions, natural gas, economic impact

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	14
2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ	21
2.1 Εννοιολογικοί ορισμοί	21
2.1.1 Ο όρος κυρώσεις	21
2.1.2 Στοχευμένες ή έξυπνες κυρώσεις	21
2.2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση	22
2.2.1 Σχετικά με τις οικονομικές κυρώσεις	22
2.2.2 Βιβλιογραφία των οικονομικών κυρώσεων της Ρωσίας	24
2.3 Μεθοδολογία	30
3. ΔΥΤΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΡΩΣΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΥΡΩΣΕΙΣ	31
3.1 Γενικά	31
3.2 Χειμώνας 2013–2014: Προέλευση της σύγκρουσης και αυξανόμενες εντάσεις 32	
3.3 Άνοιξη 2014: Τα δύο πρώτα κύματα κυρώσεων – Ταξιδιωτικές απαγορεύσεις και περιουσιακά στοιχεία	33
3.3.1 Ατομικές κυρώσεις με οικονομικό αντίκτυπο από την ΕΕ	33
3.3.2 Κυρώσεις των ΗΠΑ	34
3.4 Καλοκαίρι 2014: Το τρίτο κύμα κυρώσεων – Εμπορικοί και οικονομικοί περιορισμοί	36
3.4.1 Οικονομικές κυρώσεις των ΗΠΑ	37

3.4.2 Οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ στη Ρωσία.....	37
3.4.3 Οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ στην Κριμαία	38
3.5 Αιτιολόγηση των οικονομικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας για το 2014	38
3.6 Αντικυρώσεις της Ρωσίας για τις κυρώσεις 2014	39
3.7 Απογραφή κυρώσεων μετά την εισβολή στην Ουκρανία: Καλοκαίρι 2022..	40
3.7.1 Κυρώσεις από τις ΗΠΑ.....	40
3.7.2 Κυρώσεις από τα υπόλοιπα δυτικά κράτη	43
3.8 Αντίδραση της Ρωσίας για τις κυρώσεις του 2022	47
4. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗ ΡΩΣΙΑ.....	48
4.1 Συνέπειες για τη ρωσική οικονομία	48
4.1.1 Άμεσες επιπτώσεις των οικονομικών κυρώσεων 2014 προς την οικονομία της Ρωσίας	48
4.1.2 Μακροοικονομική σταθερότητα	51
4.1.3 Χρηματοοικονομικός τομέας.....	52
4.1.4 Επιπτώσεις στην οικονομία της Ρωσίας.....	53
4.1.5 Πραγματική Οικονομία.....	55
4.1.6 Η κύρια άμυνα της Ρωσίας	56
4.1.7 Προβληματισμοί για τις συνέπειες των κυρώσεων του 2022	62
4.2 Οικονομικός αντίκτυπος εκτός Ρωσίας	64
4.2.1 Οικονομία των Η.Π.Α.....	65
4.2.2 Γερμανία.....	66

4.2.3 Επιπτώσεις στην υπόλοιπη Ευρώπη.....	67
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	85

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Εξέλιξη του εξωτερικού χρέους της Ρωσίας, 2002 έως 2020	29
Εικόνα 2: Κυρώσεις ΕΕ στην Ρωσία στον τομέα των οικονομικών	44
Εικόνα 3: Εντοπισμένες διαρροές στο Nordstream.....	45
Εικόνα 4: Ατομικές οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ	46
Εικόνα 5: Διακυμάνσεις στην αξία του ρούβλι.....	53
Εικόνα 6: Στατιστικά οικονομικά στοιχεία για τη Ρωσία.....	54
Εικόνα 7: Εμπόριο Ρωσίας- Κίνας	57

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χρήση οικονομικών κυρώσεων αποτελεί σε όλη την ιστορία αναπόσπαστο κομμάτι της συνιστώσας της εξωτερικής πολιτικής, των περισσότερων εθνών-κρατών. Τα έθνη έχουν βασιστεί στις οικονομικές κυρώσεις, όχι μόνο για να επηρεάσουν τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής και της εθνικής ασφάλειας αλλά και για να ανταποκριθούν στις εσωτερικές πολιτικές ανάγκες και τις οικονομικές πιέσεις. Οι οικονομικές κυρώσεις θεωρούνται γενικά ως μέθοδος άσκησης πίεσης σε μια χώρα-στόχο, για να αλλάξει τη συμπεριφορά της η οποία είναι επιζήμια ως προς άλλες χώρες. Οι οικονομικές κυρώσεις μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κύριους τύπους. Αυτές είναι ταμποϊκόταζ, τα εμπάργκο και οι οικονομικές κυρώσεις (Carter 2011).

Μια χώρα ταμποϊκόταρεται όταν της επιβάλλονται κυρώσεις. Οι χώρες αποφεύγουν να εισάγουν ένα ή περισσότερα αγαθά από τη χώρα-στόχο, ενώ οι εξαγωγές συγκεκριμένων αγαθών στη χώρα-στόχο θα απαγορευθούν εάν η χώρα τεθεί σε εμπάργκο. Τέλος, οι ξένες επενδύσεις και ο δανεισμός στη χώρα-στόχο, μπορούν να περιοριστούν ή να ανασταλούν με οικονομικές κυρώσεις. Οι οικονομικές κυρώσεις περιορίζουν επίσης τις διεθνείς οικονομικές διόδους, καθώς παγώνουν τα ξένα περιουσιακά στοιχεία της χώρας-στόχου (Caruso 2003).

Στην αρχαιότητα και στην πρώιμη σύγχρονη Ευρώπη, υπήρχαν οικονομικές κυρώσεις που χρησιμοποιήθηκαν για διάφορους σκοπούς, αλλά κυρίως ως δευτερεύοντα μέσα της στρατιωτικής πολιτικής, σε περιόδους πολέμου. *«Πράγματι, η Αθήνα επέβαλε οικονομικές κυρώσεις το 432 π.Χ. όταν ο Περικλής εξέδωσε το Μεγαρικό εμπάργκο εισαγωγής κατά των Ελληνικών πόλεων-κρατών που είχαν αρνηθεί να ενταχθούν στη Δηλιακή Συμμαχία υπό την ηγεσία των Αθηναίων κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου»* (Kern 2006).

Η χρήση οικονομικών κυρώσεων εκτός πολέμου δεν υιοθετήθηκε γενικά από μεγάλα κράτη μέχρι τη δεκαετία του 1920, μετά τη θέσπιση της Κοινωνίας των Εθνών, η οποία εξουσιοδότησε τη χρήση οικονομικών κυρώσεων κατά χωρών που είχαν διαπράξει στρατιωτική επίθεση εναντίον άλλων κρατών. Αν και η Κοινωνία

χρησιμοποίησε την απειλή των οικονομικών κυρώσεων για να επιλύσει αρκετές συνοριακές διαφορές στη δεκαετία του 1920, ήταν πολύ λιγότερο επιτυχής στη χρήση των κυρώσεων για την αποτροπή εμπλοκής σε πόλεμο μεγαλύτερων, ισχυρότερων κρατών. Πράγματι, οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν κατά της Ιταλίας για την εισβολή στην Αβησσυνία το 1935 ήταν περιορισμένης έκτασης και εφαρμόστηκαν μόνο σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς και ορισμένες εμπορικές συναλλαγές, όχι σε πωλήσεις πετρελαίου ή άλλους τομείς διεθνών εμπορικών συναλλαγών. Ομοίως, η Κοινωνία των Εθνών απείλησε, αλλά δεν επέβαλε ποτέ, κυρώσεις εναντίον της Ιαπωνίας για την εισβολή της στη Μαντζουρία το 1931, υπονομεύοντάς έτσι την περαιτέρω αξιοπιστία της για την αποτροπή της επιθετικότητας. Η έλλειψη πολιτικής βούλησης της Κοινωνίας των Εθνών για να καθιερώσει ένα αποτελεσματικό καθεστώς οικονομικών κυρώσεων και η αποτυχία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ) να παράσχει οποιαδήποτε ουσιαστική υποστήριξη, προμήνυε τον θάνατο της ίδιας της Κοινωνίας (Doxey 1980).

Αντίθετα, τόσο κατά τον Πρώτο (Α΄ΠΠ) όσο και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (Β΄ΠΠ), το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ υιοθέτησαν αυστηρούς ελέγχους εξαγωγών και εντολές αποκλεισμού περιουσιακών στοιχείων, ως προς τις δυνάμεις του Άξονα καθώς και οντότητες και πρόσωπα τους. Πολλοί από αυτούς τους οικονομικούς ελέγχους διατηρήθηκαν αμέσως μετά τον Β΄ΠΠ και στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, επεκτάθηκαν αργότερα σε ένα συνολικό σύστημα οικονομικών περιορισμών, κατά των κομμουνιστικών χωρών και άλλων κρατών (Fitzgerald 1999, 88-89).

Στη μεταψυχροπολεμική περίοδο, οι δυτικές χώρες έχουν επιβάλει συχνά οικονομικές κυρώσεις, για την προώθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Επιπλέον, οι οικονομικές κυρώσεις μπορούν να αποτελέσουν μια αποτελεσματική στρατηγική έναντι των απειλών των χωρών-στόχων. Οι χώρες-στόχοι έχουν ως επί το πλείστον ασταθή καθεστώτα, εύθραυστες οικονομίες ή/ και κινητοποιημένους εποίκους (Von Soest and Wahman 2015).

Μετά τις επιθέσεις στις ΗΠΑ την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, ένα τεράστιο διεθνές καθεστώς οικονομικών και χρηματοπιστωτικών κυρώσεων επιβλήθηκε κατά των διεθνών τρομοκρατών και των οντοτήτων που τους υποστηρίζουν (Hufbauer, Schott and Oegg 2001).

Τα τελευταία χρόνια, μία από τις χώρες που αντιμετωπίζουν οικονομικές κυρώσεις είναι η Ρωσία, λόγω των ταραχών της σχέσης της με ορισμένες από τις δυτικές χώρες. Ως εκ τούτου, οι χώρες έχουν επιβάλει διάφορες οικονομικές και μη κυρώσεις για να αλλάξουν τη διεθνή συμπεριφορά του ρωσικού καθεστώτος. Υπάρχει μια μακρά ιστορία των κυρώσεων που επιβλήθηκαν στη Ρωσία (Åslund και Snegovaya 2021).

Το 2014 τόσο τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και οι Ηνωμένες Πολιτείες επέβαλαν μια μεγάλη ποικιλία οικονομικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας εξαιτίας της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας, αλλά και για την υπονόμηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας. Πολλές χώρες συμμετείχαν σε αυτές τις ενέργειες π.χ. ο Καναδάς, η Νορβηγία και Αυστραλία. Ο πρώτος γύρος κυρώσεων τον Μάρτιο του 2014 ήταν σχετικά ήπιος, αλλά οι κυρώσεις που θεσπίστηκαν τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 2014 (ειδικότερα μετά την κατάρριψη της πτήσης MH-17 της Malaysian Airlines με ρωσικό πύραυλο) ήταν πιο αυστηρές, συμπεριλαμβανομένων των περιορισμών χρηματοδότηση χρέους σε πολλές μεγάλες ρωσικές εταιρείες (Christie 2016). Η Ρωσία αντέδρασε αρκετά σύντομα με τις δικές της αντικυρώσεις, οι οποίες τερμάτισαν τις εξαγωγές διαφόρων τύπων τροφίμων από τις χώρες που επέβαλλαν τις κυρώσεις στη Ρωσία.

Οι ταξιδιωτικές απαγορεύσεις, το πάγωμα περιουσιακών στοιχείων, καθώς και οι εμπορικές και οικονομικές κυρώσεις είναι μερικά από τα τρέχοντα βασικά στοιχεία της εργαλειοθήκης της εξωτερικής πολιτικής. Σκοπός τους είναι να βλάψουν την οικονομία της χώρας- στόχου μέσω περιορισμών ή απαγορεύσεων στο εμπόριο ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών, διακοπής οικονομικών δεσμών ή καθολικού εμπάργκο και χρησιμοποιούνται όταν αποτυγχάνει η διπλωματία, ενώ οι στρατιωτικές επιλογές φαίνονται πολύ δραστικές. Ωστόσο, οι κυρώσεις - ή ακόμη και η απειλή τους- έχουν κόστος και για την οικονομία που επιβάλλει κυρώσεις, όπου οι εγχώριες

επιχειρήσεις που εμπλέκονται σε συναλλαγές με τις χώρες- στόχους ενδέχεται να υποστούν οικονομικές ζημιές (Masters 2019). Είναι επομένως σημαντικό για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να εκτιμήσουν σωστά το μέγεθος του οικονομικού κόστους και των διαύλων μέσω των οποίων ένα καθεστώς κυρώσεων μπορεί να επιβάλει στη χώρα τους.

Αυτή η εργασία εξετάζει και την πρόσφατη βιβλιογραφία για τις οικονομικές επιπτώσεις των κυρώσεων στη Ρωσία αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η κοινή γνώμη χωρίζεται σε υπέρ και κατά στρατόπεδα ως προς τη Ρωσία με εξέχουσες φωνές εκατέρωθεν, ιδίως στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και μάλιστα με μεγαλύτερο σθένος από ότι σε άλλα επεισόδια κυρώσεων, όπως αυτά κατά του Ιράν ή της Βόρειας Κορέας. Ενώ τα πολιτικά επιχειρήματα και τα επιχειρήματα για την ασφάλεια κυριαρχούν στην πολιτική συζήτηση στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, στη Δυτική Ευρώπη η συζήτηση επικεντρώνεται γύρω από τις οικονομικές πτυχές κυρίως των κυρώσεων (Demarais 2022).

Σε αυτό το έγγραφο αξιολογείται τόσο ο άμεσος οικονομικός αντίκτυπος όσο και ο πιθανός μακροπρόθεσμος αντίκτυπος των κυρώσεων στη ρωσική οικονομία. Αυτή η αξιολόγηση βοηθά επίσης στον προσδιορισμό των άλλων μέτρων που θα πρέπει να εξετάσει η ΕΕ να επιβάλει εάν θέλει να συμβάλει στον τερματισμό του πολέμου στην Ουκρανία. Ωστόσο, οι επιπτώσεις των κυρώσεων παραμένουν ασαφείς. Ο πόλεμος συνεχίζεται χωρίς προφανές τέλος. Οι κυρώσεις μόλις τώρα, στα τέλη του 2022, αρχίζουν να έχουν αντίκτυπο στην οικονομική ικανότητα της Ρωσίας. Διεξάγουμε μία ανάλυση του οικονομικού κόστους των δύο επεισοδίων των κυρώσεων ως προς τη Ρωσία, από μια μακροοικονομική προοπτική. Περιέργως, βρίσκουμε ότι οι ισχυρότερες αρνητικές οικονομικές συνέπειες για τις δυτικές χώρες σε απόλυτες τιμές, δεν προκαλείται από το ρωσικό εμπάργκο. Αντίθετα, το μεγαλύτερο μέρος των απωλειών στις δυτικές χώρες από την επιβολή κυρώσεων στη Ρωσία είναι ένα έμμεσο και πιθανό ακούσιο αποτέλεσμα των δυτικών πολιτικών και μέτρων. Οι Dong και Li (2018) συμπέραναν ότι τα μέτρα κυρώσεων και αντικυρώσεων μεταξύ των Η.Π.Α, της ΕΕ και της Ρωσίας επηρεάζουν σίγουρα όλες τις χώρες που εμπλέκονται στις κυρώσεις, αλλά ωφελούν όλες τις μη εμπλεκόμενες

χώρες και η επιρροή των κυρώσεων σε χώρες είναι τελικά διαφορετική σε κάθε περίπτωση. Αποκαλύπτουν επίσης ότι οι ήπιες κυρώσεις έχουν μικρότερη επιρροή από τις σκληρές κυρώσεις. Πρόκειται για ένα εμπορικό σοκ που ξεκινά από την αρχή της διπλωματικής σύγκρουσης, η οποία είναι συγκεκριμένη στις διμερείς εμπορικές σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών και που επηρεάζει αγαθά των οποίων το εμπόριο δεν υπόκειται σε περιορισμούς βάσει των κυρώσεων.

Το αναδυόμενο συμπέρασμα φαίνεται να είναι ότι οι κυρώσεις είχαν επιζήμια επίδραση στις οικονομικές επιδόσεις της Ρωσίας τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, η σχετική σημασία ωχριά σε σύγκριση με τις επιπτώσεις των τιμών του πετρελαίου στη ρωσική οικονομία (OECD 2022). Οι κυρώσεις φαίνεται ότι λειτούργησαν κυρίως μέσω της μείωσης της πρόσβασης ρωσικών εταιρειών σε ξένη χρηματοδότηση (I. Korhonen, Sanctions and Countersanctions – What Are Their Economic Effects in Russia and Elsewhere? 2019).

Οι αντικυρώσεις της ίδιας της Ρωσίας είχαν επίσης τις οικονομικές τους επιπτώσεις. Ποικιλία τροφίμων στη Ρωσία έχει μειώθηκαν και οι τιμές των τροφίμων είναι υψηλότερες (Volchkova, Kuznetsova και Turdeyeva 2018). Παράλληλα, η παραγωγή κάποιων ειδών έχουν αυξηθεί. Η Ρωσία έχει επίσης ρητά συνέδεσε τις αντικυρώσεις με την εισαγωγή της πολιτικής αντικατάστασης, και ακόμη και ο χρονισμός τους είναι τώρα διαφορετικός από τις κυρώσεις της ΕΕ, οι οποίες ανανεώνονται κάθε έξι μήνες. Επομένως, είναι συνετό να υποθέσουμε ότι ακόμη κι αν η ΕΕ τερμάτιζε σήμερα τις κυρώσεις της, η απαγόρευση εισαγωγής τροφίμων από τη Ρωσία θα παραμείνει σε ισχύ για μεγάλο χρονικό διάστημα (Korhonen, Simola και Solanko 2018).

Επίσης, προφανώς οι σχετικά πρόσφατες μονομερείς κυρώσεις – δηλαδή κυρώσεις μη συντονισμένες με την Ευρωπαϊκή Ένωση – από τις Ηνωμένες Πολιτείες έχουν αυξήσει την αβεβαιότητα που σχετίζεται με πολλές ρωσικές εταιρείες. Αυτό μπορεί να έχει αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις όσο προχωράμε μπροστά.

Ο σκοπός αυτής της εργασίας, είναι να τοποθετήσει τη χρήση των οικονομικών κυρώσεων σε ιστορική προοπτική και για να αντιμετωπίσει ορισμένα ερωτήματα σχετικά με το λόγο για τον οποίο οι χώρες επιβάλλουν οικονομικές κυρώσεις, καθώς

και για το πώς αυτές οι κυρώσεις έχουν γενικά χρησιμοποιηθεί και εφαρμοστεί για την επίτευξη εξωτερικής πολιτικής και στόχων εθνικής ασφάλειας.

Στόχος της εργασίας είναι να αξιολογηθούν οι συνέπειες του καθεστώτος κυρώσεων κατά της Ρωσικής Ομοσπονδίας, καθώς και των αντικυρώσεων τους, στις εξαγωγές αγαθών των εμπλεκόμενων χωρών.

Η παρούσα εργασία είναι σημαντική διότι το ζήτημα των κυρώσεων έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τη μελέτη του, καθώς παραμένει ένα «καυτό θέμα» σε πολιτικούς κύκλους και έχει διακριθεί στο δημόσιο διάλογο στις δυτικές χώρες και τη Ρωσία, από την έναρξη επιβολής τους το 2014. Η Ρωσία είναι η χώρα με τα μεγαλύτερα εδάφη στον κόσμο και αυτή που κάποτε ήταν υπερδύναμη. Επιπλέον, είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους και με σχετικά υγιής βιομηχανικούς τύπους. Η μελέτη των οικονομικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας μπορεί να αυξήσει την κατανόηση της αποτελεσματικότητας των οικονομικών κυρώσεων.

Προϋποθέσεις: Για λόγους απλότητας, η εργασία αναφέρεται στην πτώση των συγκεκριμένων εμπορικών ροών ως «επίπτωση των κυρώσεων». Ωστόσο, δεδομένου ότι οι κυρώσεις δεν έχουν σκοπό να επηρεάσουν τη δραστηριότητα των δυτικών εξαγωγών προϊόντων χωρίς εμπόρικο στη Ρωσία, αυτή η εμπορική απώλεια είναι απροσδόκητη και μοιάζει με παράπλευρη απώλεια. Επομένως, δεν είναι δυνατό να βεβαιωθεί ότι οι επιπτώσεις στις δυτικές οικονομίες, αποτελούν άμεσα και αποκλειστικά τη συνέπεια των κυρώσεων.

Είναι σημαντικό, ωστόσο, να προσπαθήσουμε, στο μέτρο του δυνατού, να διαχωρίσουμε τις συνέπειες των κυρώσεων από τις συνέπειες των προϋπαρχουσών παθήσεων που πλήττουν τη ρωσική οικονομία. Χωρίς να κάνουμε αυτή τη διάκριση, είναι δυνατόν να πείσουμε στην παγίδα να ισχυριστούμε ότι οι δυτικές δυνάμεις είναι υπεύθυνες για οποιαδήποτε επιδείνωση των ρωσικών οικονομικών επιδόσεων, ένα επιχείρημα είναι που αναπτύσσεται όλο και περισσότερο και παραπλανητικά τόσο από τις αρχές της Ρωσίας όσο και από ορισμένους σχολιαστές στη Δύση.

Περιορισμοί: Τα αποτελέσματα της επιβολής στη Ρωσία των πρόσφατων οικονομικών κυρώσεων του 2022, δεν είναι δυνατό να αξιολογηθούν πλήρως, καθόσον ακόμα δεν είναι πλήρως εμφανή.

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα της εργασίας είναι διπλό: Πώς επηρέασαν οι οικονομικές κυρώσεις την οικονομία της Ρωσίας αλλά και την παγκόσμια οικονομία;

Αν και η περίοδος των οικονομικών κυρώσεων του 2022 που επιβλήθηκαν στη Ρωσία από τη Δύση είναι σχετικά σύντομη, είναι δυνατόν να απαντηθούν αρχικά αυτά τα δευτερεύοντα ερευνητικά ερωτήματα:

1. Οι οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη Ρωσία, συμβάλλουν στην ταχεία επίλυση της κρίσης στην Ουκρανία;
2. Οι οικονομικές κυρώσεις, επηρέασαν αρνητικά την οικονομική επίδοση της Ρωσίας;
3. Η Ρωσία απομακρύνεται από το δυτικό μοντέλο ανάπτυξης;
4. Ποια είναι τα κύρια μακροοικονομικά κανάλια στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που θα έχουν επιπτώσεις εξαιτίας των ρωσικών κυρώσεων που επιβλήθηκαν;

Η εργασία είναι δομημένη ως εξής: το Κεφάλαιο 2 πραγματεύεται το θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας και παρουσιάζει τη βιβλιογραφική ανασκόπηση καθώς και εννοιολογικούς ορισμούς αναφορικά με τις κυρώσεις. Το Κεφάλαιο 3 παρέχει μια σύντομη επισκόπηση του καθεστώτος των κυρώσεων που επηρέασε τις εμπορικές ροές μεταξύ των χωρών που επέβαλλαν και επιβάλλουν κυρώσεις και της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Αναλύονται τα κύματα οικονομικών κυρώσεων από το 2014 έως και σήμερα. Παρουσιάζονται αναλυτικά οι κυρώσεις, αιτιολογούνται και παρατίθενται και οι αντικυρώσεις που επέβαλλε η Ρωσία. Το Κεφάλαιο 4, πραγματεύεται τον οικονομικό δίαυλο μέσω του οποίου επηρεάστηκε η οικονομία της Ρωσίας αλλά και η παγκόσμια οικονομία από τις οικονομικές κυρώσεις. Το Κεφάλαιο 5 παρέχει τα Συμπεράσματα.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ

2.1 Εννοιολογικοί ορισμοί

2.1.1 Ο όρος κυρώσεις

Με τον όρο κυρώσεις εννοούμε τα περιοριστικά μέτρα που επιβάλλονται από τη χώρα εκκίνησης, ή μια ομάδα χωρών κατά της χώρας-στόχου ή μιας ομάδας εταιρειών-στόχων για την επίτευξη πολιτικών στόχων. Οι βασικοί στόχοι περιλαμβάνουν τον εξαναγκασμό της χώρας-στόχου να αλλάξει την πολιτική της πορεία, την πρόκληση ζημιών, τον περιορισμό των οικονομικών και στρατιωτικών δυνατοτήτων της, στέλνοντας έτσι πολιτικά σήματα. Οι κυρώσεις μπορεί να περιλαμβάνουν δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και απαγορεύσεις συναλλαγών με φυσικά πρόσωπα και οντότητες (κυρώσεις αποκλεισμού), περιορισμούς σε ορισμένους τομείς της οικονομίας-στόχου (τομεακές κυρώσεις), ελέγχους εξαγωγών και εισαγωγών (εμπορικές κυρώσεις), περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία και μεταφορά (κυρώσεις θεώρησης εισόδου), απαγορεύσεις χρήσης του εναέριου και θαλάσσιου χώρου) και επενδυτικούς περιορισμούς (Davis and Engerman 2003).

Θα πρέπει επίσης να γίνει διάκριση μεταξύ πολυμερών και μονομερών περιοριστικών μέτρων. Οι πρώτοι περιλαμβάνουν εκείνους τους περιορισμούς που εισάγονται με απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και εφαρμόζονται από τα κράτη μέλη (Jazairi 2019). Οι τελευταίες εισάγονται από τις χώρες παρακάμπτοντας τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και βασίζονται στη δική τους νομοθεσία.

2.1.2 Στοχευμένες ή έξυπνες κυρώσεις

Πολλά από τα μέτρα που αναφέρονται στην παρούσα εργασία αφορούν σε στοχευμένες ή «έξυπνες» κυρώσεις, δηλαδή απευθύνονται σε μεμονωμένα άτομα και όχι σε ολόκληρη τη χώρα. Το παράδειγμα των έξυπνων κυρώσεων κυριαρχεί στην πρακτική των βασικών αρχών χωρών τις τελευταίες δύο δεκαετίες (Drezner 2015).

Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι στοχευμένες κυρώσεις είχαν σοβαρές επιπτώσεις στις οικονομίες των χωρών- στόχων (Douhan 2020). Με άλλα λόγια, παρότι επισήμως στρέφονταν εναντίον ατόμων, επηρέασαν τη χώρα-στόχο στο σύνολό της.

2.2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

2.2.1 Σχετικά με τις οικονομικές κυρώσεις

Στο μονοπάτι της προσέγγισης της πολιτικής οικονομίας, υπάρχουν πολλοί μελετητές που έχουν ερευνήσει το φαινόμενο των οικονομικών κυρώσεων. Οι μελέτες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ανάλογα με την αποτελεσματικότητα των οικονομικών κυρώσεων. Από αυτή την άποψη, υπήρξαν πολλοί μελετητές που αμφισβήτησαν εάν οι οικονομικές κυρώσεις επηρεάζουν τη συμπεριφορά της χώρα-στόχου (Qechslin 2014). Άλλοι, ωστόσο, ισχυρίστηκαν ότι οι καταστροφικές επιπτώσεις των οικονομικών κυρώσεων στην κοινωνία, είναι αναμφισβήτητες (Gutmann, Neuenkirch και Neumeier 2021, Parker and Foltz 2016). Τα ευρήματα ορισμένων μελετών έδειξαν ότι η επιβολή οικονομικών κυρώσεων μπορεί να παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και να σκοτώνει αμάχους, επειδή το βιοτικό επίπεδο και η ευημερία των ανθρώπων στη χώρα- στόχο επηρεάζονται αρνητικά από την επιβολή κυρώσεων (Ebrahimi, Jalalian και Esfandiyari 2015, Irfan, Nawaz and Jamil 2021).

Σε αντίθεση με τους απλούς πολίτες, τα κράτη δεν επηρεάζονται πολύ από τους επιβαλλόμενους αυτούς περιορισμούς. Οι οικονομικές κυρώσεις μπορεί επίσης να συμβάλουν στην οικονομική αναταραχή, η οποία μπορεί να οδηγήσει τους πολιτικούς της χώρας στην οποία έχουν επιβληθεί κυρώσεις, να αναζητήσουν κέρδη στη μαύρη αγορά (Irfan, Nawaz and Jamil 2021).

Ωστόσο, η επίδραση των οικονομικών κυρώσεων στην εκπλήρωση των στόχων της πολιτικής των χωρών που επιβάλλουν κυρώσεις, επιβεβαιώνεται από μελέτες, συμπεριλαμβανομένων αυτών των Lam (1990) και Barat και συν. (2013). Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι οι κυρώσεις δεν είναι μια βιώσιμη στρατηγική για την επίτευξη του επιθυμητού στόχου (WTO 2018).

Υπάρχει μια οξεία διάκριση μεταξύ των επιβαλλόμενων και των απειλούμενων οικονομικών κυρώσεων. Ως εκ τούτου, οι επιβληθείσες κυρώσεις ενδέχεται να καταλήξουν σε μείωση των εμπορικών ροών, ενώ οι απειλούμενες κυρώσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αύξηση των εμπορικών ροών (Afesorgbor 2019). Επιπλέον, ο χρόνος μπορεί επίσης να είναι ένας κρίσιμος παράγοντας για την αποτελεσματικότητα των οικονομικών κυρώσεων, καθώς ορισμένοι μελετητές έχουν υποδείξει ότι οι οικονομικές κυρώσεις είναι πιο επιτυχημένες σε προγενέστερη φάση, από ό,τι μακροπρόθεσμα (Dizaji and Van Bergeijk, Potential early phase success and ultimate failure of economic sanctions: A VAR approach with an application to Iran 2013). Ωστόσο, κάποιοι άλλοι έχουν δηλώσει ότι οι κυρώσεις γίνονται πιο αυστηρές, όταν επιβάλλονται για μεγαλύτερη διάρκεια (Lv and Xu 2018).

Οι οικονομικές κυρώσεις μπορεί να αποτελέσουν σοβαρή απειλή για την οικονομική ανάπτυξη των χωρών- στόχων, επειδή η επιβολή αυτών των περιορισμών μπορεί να περιορίσει τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές και τις πληρωμές, τις επενδύσεις και τις εμπορικές ροές (Dizaji and Farzanegan 2021, Gharehgozli 2017, Neuenkirch and Neumeier 2015). Επιπλέον, αυτοί οι περιορισμοί θα συνέβαλαν σε σημαντική μείωση της αύξησης του ΑΕΠ και αύξηση του χάσματος της φτώχειας, της ανεργίας και του πληθωρισμού στις χώρες- στόχους (Kelishomi και Nisticò 2022, Pahlavani, Heydarian and Mirjalili 2021, Sadeghi and Tayebi 2018). Ως απάντηση στις κυρώσεις, έχουν διερευνηθεί αξιοσημείωτες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένης της περιορισμένης πρόσβασης στην τεχνολογία, της αποκλεισμένης διεθνούς περιβαλλοντικής βοήθειας και της αύξησης της έντασης των φυσικών πόρων της οικονομίας (Madani 2021). Όχι μόνο οι οικονομικές κυρώσεις θα μπορούσαν να καταπιέσουν την οικονομία των χωρών-στόχων, αλλά μπορούν επίσης να συμβάλουν στην επιδείνωση της επιβολής κυρώσεων στις εξαγωγές των χωρών προς και στις εισαγωγές από τις χώρες-στόχους.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ένας από τους κύριους σκοπούς των οικονομικών κυρώσεων είναι ο περιορισμός των εμπορικών ροών, ιδιαίτερα των εξαγωγών διαφόρων αγαθών και υπηρεσιών από τη χώρα-στόχο προς τους εμπορικούς εταίρους της. Κατά την εξέταση των επιπτώσεων των οικονομικών κυρώσεων στο διμερές εμπόριο και τις εξαγωγές, διάφορες μελέτες που

πραγματοποιήθηκαν από οικονομολόγους, έχουν δείξει ότι οι οικονομικές κυρώσεις έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο διμερές εμπόριο και τις εξαγωγές (Bove, Di Salvatore και Nisticò 2021, Lee και Lee 2018).

Ο Caruso (2003) αξιολόγησε την επίδραση των οικονομικών κυρώσεων στο διμερές εμπόριο μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών (ΗΠΑ) και 49 χωρών-στόχων, καθώς και μεταξύ των χωρών-στόχων και των άλλων χωρών της Ομάδας των Επτά (G7), χρησιμοποιώντας το μοντέλο βαρύτητας και τη μέθοδο δεδομένων από το 1960 έως το 2000. Ανέφερε ότι οι πολυμερείς οικονομικές κυρώσεις μπορούν να συμβάλουν σε σημαντική μείωση των εμπορικών ροών. Οι Felbermayr και συν. (2019) αξιολόγησαν επίσης τις αρνητικές επιπτώσεις των κυρώσεων που επιβλήθηκαν στο Ιράν από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, μεταξύ 2006 και 2014. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο αρνητικός αντίκτυπος των κυρώσεων στο διμερές εμπόριο, ήταν σημαντικός σε σύγκριση με το κατευθυνόμενο εμπόριο.

Ένα άλλο σκέλος της βιβλιογραφίας αναφέρει τις αλλαγές στις προτιμήσεις των καταναλωτών, μετά από πολιτικές σοκ γενικότερα. Οι Michaels και Zhi (2010) δείχνουν ότι η διπλωματική σύγκρουση μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένων Πολιτειών για τον πόλεμο στο Ιράκ το 2003, μείωσε σημαντικά το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών, σε σύντομο χρονικό διάστημα. Οι Pandya και Venkatesan (2016) εκμεταλλεύτηκαν δεδομένα σαρωτή για να αποκαλύψουν ότι στην αγορά των Η.Π.Α, διατιθόταν προϊόντα στο εμπόριο έτσι ώστε να εμφανίζονται ως γαλλικά, ενώ δεν εισάγονταν απαραίτητα από τη Γαλλία. Τέλος, η εργασία αυτή, αποτελεί επίσης μέρος της ευρείας και πρόσφατης βιβλιογραφίας, σχετικά με την επίδραση της αβεβαιότητας της οικονομικής πολιτικής στις αποφάσεις και το εμπόριο των επιχειρήσεων (Baker, Bloom and Davis 2016, Handley and Limao 2017).

2.2.2 Βιβλιογραφία των οικονομικών κυρώσεων της Ρωσίας

Άλλες πρόσφατες εργασίες εξέτασαν τον οικονομικό αντίκτυπο των κυρώσεων στη Ρωσία. Οι Dreger και συν. (2016) εκτιμούν τις συνέπειες των κυρώσεων στις ρωσικές μακροοικονομικές επιδόσεις. Συμπεραίνουν ότι οι κυρώσεις έχουν αυξήσει τη μεταβλητότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ρουβλίου, αλλά η ξαφνική υποτίμηση του 2015, είναι κυρίως συνέπεια της πτώσης των τιμών του πετρελαίου. Οι

Ahn και Ludema (2019) υιοθετούν μια εκ διαμέτρου αντίθετη προσέγγιση μελετώντας τον αντίκτυπο των κυρώσεων σε μικροοικονομικό επίπεδο. Η ανάλυση των διαφορών στις διαφορές αποκαλύπτει ότι οι εταιρείες που στοχοποιούνται ρητά από τις «έξυπνες» κυρώσεις, γνώρισαν απότομη επιδείνωση ως προς την οικονομική απόδοση.

Είναι ενδιαφέρον, ότι βρίσκουν επίσης αποδεικτικά στοιχεία διάχυσης των κυρώσεων: Επιχειρήσεις που δεν υπόκεινται οι ίδιες σε κυρώσεις, αλλά που ανήκουν σε κλάδο στον οποίο ορισμένες εταιρείες στοχεύονται και/ ή έχουν κεφαλαιουχικούς δεσμούς με εταιρείες υπό κυρώσεις, έχουν επίσης υποστεί απώλειες. Σε απόκριση ως προς τη νομική και διοικητική αβεβαιότητα που δημιουργείται από τις κυρώσεις, οι ξένες εταιρείες μπορεί να ήταν υπερβολικά επιφυλακτικές και να διέκοψαν τις επιχειρηματικές τους σχέσεις με όλους τους Ρώσους εταίρους, ακόμη και αυτοί που δεν στοχοποιούνται ρητά από τις κυρώσεις.

Επιπλέον, αυτή η τρέχουσα μελέτη συνδέεται επίσης με τη βιβλιογραφία που μελετά τη σύνδεση μεταξύ μιας ένοπλης σύγκρουσης και του εμπορίου. Οι Glick και Taylor (2010) δείχνουν τις ανατρεπτικές επιπτώσεις του πολέμου στο διεθνές εμπόριο και γενικότερα στην οικονομική δραστηριότητα. Η προσέγγισή τους, βασίζεται σε ένα εμπορικό μοντέλο γενικής ισορροπίας.

Από την άλλη πλευρά, η έρευνα για τον αντίκτυπο των δυτικών κυρώσεων στη Ρωσία προήλθε κυρίως από τη μακροοικονομική προοπτική του ΑΕΠ, του εμπορίου, της συναλλαγματικής ισοτιμίας και των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) (Foreign Direct Investments- FDI). Για παράδειγμα, οι Tuzova και Qayum επιβεβαίωσαν ότι οι κυρώσεις είχαν αρνητική επίδραση στη ρωσική οικονομική ανάπτυξη (Tuzova και Qayum 2016).

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) το 2015 ανέφερε ότι οι κυρώσεις θα μπορούσαν να προκαλέσουν στο βραχυπρόθεσμο ΑΕΠ της Ρωσίας, μείωση κατά 1,0–1,5% και ότι η μεσοπρόθεσμη συσσωρευμένη απώλεια μπορεί να φτάσει στο 9,0% του ΑΕΠ (IMF, Russian Federation 2015). Κατά συνέπεια, οι οικονομικές κυρώσεις επηρεάζουν όχι μόνο το ΑΕΠ αλλά και το επενδυτικό περιβάλλον.

Το 2014, οι καθαρές εκροές ιδιωτικών κεφαλαίων της Ρωσίας ανήλθαν συνολικά σε 152 δις δολάρια ΗΠΑ (Nelson 2017). Οι Crozet και Hinz ανέλυσαν τον αντίκτυπο των κυρώσεων στο ρωσικό εμπόριο και διαπίστωσαν ότι η Ρωσική Ομοσπονδία έχασε 53 δις δολάρια ΗΠΑ υπό τις κυρώσεις της Δύσης (Crozet και Hinz 2020). Οι Kholodilin και Netsunajev συμπέραναν ότι οι οικονομικές κυρώσεις επηρέασαν όχι μόνο την οικονομική ανάπτυξη της Ρωσίας, αλλά και την πραγματική αποτελεσματικότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας (Kholodilin και Netšunajev 2019).

Σε αντίθεση με τις περισσότερες μακροοικονομικές μελέτες. Οι Aih και Ludema (2017) χρησιμοποίησαν δεδομένα έρευνας σε επίπεδο εταιρείας. Έδειξαν ότι οι εταιρείες-στόχοι έχασαν περίπου το 1/3 των λειτουργικών εσόδων τους και περισσότερο από το ήμισυ των περιουσιακών τους στοιχείων σε σύγκριση με εταιρείες στις οποίες δεν επιβλήθηκαν κυρώσεις. Οι Golikova και Kuznetsov (2017), με βάση μια έρευνα κατασκευαστικών εταιρειών, επιβεβαίωσαν ότι οι κυρώσεις ήταν επιβλαβείς όχι μόνο για τις εταιρείες-στόχους, αλλά για όλες τις εταιρείες που είχαν καλύτερες επιδόσεις στο εξωτερικό εμπόριο με την ΕΕ και την Ουκρανία. Ο Shida επιβεβαίωσε περαιτέρω ότι περίπου οι μισοί από τους εταιρικούς διευθυντές που συμμετείχαν στην έρευνά τους, αισθάνθηκαν τον αρνητικό αντίκτυπο των κυρώσεων σε κάποιο βαθμό. Επιπλέον, δεν υπήρχαν περιφερειακές διαφορές στον αντίκτυπο των κυρώσεων στις εταιρείες. Οι κυρώσεις είχαν επιπτώσεις ακόμη και σε εταιρείες κοντά στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού με στενούς δεσμούς με ασιατικές χώρες (Shida 2020).

Υπάρχουν επιπλέον, ορισμένες πολύ πρόσφατες εργασίες σχετικά με τις μακροοικονομικές επιπτώσεις των κυρώσεων στη Ρωσία. Πρώτον, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο- ΔΝΤ (IMF 2019) εξετάζει την επιβράδυνση της ανάπτυξης της Ρωσίας μεταξύ 2014 και 2018 με την βοήθεια διεθνών μακροοικονομικών μοντέλων και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι κυρώσεις μείωσαν την ανάπτυξη της Ρωσίας κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου. Ωστόσο, άλλοι παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης των ίδιων των ρωσικών μακροοικονομικών πολιτικών, ήταν πιο σημαντικές. Οι χαμηλές τιμές του πετρελαίου μείωσαν περίπου 0,7 ποσοστιαίες μονάδες από την αύξηση του ΑΕΠ ετησίως. Όπως εξηγείται παραπάνω, φαίνεται ξεκάθαρα η επίδραση της τιμής του

πετρελαίου να έχει πολύ μεγαλύτερη επίδραση στα οικονομικά της Ρωσίας. Δεύτερον, οι Pestona & Mamonov (2019) συμπέραναν ότι οι τιμές του πετρελαίου λειτούργησαν ισχυρότερα και ήταν πιο σημαντικές στην οδήγηση της αύξησης του ΑΕΠ της Ρωσίας από τις κυρώσεις. Καθόρισαν ότι το σωρευτικό αποτέλεσμα των κυρώσεων το 2014 και του 2015, μείωσαν το ρωσικό ΑΕΠ κατά 1,2%. Υποστήριξαν, ότι οι κυρώσεις λειτούργησαν μέσω της μείωσης των επενδύσεων από ρωσικές εταιρείες. Τρίτον, ο Barsegyan (2019) βρίσκει τη χρήση συνθετικής μεθόδου ελέγχου που, στον μέσο όρο, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ρωσίας είναι 1,5 % χαμηλότερο μεταξύ των ετών 2014 και 2017 από ό,τι θα ήταν χωρίς κυρώσεις. Οι κυρώσεις λειτουργούν π.χ. μειώνοντας τις άμεσες ξένες επενδύσεις.

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι όλες αυτές οι έρευνες δεν συμφωνούν για τις επιπτώσεις των κυρώσεων στη ρωσική οικονομία. Οι Kholodilin and Netšunajev (2019) χρησιμοποίησαν ένα δομικό διανυσματικό-αυτοπαλινόμενο μοντέλο για να εξετάσουν τις επιπτώσεις των κυρώσεων στη Ρωσία και της ευρωζώνης. Παρουσιάζονται πολύ πιο δύσπιστοι για τις επιπτώσεις των κυρώσεων στο ρωσικό ΑΕΠ, υποστηρίζοντας ότι οποιοσδήποτε αρνητικές επιπτώσεις από τις κυρώσεις πιθανώς προέκυψαν μεταξύ των μέσων του 2014 και στις αρχές 2016. Επίσης, είναι δύσκολο να εξακριβωθεί η στατιστική σημασία του αποτελέσματος. Ωστόσο, οι κυρώσεις είχαν μία σαφή αρνητική επιρροή, στην πραγματική αποτελεσματική συναλλαγματική ισοτιμία του ρουβλίου. Οι κυρώσεις λειτούργησαν τόσο στο εξωτερικό εμπόριο όσο και στον τομέα των χρηματοδοτήσεων, αν και αυτές οι δύο οδοί αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Τα εμπορικά αποτελέσματα μπορούν να ανιχνευθούν και για τη Ρωσία και τις χώρες που επιβάλλουν κυρώσεις.

Οι Cheptea & Gaigné (2018) εκτιμούν ότι λιγότερο από το ήμισυ της μείωσης των εξαγωγών της ΕΕ στη Ρωσία - σε αγαθά που η ίδια η Ρωσία επέβαλε κυρώσεις-οφειλόταν στις ίδιες τις κυρώσεις. Το μεγαλύτερο μέρος της μείωσης των εξαγωγών προήλθε από ασθενέστερο ρούβλι και τη μείωση της ρωσικής αγοραστικής δύναμης. Αυτό το αποτέλεσμα θα τονίσει και πάλι την συμβολή της τιμής του πετρελαίου για τη γενική οικονομική απόδοση της Ρωσίας και για την αγοραστική δύναμη των Ρώσων.

Οι Fritz και συν. (2017) βασίστηκαν σε μια αντιπαραστατική ανάλυση ενός οικονομετρικού μοντέλου για να αξιολογήσουν την επίδραση των κυρώσεων αναφορικά με τις εξαγωγές χωρών της ΕΕ, στη Ρωσία. Διαπίστωσαν ότι οι εξαγωγές της ΕΕ στη Ρωσία μεταξύ του 2014 και του 2016, ήταν 35 δις δολάρια (ΗΠΑ) χαμηλότερα (11% χαμηλότερο σε σύγκριση με την αρχική τιμή) από ότι θα ήταν χωρίς τις κυρώσεις. Σε αυτή την ανάλυση, η μείωση των εξαγωγών ήταν μεγαλύτερη σε στοχευμένα γεωργικά προϊόντα από τις αντικυρώσεις της Ρωσίας. Ωστόσο, οι εξαγωγές μειώθηκαν και σε πολλές άλλες κατηγορίες επίσης, υπονοώντας τη σημασία της χρηματοδότηση του εμπορίου και τη διαθεσιμότητά του, καθώς και τη σημασία της τιμής του πετρελαίου.

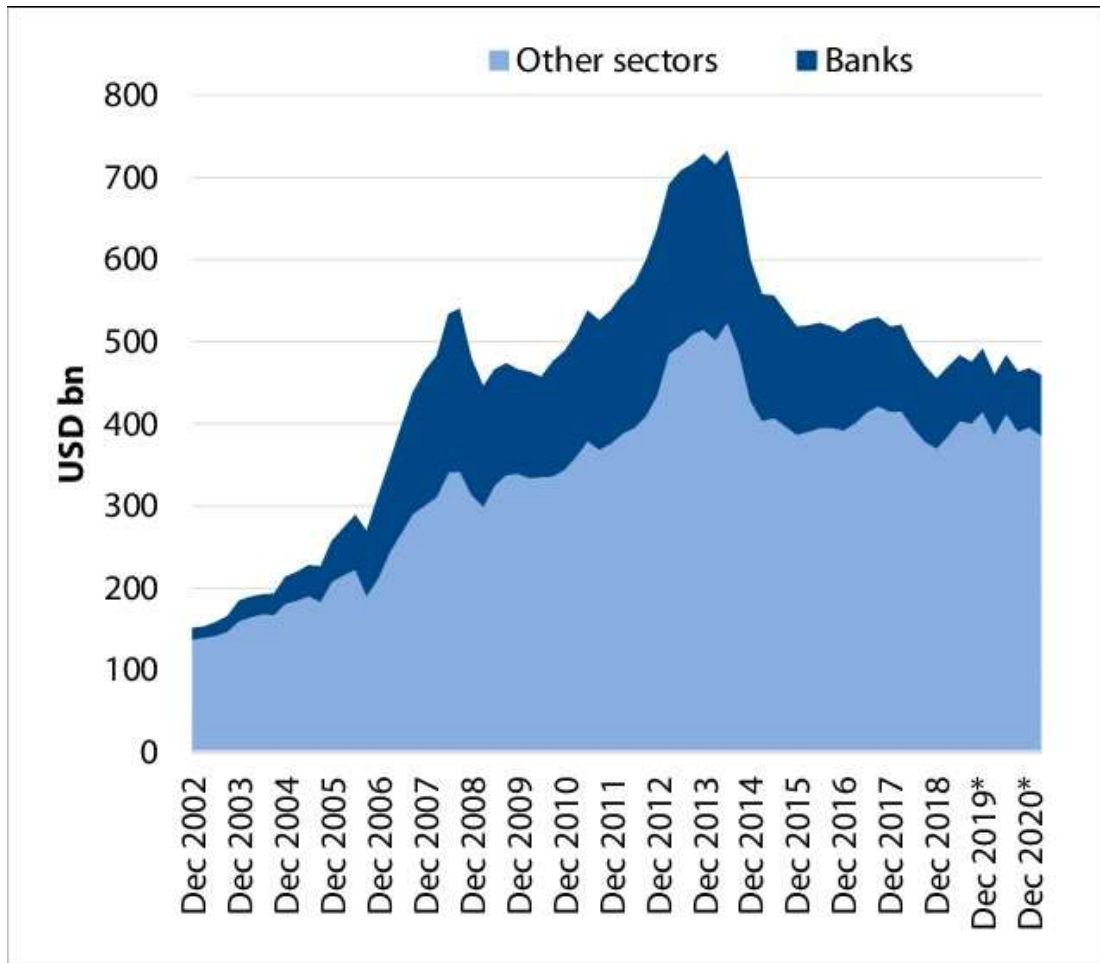
Οι δυτικές κυρώσεις έχουν επίσης στοχεύσει σε μεμονωμένα άτομα και ρωσικές εταιρείες. Οι Ahn και O Ludema (2019) ερεύνησαν αν οι ρωσικές εταιρείες επιδόθηκαν διαφορετικά υπό τις κυρώσεις από ότι οι ομότιμές τους και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αυτό, όντως συνέβη. Οι στοχευμένες εταιρείες είχαν χαμηλή απόδοση απ' ότι άλλες εταιρείες με παρόμοια χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, τα λειτουργικά τους έσοδα μειώθηκαν κατά το 1/4 και το σύνολο του ενεργητικού τους κατά το μισό περίπου σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου. Οι στοχευμένες επιχειρήσεις χρειάστηκε επίσης να περικόψουν το προσωπικό και να αντιμετωπίσουν μεγαλύτερες πιθανότητες να εγκαταλείψουν τις δραστηριότητές τους. Αυτό αποδεικνύει ότι οι οικονομικές κυρώσεις μπορούν να σχεδιαστούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι επιζήμιες για τους στόχους, ενώ επιτρέπει σε άλλες εταιρείες να λειτουργούν με πιο φυσιολογικό τρόπο.

Μία σημαντική παράμετρος τόσο για εταιρικό όσο και για μακροοικονομικό επίπεδο επιπτώσεων των κυρώσεων είναι η διαθεσιμότητα χρηματοδότησης. Βάση πολλών ερευνών που συζητούνται σε αυτή την εργασία, μπορεί να υποθεθεί ότι οι κυρώσεις λειτούργησαν με/για τη μείωση επενδύσεων στη Ρωσία. Η περιορισμένη διαθεσιμότητα ξένης χρηματοδότησης είναι πιθανότατα ένας από τους λόγους για αυτήν την ατονία στην επενδυτική ανάπτυξη.

Η Εικόνα 1 δείχνει την εξέλιξη του εξωτερικού χρέους της Ρωσίας από το 2002 έως το 2020. Είναι σαφές ότι η ξένη χρηματοδότηση των ρωσικών τραπεζών, έχει

επηρεαστεί ιδιαίτερα από τις οικονομικές κυρώσεις. Το εξωτερικό χρέος των ρωσικών τραπεζών κορυφώθηκε τον Μάρτιο του 2014, στη συνέχεια μειώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2019, μείωση άνω του 50%.

Εικόνα 1: Εξέλιξη του εξωτερικού χρέους της Ρωσίας, 2002 έως 2020

Πηγή: (Rochlitz 2021)

Ένα άλλο θέμα που προβληματίζει, τουλάχιστον για τις τράπεζες, είναι ότι δεν έχει βρεθεί άλλη πηγή εξωτερικής χρηματοδότηση. Ενώ π.χ. οι ξένες άμεσες επενδύσεις από την Κίνα και την Ινδία έχουν αναπτυχθεί στον ρωσικό ενεργειακό τομέα, ο ρωσικός τραπεζικός τομέας δεν έχει εντοπιστεί σε εξωτερικούς επενδυτές χρέους. Για πολλές διεθνείς τράπεζες η προοπτική συμπερίληψης στη μαύρη λίστα του Υπουργείου Οικονομικών των ΗΠΑ, αποτελούσε ένα μεγάλο αχρείαστο ρίσκο.

Χρησιμοποιώντας μερικώς εμπιστευτικά δεδομένα, οι Korhonen και Koskinen (2019) παρουσίασαν στοιχεία ότι οι καθαρές ροές κεφαλαίων από τις τράπεζες των χωρών που επιβάλλουν κυρώσεις προς τη Ρωσία, μειώθηκαν κατά 700 εκ. δολάρια ανά τρίμηνο, περισσότερο από ό,τι μειώθηκαν οι ροές κεφαλαίων από άλλες χώρες. Αυτό, επιβεβαιώνει τη συζήτηση για έλλειψη εξωτερικών επενδυτών.

2.3 Μεθοδολογία

Σε μια εποχή όπου τεράστιες ποσότητες δεδομένων συλλέγονται και αρχειοθετούνται από ερευνητές σε όλο τον κόσμο, η πρακτικότητα της χρήσης των υπαρχόντων δεδομένων για έρευνα γίνεται πιο διαδεδομένη (Andrews, και συν. 2012).

Η δευτερογενής ανάλυση δεδομένων είναι η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από κάποιον άλλο, γι' άλλο πρωταρχικό σκοπό. Η χρησιμοποίηση αυτών των υπαρχόντων δεδομένων παρέχει μια βιώσιμη επιλογή για ερευνητές που μπορεί να έχουν περιορισμένο χρόνο και πόρους. Η δευτερογενής ανάλυση είναι μια εμπειρική άσκηση που εφαρμόζει τις ίδιες βασικές ερευνητικές αρχές με τις μελέτες που χρησιμοποιούν πρωτογενή δεδομένα και έχει βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν όπως και οποιαδήποτε ερευνητική μέθοδος.

3. ΔΥΤΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΡΩΣΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΥΡΩΣΕΙΣ

3.1 Γενικά

Οι δυτικές κυρώσεις κατά της Ρωσικής Ομοσπονδίας και οι αντικυρώσεις τους έχουν τις ρίζες τους στη σιγοβράζουσα σύγκρουση στην ανατολική Ουκρανία και την Κριμαία. Αυτή η ενότητα, προσπαθεί να πραγματοποιήσει, μια επισκόπηση των εξελίξεων που οδήγησαν στην εισαγωγή των κυρώσεων και να αναλύσει τα μέτρα. Παρέχει την λεπτομερή περιγραφή των γεγονότων, σε επίπεδο χώρας και επιχείρησης, για τη διερεύνηση της επίδρασης των τριών περιόδων στις οποίες χωρίζονται τα επεισόδια των κυρώσεων για το 2014 (Dong και Li 2018), καθώς και για το 2022.

Στην ακόλουθη συζήτηση, ονομάζουμε «χώρα επιβολής κυρώσεων», όλες τις χώρες που θέσπισαν κυρώσεις κατά της Ρωσικής Ομοσπονδίας και, ως εκ τούτου, ήταν στόχος των ρωσικών αντικυρώσεων. Ως «προϊόντα με εμπάργκο», ορίζουμε όλα τα προϊόντα που στοχοποιήθηκαν από τη Ρωσία στις αντικυρώσεις - εμπάργκο εισαγωγής ορισμένων γεωργικών προϊόντων και τροφίμων.

Οι δυτικές οικονομικές κυρώσεις στόχευαν κυρίως στην πρόσβαση στις χρηματοπιστωτικές αγορές ορισμένων σημαντικών ρωσικών ιδρυμάτων, καθώς και εταιρειών άμυνας και ενέργειας. Οι δυτικές κυρώσεις δεν στόχευαν συγκεκριμένα προϊόντα που εμπορεύονταν συνήθως. Αυτές οι εξαγωγές προϊόντων υψηλής εξειδίκευσης που απαγορεύτηκαν από τις δυτικές χώρες αποτελούν εξαίρεση από την ανάλυση που ακολουθεί, καθώς το εμπόριο αυτών των αγαθών είναι πολύ κοκκώδες.

Εκτός από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και τις Ηνωμένες Πολιτείες, η Νορβηγία, η Αλβανία, το Μαυροβούνιο, η Γεωργία, η Ουκρανία, η Μολδαβία, ο Καναδάς, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία και η Ιαπωνία θέσπισαν παρόμοιες πολιτικές, μέχρι τον τέλος Αυγούστου του 2014. Όσον αφορά το οικονομικό μέγεθος, οι χώρες που επέβαλαν κυρώσεις στη Ρωσική Ομοσπονδία ανήλθαν συνολικά περίπου στο 55% του παγκόσμιου ΑΕΠ του 2014. Η Ελβετία, ιστορικά πολιτικά ουδέτερη, θέσπισε

νομοθεσία που κατέστησε πιο δύσκολη την παράκαμψη των κυρώσεων, π.χ. με τη μεταφόρτωση ευρωπαϊκών εξαγωγών και εισαγωγών μέσω της χώρας, ωστόσο δεν εισήγαγαν κανένα μέτρο δικό της (Ahn και Ludema 2019).

3.2 Χειμώνας 2013–2014: Προέλευση της σύγκρουσης και αυξανόμενες εντάσεις

Το 2013, η ανατολικοευρωπαϊκή χώρα της Ουκρανίας αντιμετώπισε ένα προφανές δίλημμα: είτε θα υπέγραφε και θα σύναπτε συμφωνία σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ή θα προσχωρούσε στην Ευρασιατική Τελωνιακή Ένωση. Το πρώτο θα συνεπαγόταν στενότερους δεσμούς με τη «Δύση» και οικονομική ολοκλήρωση με την ΕΕ. Το τελευταίο θα οδηγούσε σε ισχυρότερη οικονομική ολοκλήρωση με τη Ρωσική Ομοσπονδία και άλλα πρώην μέλη της Σοβιετικής Ένωσης, ενισχύοντας τους ιστορικούς δεσμούς που ήδη υπήρχαν. Ενώ στην επιφάνεια και οι δύο επιλογές φάνηκαν να αποτελούν ζητήματα οικονομικής φύσεως, οι επιπτώσεις θα ήταν πολύ βαθύτερες. Η οικονομική ολοκλήρωση συμβαδίζει με πολιτικούς και γεωπολιτικούς δεσμούς (Hinz 2017) και έτσι ο εσωτερικός και διεθνής πολιτικός διάλογος έγινε πιο θερμός γρήγορα.

Η Ουκρανία είναι μια πολύγλωσση και πολυεθνική χώρα. Στα τέλη του 2013, η κυβερνώσα κυβέρνηση αποφάσισε κατά της περαιτέρω οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης με την ΕΕ, κάτι το οποίο οδήγησε σε ένα σημαντικό κύμα διαδηλώσεων στο Κίεβο και στο δυτικό τμήμα της χώρας. Αυτό το κίνημα διαμαρτυρίας γνωστό ως "Euromaidan" οδήγησε στην ανατροπή της ενεδρεύουσας ουκρανικής κυβέρνησης στις 22 Φεβρουαρίου 2014. Η ανατρεπόμενη κυβέρνηση με επικεφαλής τον Πρόεδρο Γιανούκοβιτς, ο οποίος θεωρούταν φιλορώσος, αντλούσε το μεγαλύτερο μέρος της υποστήριξής του από την πλειοψηφία των ρωσόφωνων περιοχών της ανατολικής και νότιας Ουκρανίας. Το "Euromaidan" ήταν, αντίθετα, ένα μεγάλο φιλοευρωπαϊκό ή εθνικιστικό κίνημα, αντλώντας το μεγαλύτερο μέρος της υποστήριξής του από την υπόλοιπη χώρα (Dreyer, και συν. 2015). Αυτή η πολιτική διάσπαση έγινε ολοένα και πιο βίαιη, με την ΕΕ και τις Ηνωμένες Πολιτείες να συντάσσονται με το "Euromaidan" και η Ρωσική Ομοσπονδία υποστηρίζει την αντίπαλες φατρίες.

3.3 Άνοιξη 2014: Τα δύο πρώτα κύματα κυρώσεων – Ταξιδιωτικές απαγορεύσεις και περιουσιακά στοιχεία

Η κατάσταση επιδεινώθηκε περαιτέρω στη νοτιοανατολική Ουκρανία, ιδίως στη χερσόνησο της Κριμαίας. Στις 27 Φεβρουαρίου 2014 αυτονομιστές και ένοπλοι κατέλαβαν τα βασικά κυβερνητικά κτίρια και το κεντρικό αεροδρόμιο, και στις 16 Μαρτίου 2014 έγινε δημοψήφισμα με μεγάλη κριτική που αποσκοπούσε στην απορρόφηση της Κριμαίας στη Ρωσική Ομοσπονδία. Οι ευρωπαϊκές συμμαχίες και οι δυτικές χώρες, με σημαντικότερη τις Ηνωμένες Πολιτείες, επέβαλαν τις πρώτες κυρώσεις για τη Ρωσική Ομοσπονδία στα μέσα Μαρτίου 2014. Αυτό το αρχικό πρώτο κύμα κυρώσεων από Δυτικές χώρες, που αποτελούνται σε μεγάλο βαθμό από «έξυπνες κυρώσεις» με τη μορφή απαγορεύσεων ατομικών ταξιδιών και παγώματα περιουσιακών στοιχείων, εστιάζοντας σε εμπλεκόμενο πολιτικό και στρατιωτικό προσωπικό καθώς και κυρώσεις έναντι μεγάλων επιλεγμένων ρωσικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (Ashford 2016). Ένα δεύτερο κύμα μέσα στις επόμενες εβδομάδες ακολούθησε τον διευρυμένο κατάλογο των ατόμων και οντοτήτων που υπόκεινται σε κυρώσεις (Korhonen, Simola και Solanko 2018).

3.3.1 Ατομικές κυρώσεις με οικονομικό αντίκτυπο από την ΕΕ

Από τον Μάρτιο του 2014, οι κυρώσεις της ΕΕ στόχευσαν άτομα που θεωρούσαν υπεύθυνα για ενέργειες που απειλούσαν ή υπονόμευαν την ουκρανική κυριαρχία, καθώς και οντότητες που συνδεόταν με αυτές τις ενέργειες, που μέχρι το 2017 ανήλθαν σε 115 άτομα και 48 οντότητες (Council of the European Union, List of persons and entities under EU restrictive measures over the territorial integrity of Ukraine χ.χ.). Στα άτομα και οντότητες υπό κυρώσεις, απαγορεύτηκε η είσοδος στην ΕΕ, τα περιουσιακά τους στοιχεία στις χώρες της ΕΕ είναι δεσμευμένα και τα άτομα της ΕΕ και οι εταιρείες, απαγορεύεται να έχουν οικονομικές συναλλαγές μαζί τους. Αυτά τα άτομα και οι οντότητες είναι:

- Ρώσοι/Ουκρανοί πολιτικοί και αξιωματούχοι που υποστηρίζουν δημόσια τις παραβιάσεις της Ουκρανική κυριαρχία: πρώην αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, Ντιμίτρι

Ρογκόζιν, Τσετσένος αρχηγός, Ραμζάν Καντίροφ, αρχηγός του Φιλελεύθερου Δημοκρατικού Κόμματος της Ρωσίας, Βλαντιμίρ Ζιρινόφσκι;

- Στρατιωτικοί ηγέτες, όπως ο πρώην διοικητής του στόλου της Μαύρης Θάλασσας, Aleksandr Vitko.

- Αυτονομιστές του Ντονμπάς, όπως ο συνιδρυτής της Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντονέσκ (DPR), Andriy Purgin και ο Roman Lyagin, διοργανωτής του δημοψηφίσματος για την ανεξαρτησία της Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντονέσκ.

- Ολιγάρχες, όπως ο σύμμαχος του Πούτιν, ο Arkady Rotenberg, του οποίου η εταιρεία βραβεύτηκε για την κατασκευή γέφυρας που συνδέει την Κριμαία με τη ρωσική ηπειρωτική χώρα.

- Στις λεγόμενες «λαϊκές δημοκρατίες» του Ντονέσκ και του Λουγκάνσκ, τα πολιτικά κόμματα που συμμετείχαν σε παράνομες τοπικές εκλογές και η φιλορωσική πολιτοφυλακή που πολεμά εκεί.

- Πρώην ουκρανικές εταιρείες, όπως η “Σεβαστούπολη” με έδρα την Κριμαία, μια εμπορική εταιρεία θαλάσσιων λιμένων, που μεταβιβάστηκε παράνομα στη ρωσική ιδιοκτησία.

3.3.2 Κυρώσεις των ΗΠΑ

Στις 6 Μαρτίου 2014, ο Πρόεδρος Ομπάμα υπέγραψε εκτελεστικό διάταγμα (Office of the Press Secretary, Executive Order - Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine 2014α), με το οποίο επέβαλλε κυρώσεις σε άτομα και οντότητες που ευθύνονται για παραβίαση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας, ή για κλοπή περιουσιακών στοιχείων του ουκρανικού λαού. Αυτές οι κυρώσεις έθεσαν περιορισμούς στα ταξίδια ορισμένων ατόμων και αξιωματούχων και έδειξαν τις συνεχείς προσπάθειές των ΗΠΑ, να τιμωρήσουν τη Ρωσία και τους υπεύθυνους για την κατάσταση στην Κριμαία.

Στις 17 Μαρτίου 2014, ο Ομπάμα εξέδωσε το Εκτελεστικό Διάταγμα 13661 (Office of the Press Secretary 2014β) στο πλαίσιο της εθνικής έκτακτης ανάγκης σχετικά με την Ουκρανία, τονίζοντας ότι οι ενέργειες και οι πολιτικές της ρωσικής

κυβέρνησης σε σχέση με την Ουκρανία-- μεταξύ άλλων μέσω της ανάπτυξης ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή της Κριμαίας - υπονομεύουν τις δημοκρατικές διαδικασίες και τους θεσμούς στην Ουκρανία, απειλούν την ειρήνη, την ασφάλεια, τη σταθερότητα, την κυριαρχία και την εδαφική της ακεραιότητα· και συμβάλει στην υπεξαίρεση των περιουσιακών στοιχείων της Ουκρανίας.

Στις 20 Μαρτίου 2014, ο Πρόεδρος εξέδωσε νέο εκτελεστικό διάταγμα (Office of the Press Secretary 2014γ), με τίτλο «Αποκλεισμός παρουσίας πρόσθετων προσώπων που συμβάλλουν στην κατάσταση στην Ουκρανία», διευρύνοντας το πεδίο της εθνικής έκτακτης ανάγκης που κηρύχθηκε στο εκτελεστικό διάταγμα 13660 της 6^{ης} Μαρτίου 2014 (Office of the Press Secretary 2014α) και διευρύνθηκε με το εκτελεστικό διάταγμα 13661 της 16^{ης} Μαρτίου 2014 (Office of the Press Secretary 2014β), διαπιστώνοντας ότι οι ενέργειες και οι πολιτικές της κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας, συμπεριλαμβανομένης της υποτιθέμενης προσάρτησης της Κριμαίας και της χρήσης βίας στην Ουκρανία, συνεχίζουν να υπονομεύουν τις δημοκρατικές διαδικασίες και τους θεσμούς στην Ουκρανία, απειλούν την ειρήνη, την ασφάλεια, τη σταθερότητα, την κυριαρχία και την εδαφική της ακεραιότητα· και συμβάλλουν στην κατάχρηση των περιουσιακών της στοιχείων και, ως εκ τούτου, αποτελούν μια ασυνήθιστη και εξαιρετική απειλή για την εθνική ασφάλεια και την εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών.

Χρησιμοποιώντας αυτές τις Εκτελεστικές Διαταγές, οι Ηνωμένες Πολιτείες αύξησαν σταθερά το διπλωματικό και οικονομικό κόστος των επιθετικών ενεργειών της Ρωσίας έναντι της Ουκρανίας. Όρισαν έναν αριθμό ρωσικών και ουκρανικών οντοτήτων, συμπεριλαμβανομένων 14 αμυντικών εταιρειών και ατόμων στον στενό κύκλο του Πούτιν. Επέβαλλαν στοχευμένες κυρώσεις που περιορίζουν ορισμένες χρηματοδοτήσεις σε έξι (6) από τις μεγαλύτερες τράπεζες της Ρωσίας και τέσσερις εταιρείες ενέργειας. Ανέστειλαν τη χρηματοδότηση πιστώσεων που ενθάρρυνε τις εξαγωγές στη Ρωσία και τη χρηματοδότηση έργων οικονομικής ανάπτυξης στη Ρωσία και επιπλέον απαγόρευσαν την παροχή, εξαγωγή ή επανεξαγωγή αγαθών, υπηρεσιών (εκτός χρηματοοικονομικών υπηρεσιών) ή τεχνολογίας για την υποστήριξη της εξερεύνησης ή της παραγωγής για έργα βαθέων υδάτων, ανοικτής θάλασσας στην Αρκτική ή σχιστόλιθου που έχουν τη δυνατότητα να παράγουν

πετρέλαιο στη Ρωσική Ομοσπονδία ή σε θαλάσσια περιοχή που διεκδικούσε η Ρωσική Ομοσπονδία και εκτεινόταν από την επικράτειά της, και στα οποία συμμετείχαν πέντε μεγάλες ρωσικές εταιρείες ενέργειας.

Επιπλέον, το Γραφείο Βιομηχανίας και Ασφάλειας (Bureau of Industry and Security- BIS) του Υπουργείου Εμπορίου, αρνήθηκε τις άδειες εξαγωγής για στρατιωτικά, διπλής χρήσης ή ενεργειακά αγαθά προς καθορισμένους τελικούς χρήστες, οι περισσότεροι από τους οποίους υπόκεινται επίσης σε κυρώσεις υπό τη διαχείριση του Υπουργείου Οικονομικών (BIS, Commerce Department Announces Further Expansion of Export Restrictions on Russia 2014).

3.4 Καλοκαίρι 2014: Το τρίτο κύμα κυρώσεων – Εμπορικοί και οικονομικοί περιορισμοί

Τον Ιούλιο του 2014, μετά τη συντριβή πολιτικού αεροπλάνου (πτήση MH17 της Μαλαισίας), που καταρρίφθηκε πάνω από την αυτονομιστική περιοχή του Ντονμπάς - με πιθανή υποψία εκτέλεσης αυτής της ενέργειας από φιλωρώσους αντάρτες- οι δυτικές χώρες ενίσχυσαν τις κυρώσεις. Αυτό το τρίτο κύμα κυρώσεων προχώρησε πέρα από προηγούμενα μέτρα σε βάθος και εύρος. Δεν ήταν μόνο Ρώσοι ιδιώτες και οντότητες που στοχεύθηκαν μέσω των «Ατομικών περιοριστικών μέτρων», της κοινοτικής γλώσσας για ταξιδιωτικές απαγορεύσεις και δέσμευση περιουσιακών στοιχείων, αλλά πιο αυστηρές «Οικονομικές κυρώσεις» εφαρμόστηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις συμμαχικές χώρες. Οι ευρωπαϊκές οντότητες είχαν περιοριστεί στο να εξάγουν μόνο ορισμένα αγαθά, στρατιωτικά και αγαθά διπλής χρήσης, καθώς και πολύ συγκεκριμένο εξοπλισμό εξόρυξης. Περισσότερες, ωστόσο, ήταν οι οικονομικές κυρώσεις που στόχευαν πέντε μεγάλα ρωσικά χρηματοοικονομικά ιδρύματα, καθώς και μια σειρά αμυντικών και ενεργειακών εταιρειών, από την αναχρηματοδότηση των αγορών της Ευρώπης και των ΗΠΑ (Ashford 2016).

Η πιο σημαντική κύρωση ίσως, ήταν ο περιορισμός της μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης ρωσικών εταιρειών που δεν είχαν άμεση εμπλοκή στις μάχες στο Ντονέσκ και τις περιοχές του Λουχάνσκ. Οι επενδυτές στην ΕΕ και στις ΗΠΑ,

απαγορεύτηκε να παρέχουν μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση στις Sberbank, VTB, Gazprombank, Rosselkhozbank (Ρωσική αγροτική τράπεζα) και VEB (κρατική τράπεζα ανάπτυξης της Ρωσίας). Αρχικά η απαγόρευση χρηματοδότησης ίσχυε μόνο για δάνεια με μεγαλύτερη διάρκεια από 90 ημέρες ή χρηματοδότηση με ίδια κεφάλαια. Αργότερα, το όριο μειώθηκε στις 30 ημέρες. Η μακροπρόθεσμη απαγόρευση χρηματοδότησης επεκτάθηκε και στον πετρελαιοαγωγό Rosneft, στην πετρελαιοαγωγό εταιρεία Transneft, εξερεύνηση πετρελαίου και διυλιστήριο Gazpromneft, καθώς και αρκετές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον στρατιωτικό τομέα. Η Ρωσία αντέδρασε στις κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τις ΗΠΑ και την ΕΕ τον Ιούλιο του 2014 περιορίζοντας τις εισαγωγές επιλεγμένων προϊόντων διατροφής, συμπεριλαμβανομένων των ψαριών, φρέσκου γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων, καθώς και φρούτα και λαχανικά (Simola 2014).

3.4.1 Οικονομικές κυρώσεις των ΗΠΑ

Οι Ηνωμένες Πολιτείες επέβαλαν περισσότερα σημαντικές τομεακές κυρώσεις στη Ρωσία στις 16 Ιουλίου, και η ΕΕ το έπραξε στις 31 Ιουλίου. Τα περισσότερα άλλα Δυτικά σύμμαχοι – Ιαπωνία, Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Η Ελβετία και η Αυστραλία – προσχώρησαν στις κυρώσεις ΗΠΑ- ΕΕ αλλά καμία αναπτυσσόμενη χώρα δεν το έκανε. Οι κυρώσεις προχώρησαν πολύ περισσότερο από τις κυρώσεις στην Κριμαία. Κάλυψαν τρεις τομείς: χρηματοδότηση, πετρέλαιο και αμυντικής τεχνολογίας, με επίκεντρο τις μεγάλες κρατικές εταιρείες. Επίσης, άτομα υπεύθυνα για τη ρωσική πολιτική στα κατεχόμενα και τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Οι Ηνωμένες Πολιτείες συντόνισαν τις κυρώσεις για την Κριμαία και την Ανατολική Ουκρανία με την ΕΕ και άλλους συμμάχους, ενισχύοντας τον αντίκτυπό τους. Αφού άνοιξαν οι πύλες, οι ΗΠΑ επέβαλαν κυρώσεις τη μία μετά την άλλη, στη Ρωσία (Ahn και Ludema 2019).

3.4.2 Οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ στη Ρωσία

Οι οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ εγκρίθηκαν τον Ιούλιο του 2014 και ενισχύθηκαν τον Σεπτέμβριο του 2018 (Council of the European Union 2014), στους ρωσικούς χρηματοοικονομικούς, αμυντικούς και ενεργειακούς τομείς:

- περιορισμένη πρόσβαση της Ρωσίας στις κεφαλαιαγορές της ΕΕ: υπήκοοι και εταιρείες της ΕΕ δεν είναι επιτρέπεται πλέον να δανείζουν χρήματα για περίοδο άνω των 30 ημερών σε πέντε μεγάλους ρωσικές κρατικές τράπεζες, τρεις εταιρείες πετρελαίου και τρεις κατασκευαστές όπλων.

- Εμπάργκο όπλων: απαγόρευση του εμπορίου όπλων με τη Ρωσία. απαγόρευση εξαγωγών διπλής χρήσης ειδών (πολιτικά/στρατιωτικά) σε στρατιωτικούς πελάτες και εννέα εταιρείες που παράγουν ένα μείγμα πολιτικών και στρατιωτικών αγαθών (C. European Council χ.χ.α).

3.4.3 Οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ στην Κριμαία

Οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν τον Ιούνιο, τον Ιούλιο και τον Δεκέμβριο του 2014 απαγόρευσαν στις χώρες της ΕΕ, τις εισαγωγές προϊόντων από την Κριμαία, όλες τις επενδύσεις στη χερσόνησο, όλες τις τουριστικές υπηρεσίες (για παράδειγμα, τα κρουαζιερόπλοια της ΕΕ απαγορεύτηκε να προσεγγίζουν λιμάνια της Κριμαίας), καθώς και εξαγωγές προς την Κριμαία αγαθών, τεχνολογίας, τηλεπικοινωνιών και ενέργειας. Στις 19 Ιουνίου 2017, το Συμβούλιο παρέτεινε όλα αυτά τα μέτρα, έως τις 23 Ιουνίου 2018 (ΗΚΤDC Research 2019). Το Συμβούλιο ανανέωσε τις οικονομικές κυρώσεις έως τις 31 Ιανουαρίου 2023 (C. European Council χ.χ.α).

3.5 Αιτιολόγηση των οικονομικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας για το 2014

Πρόσφατες οικονομικές κυρώσεις κατά της Ρωσίας και ορισμένων άλλων χωρών (Συρία, Ιράν, Βενεζουέλα, Βόρεια Κορέα) έχουν πυροδοτήσει ανανεωμένο ενδιαφέρον για κυρώσεις ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής. Ο Gould-Davies (2018) παρέχει μια επισκόπηση των θεμάτων που σχετίζονται με τους στόχους και το κόστος για την επιβολή κυρώσεων σε μια χώρα. Στο παρόν πλαίσιο αρκεί να επαναλάβει το συμπέρασμά του για τους στόχους των κυρώσεων κατά της Ρωσίας:

«Ο στόχος των κυρώσεων δεν ήταν να εξαναγκάσει τη Ρωσία να αντιστρέψει την πολιτική της τερματίζοντας την παρέμβασή της στην Ουκρανία και επιστρέφοντας Κριμαία. Μάλλον, είχαν σκοπό να πετύχουν τρεις στόχους.

Πρώτον, για να αποτρέψει τη Ρωσία από την κλιμάκωση της στρατιωτικής της επιθετικότητας.

Δεύτερον, να καταδικάσει την παραβίαση του διεθνούς δικαίου και των ευρωπαϊκών κανόνων κάνοντας σαφές ότι δεν θα μπορούσε να υπάρξει κανονική σχέση με παραβάτες.

Τρίτον, να ενθαρρύνει τη Ρωσία να συμφωνήσει σε δικαστική διευθέτηση αυξάνοντας το κόστος της συμπεριφοράς της» (Gould-Davies 2018, 9).

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι αυτό είναι ίσως η πρώτη φορά που χρησιμοποιήθηκαν οικονομικές κυρώσεις απέναντι σε ένα τόσο μεγάλο και καλά ενσωματωμένο τμήμα της παγκόσμιας οικονομίας. Σε συναλλαγματικές ισοτιμίες της αγοράς, το ΑΕΠ της Ρωσίας αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα στον κόσμο. Είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας φυσικού αερίου στον κόσμο και η ο μεγαλύτερος ή δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας αργού πετρελίου (ανάλογα με το επίπεδο παραγωγής της Σαουδικής Αραβίας) (IEA χ.χ.). Αυτό σημαίνει ότι τυχόν περιοριστικές ενέργειες κατά της Ρωσίας θα έχει επιπτώσεις και εκτός χώρας, διότι οι ρωσικές εταιρείες και τράπεζες έχουν παραδοσιακά δραστηριοποιηθεί στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές κ.λπ (Afesorgbor 2019).

3.6 Αντικυρώσεις της Ρωσίας για τις κυρώσεις 2014

Η ρωσική πλευρά, όπως ήταν αναμενόμενο, αντέδρασε και επέβαλε κυρώσεις στις ΗΠΑ, σε ευρωπαϊκές και άλλες χώρες που της επέβαλαν κυρώσεις. Στις 7 Αυγούστου 2014, η Ρωσική Ομοσπονδία επέβαλε απαγόρευση εισαγωγών ορισμένων ακατέργαστων και μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων ως «εφαρμογή ορισμένων ειδικών οικονομικών μέτρων για τη διασφάλιση της ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας» (EU 2014). Τα στοχευμένα προϊόντα (εφεξής τα «προϊόντα με εμπάργκο») ήταν επιλεγμένα αγροτικά προϊόντα, ακατέργαστα υλικά και τρόφιμα καταγωγής Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ηνωμένων Πολιτειών, Καναδά, Αυστραλίας και Νορβηγίας. Ο κατάλογος των απαγορευμένων προϊόντων τροποποιήθηκε στις 20 Αυγούστου 2014 και άλλες χώρες που επέβαλλαν κυρώσεις συμπεριλήφθηκαν διαδοχικά (FAS 2014).

3.7 Απογραφή κυρώσεων μετά την εισβολή στην Ουκρανία: Καλοκαίρι 2022

Στη Σύνοδο Κορυφής της G7 το 2022 στη Γερμανία, οι ηγέτες συμφώνησαν να «συντονίσουν» και «ευθυγραμμίσουν» δράσεις που περιλαμβάνουν πρόσθετο τιμολογιακά μέτρα για τις εισαγωγές από τη Ρωσία ως απάντηση στη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία. Τα μέλη της G7 δεσμεύτηκαν να *«συνεχίσουν τη στοχευμένη χρήση συντονισμένων κυρώσεων από εμάς για όσο χρονικό διάστημα είναι απαραίτητο, ενεργώντας ομόφωνα σε κάθε στάδιο»* (G7 Research Group 2022, 1).

3.7.1 Κυρώσεις από τις ΗΠΑ

Ένα σύντομο χρονοδιάγραμμα των μεγάλων οικονομικών κυρώσεων των ΗΠΑ που επιβλήθηκαν στη Ρωσία από τον Φεβρουάριο έως τον Μάιο του 2022 περιλαμβάνει (International Trade Administration χ.χ.):

Στις 22 Φεβρουαρίου, το Υπουργείο Οικονομικών ανακοίνωσε την πρώτη δόση των κυρώσεων των ΗΠΑ σε δεσμό με συμμάχους και εταίρους. Ανακοινώθηκαν κυρώσεις αποκλεισμού κατά μεγάλων ρωσικών τραπεζών (VEB και Promsvyazbank), όπως και πρόσθετοι περιορισμοί στο ρωσικό κρατικό χρέος και κυρώσεις σε ελίτ που συνδέονται με το Κρεμλίνο.

Στις 24 Φεβρουαρίου, το Υπουργείο Οικονομικών ανακοίνωσε περαιτέρω μέτρα για τη Ρωσία, συμπεριλαμβανομένης της επιβολής κυρώσεων σε περισσότερες ρωσικές τράπεζες, της επέκτασης των περιορισμών σε χρέη και μετοχικούς τίτλους που σχετίζονται με τη Ρωσία σε μεγάλες κρατικές επιχειρήσεις (SOE) και ιδιωτικές εταιρείες, καθώς και επιβολή αποκλεισμού κυρώσεις σε περισσότερες πολιτικές και επιχειρηματικές ελίτ που συνδέονται με το Κρεμλίνο.

Στις 24 Μαρτίου, το Υπουργείο Οικονομικών επέβαλε κυρώσεις σε δεκάδες ρωσικές αμυντικές εταιρείες, 328 μέλη της Ρωσικής Κρατικής Dumas και τον επικεφαλής του μεγαλύτερου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος της Ρωσίας - Sber (Sberbank).

Στις 31 Μαρτίου, το Υπουργείο Οικονομικών ανακοίνωσε πρόσθετες κυρώσεις κατά του ρωσικού τεχνολογικού τομέα για να αποτρέψει την αποφυγή πολυμερών κυρώσεων και την προμήθεια κρίσιμης δυτικής τεχνολογίας.

Στις 6 Απριλίου, το Υπουργείο Οικονομικών επέβαλε πλήρεις κυρώσεις αποκλεισμού στη Sberbank, τη μεγαλύτερη κρατική τράπεζα της Ρωσίας, και την Alfa-Bank, τη μεγαλύτερη ιδιωτική τράπεζα της Ρωσίας. Στο στόχαστρο το Υπουργείο Οικονομικών είχε επίσης μέλη της οικογένειας του προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν και του υπουργού Εξωτερικών Σεργκέι Λαβρόφ, καθώς και μέλη του ρωσικού Συμβουλίου Ασφαλείας.

Στις 7 Απριλίου, το Υπουργείο Οικονομικών επέβαλε πλήρεις κυρώσεις αποκλεισμού στην Alrosa, μια ρωσική κρατική επιχείρηση (SOE) και τη μεγαλύτερη εταιρεία εξόρυξης διαμαντιών στον κόσμο, υπεύθυνη για το 90 τοις εκατό της ικανότητας εξόρυξης διαμαντιών της Ρωσίας. Το Υπουργείο Εξωτερικών επαναπροσδιορίζει επίσης την United Shipbuilding Corporation (USC).

Στις 20 Απριλίου, το Υπουργείο Οικονομικών προχώρησε σε περαιτέρω προσδιορισμούς οντοτήτων και ατόμων που εμπλέκονται σε προσπάθειες αποφυγής κυρώσεων, συμπεριλαμβανομένης μιας εταιρείας εξόρυξης εικονικών νομισμάτων.

Στις 8 Μαΐου, το Υπουργείο Οικονομικών ανακοίνωσε νέους διορισμούς Ειδικά Ορισμένων Εθνικών (SDN) κορυφαίων στελεχών του ρωσικού χρηματοπιστωτικού τομέα, οντοτήτων στον τομέα της άμυνας και των μέσων ενημέρωσης και απαγόρευσε την παροχή λογιστικών, καταπιστευματικών και εταιρικών υπηρεσιών και συμβουλευτικών υπηρεσιών διαχείρισης των ΗΠΑ σε οποιοδήποτε άτομο βρίσκεται στη Ρωσική Ομοσπονδία .

Στις 2 Ιουνίου, το Υπουργείο Οικονομικών ανακοίνωσε νέους ορισμούς Ειδικά Ορισμένο Εθνικό (SDN) ρωσικών κυβερνητικών αξιωματούχων, συνεργατών του Πούτιν και εκπροσώπων σχετικών δικτύων οικονομικής υποστήριξης.

Στις 28 Ιουνίου, το Υπουργείο Οικονομικών ανακοίνωσε νέες ονομασίες Ειδικά Ορισμένων Εθνικών (SDN) 70 ρωσικών οντοτήτων που είναι κρίσιμες για την αμυντική βιομηχανική βάση της Ρωσικής Ομοσπονδίας, συμπεριλαμβανομένης της

State Corporation Rostec, και ανακοίνωσε την απαγόρευση εισαγωγής στις Ηνωμένες Πολιτείες χρυσού προέλευσης Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Κατά τη διάρκεια της συνόδου κορυφής της G7, οι Ηνωμένες Πολιτείες ανακοίνωσαν σχέδια για σημαντική αύξηση των δασμολογικών συντελεστών σε εκατοντάδες ρωσικά προϊόντα (White House 2022α). Η Προεδρική Διακήρυξη 1042, σε ισχύ από την 27^η Ιουλίου 2022, αύξησε τους ισχύοντες δασμούς σε 570 ομάδες προϊόντων εισαγόμενα από τη Ρωσία στο 35% κατ' αξία (Federal Register, Proclamation 10420 2022α). Δεδομένης της δηλωμένης πρόθεσης για «ευθυγράμμιση», «ενέργεια από κοινού σε κάθε στάδιο» και «πρωτοφανή και συντονισμένα μέτρα κυρώσεων» που διαπερνούν τη Σύνοδο Κορυφής της G7 (G7 Research Group 2022, 1, European Council, G7 Leaders' Communiqué – Executive Summary, Elmau, Germany 2022), φαίνεται πιθανό ότι θα ακολουθήσουν και άλλες χώρες στο άμεσο μέλλον τις Ηνωμένες Πολιτείες και σύντομα θα επιβάλλουν απότομες αυξήσεις δασμών στα ρωσικά εισαγόμενα προϊόντα.

Άλλες σημαντικές ενέργειες των ΗΠΑ που ελήφθησαν ως απάντηση στην εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία που επηρεάζουν το εμπόριο τη στιγμή της δημοσίευσης του CCG περιλαμβάνουν (International Trade Administration χ.χ.):

Την 1^η Μαρτίου, το Υπουργείο Μεταφορών των ΗΠΑ και η Ομοσπονδιακή του Διοίκηση Αεροπορίας εξέδωσαν εντολές που εμποδίζουν τα ρωσικά αεροσκάφη και τις αεροπορικές εταιρείες να εισέρχονται και να χρησιμοποιούν όλο τον εγχώριο εναέριο χώρο των ΗΠΑ.

Στις 8 Μαρτίου, ο Πρόεδρος Μπάιντεν υπέγραψε Εκτελεστικό Διάταγμα που απαγορεύει την εισαγωγή στις Ηνωμένες Πολιτείες ρωσικού αργού πετρελαίου και ορισμένων προϊόντων πετρελαίου (οι Ηνωμένες Πολιτείες εισήγαγαν σχεδόν 700.000 βαρέλια/ημέρα ρωσικό πετρέλαιο πέρυσι), υδροποιημένου φυσικού αερίου, άνθρακα και νέα επένδυση των ΗΠΑ στον ενεργειακό τομέα της Ρωσίας (Federal Register 2022β).

Στις 11 Μαρτίου, ο Πρόεδρος Μπάιντεν (μαζί με τους ηγέτες της G7) ανακοίνωσε νέες οικονομικές δράσεις. Αυτές περιλάμβαναν μέτρα για την ανάκληση των Μόνιμων Κανονικών Εμπορικών Σχέσεων για τη Ρωσία, απαγόρευση εξαγωγής

αγαθών πολυτελείας στη Ρωσία, απαγόρευση εισαγωγής αγαθών από διάφορους τομείς της οικονομίας της Ρωσίας - συμπεριλαμβανομένων θαλασσινών, οινοπνευματωδών ποτών/βότκας και μη βιομηχανικών διαμαντιών - που αντιπροσωπεύει πάνω από 1 δις δολάρια ρωσικών εισαγωγών, καθώς και επιπλέον κυρώσεις που εμποδίζουν τις ρωσικές πολιτικές και επιχειρηματικές ελίτ (Federal Register 2022γ).

Στις 6 Απριλίου, ο Λευκός Οίκος ανακοίνωσε την απαγόρευση νέων επενδύσεων στη Ρωσική Ομοσπονδία και την παροχή ορισμένων υπηρεσιών στη Ρωσία (Federal Register 2022δ).

Στις 21 Απριλίου, ο Λευκός Οίκος ανακοίνωσε την απαγόρευση εισόδου σε πλοία που συνδέονται με τη Ρωσία (με σημαία, ιδιοκτησία ή εκμετάλλευση) στα λιμάνια των ΗΠΑ (White House 2022β).

Επιπλέον, το Γραφείο Βιομηχανίας & Ασφάλειας (BIS) στο Υπουργείο Εμπορίου ανακοίνωσε διευρυμένους ελέγχους εξαγωγών στις 24 Φεβρουαρίου, περιορίζοντας σοβαρά την πρόσβαση της Ρωσίας σε πολλές τεχνολογίες και είδη που απαιτούνται για τη διατήρηση των επιθετικών στρατιωτικών της δυνατοτήτων. Αυτοί οι έλεγχοι στοχεύουν κυρίως τους τομείς της άμυνας, της αεροδιαστημικής και της ναυτιλίας της Ρωσίας και περιλαμβάνουν ημιαγωγούς, υπολογιστές, τηλεπικοινωνίες, εξοπλισμό ασφάλειας πληροφοριών, λέιζερ και αισθητήρες. Η BIS έχει λάβει πρόσθετες ενέργειες, μέχρι και τον Οκτώβριο του 2022 (BIS 2022).

3.7.2 Κυρώσεις από τα υπόλοιπα δυτικά κράτη

Τα δυτικά έθνη προσπαθούν να περιορίσουν την πρόσβαση της Ρωσίας σε χρήματα. Οι μεγάλες ρωσικές τράπεζες έχουν αφαιρεθεί από το διεθνές σύστημα χρηματοοικονομικών μηνυμάτων Swift (Εικόνα 2). Αυτό έχει καθυστερήσει τις πληρωμές προς τη Ρωσία, για τις εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου της (BBC 2022α).

Εικόνα 2: Κυρώσεις ΕΕ στην Ρωσία στον τομέα των οικονομικών

Economic sanctions

→ Finance

Πηγή: (European Council και Council of European Union χ.χ.β)

Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει αποκλείσει βασικές ρωσικές τράπεζες από το χρηματοπιστωτικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου, έχει παγώσει τα περιουσιακά στοιχεία όλων των ρωσικών τραπεζών, έχει απαγορεύσει στις ρωσικές εταιρείες να δανείζονται χρήματα και έχει θέσει όρια στις καταθέσεις που μπορούν να κάνουν οι Ρώσοι σε τράπεζες του Ηνωμένου Βασιλείου (BBC 2022β).

Η οικονομία της Ρωσίας προετοιμάζεται για μια ανώμαλη διαδρομή (BBC 2022γ). Οι δυτικές χώρες έχουν ανακοινώσει περαιτέρω αυτές τις κυρώσεις:

(1) Πετρέλαιο και φυσικό αέριο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) θα απαγορεύσει τις εισαγωγές ρωσικού πετρελαίου που εισάγεται δια θαλάσσης από τον Δεκέμβριο του 2022 (Strupczeski 2022)

Η ΕΕ θα απαγορεύσει όλες τις εισαγωγές προϊόντων διύλισης πετρελαίου από τη Ρωσία τον Φεβρουάριο του 2023 (European Commission 2022α).

Το Ηνωμένο Βασίλειο θα καταργήσει σταδιακά το ρωσικό πετρέλαιο μέχρι το τέλος του 2022. Δεν θα εισάγει πλέον ρωσικό αέριο (James και Maclellan 2022).

Η Γερμανία έχει παγώσει τα σχέδια για το άνοιγμα του αγωγού φυσικού αερίου Nordstream 2 (Εικόνα 3) από τη Ρωσία (BBC 2022δ).

Εικόνα 3: Εντοπισμένες διαρροές στο Nordstream

Πηγή: (BBC 2022ε)

Η ΕΕ σταμάτησε να εισάγει ρωσικό άνθρακα (Reuters 2022α). Από τον Δεκέμβριο, η ΕΕ και η G7 θέλουν επίσης να περιορίσουν την τιμή που πληρώνουν οι χώρες για το ρωσικό πετρέλαιο. Υποστηρίζουν (στους εισαγωγείς ρωσικού αργού πετρελαίου) ότι οι δυτικές ασφαλιστικές εταιρείες δεν θα καλύψουν τις αποστολές

πετρελαίου εάν πληρώσουν περισσότερα από το ανώτατο όριο. Η ΕΕ δεν έχει επιβάλει κυρώσεις στο ρωσικό αέριο, επειδή βασίζεται σε αυτό για περίπου το 40% των αναγκών της σε φυσικό αέριο (Liboreiro 2022).

(2) Στόχευση ατόμων

Οι ΗΠΑ, η ΕΕ, το Ηνωμένο Βασίλειο και άλλες χώρες έχουν επιβάλει κυρώσεις σε περισσότερα από 1.000 Ρώσους ιδιώτες και επιχειρήσεις - συμπεριλαμβανομένων των λεγόμενων ολιγαρχών (Εικόνα 4). Πρόκειται για πλούσιους επιχειρηματικούς ηγέτες που πιστεύεται ότι υποστηρίζουν σθεναρά το Κρεμλίνο (BBC 2022στ), όπως ο πρώην ιδιοκτήτης της Chelsea FC, Roman Abramovich (BBC 2022ζ). Περιουσιακά στοιχεία του Προέδρου Πούτιν και του υπουργού Εξωτερικών Σεργκέι Λαβρόφ έχουν δεσμευτεί στις ΗΠΑ, την ΕΕ, το Ηνωμένο Βασίλειο και τον Καναδά (Boffey 2022).

Εικόνα 4: Ατομικές οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ

Πηγή: (European Council και Council of European Union χ.χ.β)

Το Ηνωμένο Βασίλειο σταμάτησε την πώληση των «χρυσών βίζα», που επέτρεπαν σε πλούσιους Ρώσους να αποκτήσουν δικαιώματα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο (UK Home Office and Patel 2022).

(3) Άλλες κυρώσεις που έχουν επιβληθεί σε αγαθά και υπηρεσίες

Τα μέτρα περιλαμβάνουν:

Απαγόρευση εξαγωγής αγαθών διπλής χρήσης - ειδών τόσο για πολιτικούς όσο και για στρατιωτικούς σκοπούς, όπως ανταλλακτικά οχημάτων - από το Ηνωμένο Βασίλειο, την ΕΕ και τις ΗΠΑ (Skadden 2022).

Απαγόρευση όλων των ρωσικών πτήσεων από τον εναέριο χώρο των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου, της ΕΕ και του Καναδά (Shepardson, Freed and Chee 2022).

Απαγόρευση εισαγωγής ρωσικού χρυσού και εξαγωγής ειδών πολυτελείας στη Ρωσία (BBC 2022η).

Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει επιβάλει φόρο 35% σε ορισμένες εισαγωγές, συμπεριλαμβανομένης της βότκας (UK Department for International Trade and HM Treasury 2022).

Πολλές διεθνείς εταιρείες είτε έχουν αναστείλει τις συναλλαγές τους στη Ρωσία είτε έχουν αποσυρθεί εντελώς (Yale Chief Executive Leadership Institute 2022).

3.8 Αντίδραση της Ρωσίας για τις κυρώσεις του 2022

Η Ρωσία έχει απαγορεύσει τις εξαγωγές περισσότερων από 200 αγαθών, συμπεριλαμβανομένων τηλεπικοινωνιών, ιατρικών, οχημάτων, αγροτικού, ηλεκτρικού εξοπλισμού και προϊόντων ξυλείας (BBC 2022θ).

Μπλόκαρε τις πληρωμές τόκων σε ξένους κατόχους κρατικών ομολόγων και απαγορεύει στις ρωσικές εταιρείες να πληρώνουν τους μετόχους του εξωτερικού (Reuters 2022β). Και εμπόδισε τους ξένους επενδυτές που κατέχουν ρωσικές επενδύσεις αξίας δις δολαρίων να τις πουλήσουν (Reuters 2022γ).

4. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗ ΡΩΣΙΑ

4.1 Συνέπειες για τη ρωσική οικονομία

4.1.1 Άμεσες επιπτώσεις των οικονομικών κυρώσεων 2014 προς την οικονομία της Ρωσίας

Οι δυτικές κυβερνήσεις στόχευσαν τρεις τομείς με το καθεστώς τομεακών κυρώσεων που επιβλήθηκε το καλοκαίρι του 2014: στην αμυντική βιομηχανία, στην πετρελαϊκή βιομηχανία και στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Τα αποτελέσματα δεν ήταν ομοιόμορφα, με εμφανείς μέχρι σήμερα επιπτώσεις μόνο στον οικονομικό τομέα.

Η παραγωγή στην αμυντική βιομηχανία αυξήθηκε το 2014, παρά τις κυρώσεις, λόγω της αυξανόμενης ζήτησης από το εξωτερικό (το 2014, η Ρωσία ήταν ο δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας όπλων στον κόσμο) και από το εσωτερικό (δηλαδή λόγω της αύξησης των προμηθειών που προγραμματίστηκε ως μέρος του Κρατικού Προγράμματος Εξοπλισμών έως το 2020) (Ahn και Ludema 2017). Αν και η Ρωσία είχε σημαντικούς αμυντικούς δεσμούς με ορισμένες δυτικές χώρες, η συντριπτική πλειοψηφία των εξαγωγών της πηγαίνει σε χώρες της Ασίας, την Αφρική και την Λατινική Αμερική (Crane, Olikier και Nichiporuk 2019). Κατά συνέπεια, τέτοιες κυρώσεις, θα μπορούσαν να έχουν αντίκτυπο για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα μόνο εάν καταστέλλονταν η μεταφορά τεχνολογίας στρατιωτικής χρήσης από τη Δύση στη Ρωσία και εάν αυτό είχε ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ρωσικής βιομηχανίας εξοπλισμών (Delloite 2022).

Οι κυρώσεις δεν επηρέασαν ούτε τα επίπεδα παραγωγής στη βιομηχανία πετρελαίου. Αντίθετα, η παραγωγή συνέχισε να αυξάνεται. Αυτό συνέβη επειδή οι δυτικές κυρώσεις δεν έχουν σχεδιαστεί για να επηρεάσουν τα επίπεδα παραγωγής στο άμεσο μέλλον. Αντιθέτως, έχουν σχεδιαστεί για να επηρεάζουν τη μελλοντική παραγωγή στα νεότερα, δυσπρόσιτα κοιτάσματα της Ρωσίας στην Αρκτική (Luthra 2022).

Οι κυρώσεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα έχουν ασκήσει πιο άμεσο αντίκτυπο στη ρωσική οικονομία. Η πρόσβαση στις δυτικές κεφαλαιαγορές είναι

πλέον σε μεγάλο βαθμό δεν υφίσταται για τις περισσότερες ρωσικές εταιρείες, αναγκάζοντας πολλές από αυτές να αποπληρώσουν το εξωτερικό τους χρέος νωρίτερα λόγω της αδυναμίας αναχρηματοδότησης ή «ανατροπής» των πιστωτικών γραμμών τους. Το συνολικό εξωτερικό χρέος των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων (που περιλαμβάνει πολλές μεγάλες κρατικές επιχειρήσεις, όπως η Rosneft και η Gazprom) και του χρηματοπιστωτικού τομέα, ανήλθε σε περίπου 610 δις δολάρια τον Σεπτέμβριο του 2014. Με τις ισχύουσες συναλλαγματικές ισοτιμίες τον Δεκέμβριο του 2014, αυτό ανήλθε σε πάνω από το 60% του ΑΕΠ. σπάνια δολάρια για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού τους χρέους (Bank of Russia 2014). Αν και αυτό προκάλεσε κάποια δυσφορία σε πολλές εταιρείες, είναι επίσης αλήθεια ότι οι περισσότερες από τις επιχειρήσεις με εξωτερικό χρέος σε ξένο νόμισμα είναι εξαγωγείς φυσικών πόρων, που παράγουν επίσης σημαντικά έσοδα από ξένο νόμισμα, τα οποία τους επέτρεψαν να εξυπηρετήσουν τις υποχρεώσεις τους.

Τα τελευταία χρόνια, οι συνολικές οικονομικές επιδόσεις της Ρωσίας δεν ήταν καλές. Η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε ήδη το 2012 και το 2013, παρόλο που η τιμή του πετρελαίου παρέμεινε υψηλή σε πάνω από 100 USD ανά βαρέλι το 2014, το ΑΕΠ της Ρωσίας αυξήθηκε κατά 0,7 % και το 2015 υποχώρησε κατά 2,3%. Μετά την επανάκτησή του, η αύξηση του ΑΕΠ της Ρωσίας συνέχισε να ακολουθεί την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη, που σημαίνει ότι το μερίδιο της Ρωσίας στην παγκόσμια οικονομία, συνεχίζει να υποχωρεί (Akindinova, Kuzminov και Yasin 2016).

Οι αντίθετες κυρώσεις της Ρωσίας δεν έχουν ακόμη εμφανώς θετικά αποτελέσματα, με τη μορφή σημαντικής αύξησης στην παραγωγή στον αγροτικό τομέα. Αυτό οφείλεται πιθανώς στο ότι παραδοσιακά οι κυριότεροι παραγωγοί σε αυτούς τους τομείς ήταν οι δυτικοί παραγωγοί με προϊόντα όπως το χοιρινό, το βόειο κρέας και τα γαλακτοκομικά προϊόντα, καθώς και συγκεκριμένες κατηγορίες φρούτων και λαχανικών. Αυτό σημαίνει ότι η εγχώρια παραγωγή δεν έχει αυξηθεί δραματικά, όπως ορισμένοι αρχικά ήλπιζαν. Αντίθετα, εξαγωγείς από χώρες που δεν έχουν συμμετάσχει στο δυτικό καθεστώς κυρώσεων, όπως π.χ η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Κίνα, η Χιλή και η Τουρκία ωφελήθηκαν όλες αυξάνοντας το μερίδιό τους στη ρωσική αγορά τροφίμων (Cheptea και Gaigné 2018).

Οι προοπτικές για την παραγωγή τροφίμων στους τομείς που επηρεάζονται από τις οικονομικές κυρώσεις έμμεσα, μπορεί να είναι πιο φωτεινές: οι κυβερνητικές πολιτικές για την προώθηση της ανάπτυξης των εγχώριων παραγωγών μέσω μιας κρατικής στρατηγικής υποκατάστασης εισαγωγών, μπορεί συνεπάγεται επέκταση των επιδοτήσεων και άλλων μορφών κρατικής στήριξης. Το κόστος που συνδέεται με την επιβολή των γεωργικών αντικυρώσεων, βαρύνει τους Ρώσους καταναλωτές. Το κόστος των τροφίμων αποτελεί μεγάλο μέρος του τυπικού οικιακού προϋπολογισμού. Ως αποτέλεσμα, τυχόν αυξήσεις τιμών που προκαλούνται από τα τρόφιμα με εμπάργκο, θα έχει άμεσο αποτέλεσμα στους Ρώσους καταναλωτές. Μέχρι σήμερα, οι τιμές των τροφίμων έχουν αυξηθεί, Ωστόσο, το εμπάργκο φαίνεται να πλήττει τη μεσαία τάξη, την αστική, περισσότερο από όλους λόγω της τάσης τους να καταναλώνουν εισαγόμενα προϊόντα διατροφής σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι τα φτωχότερα στρώματα του πληθυσμού (Ahn και Ludema 2017).

Τέλος, το γεγονός ότι η ρωσική οικονομία φαινόταν να επιβραδύνεται την ίδια στιγμή που επιβλήθηκαν οι κυρώσεις, δημιούργησε την εντύπωση ότι οι κυρώσεις επιβραδύνουν την ανάπτυξη. Η ραγδαία υποτίμηση του ρουβλίου στα τέλη του 2014 ενίσχυσαν αυτήν την αντίληψη. Ωστόσο, μια τέτοια ερμηνεία συγχέει τη συσχέτιση με την αιτιότητα (Akindinova, Kuzminov και Yasin 2016).

Η ρωσική οικονομία βρισκόταν ήδη στη μέση μιας παρατεταμένης μείωσης του μέσου ετήσιου ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ πριν την κρίση της Ουκρανίας. Οι δυτικές οικονομικές κυρώσεις μπορεί να έχουν επιδεινώσει μια προϋπάρχουσα τάση, αλλά το αποτέλεσμα ήταν μέτριο ως προς τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν. Αντίθετα, η ανατίμηση του δολαρίου έναντι όλων των βασικών νομισμάτων και, το πιο σημαντικό, η απότομη πτώση των τιμών του πετρελαίου κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2014 παρέχει μια πιο ακριβή εξήγηση για την υποτίμηση του ρουβλίου και την επιδείνωση της επιχειρηματικής εμπιστοσύνης που ήταν εμφανής προς το τέλος του έτους (Bank of Russia 2014).

Συνοψίζοντας μέχρι στιγμής, οι οικονομικές επιπτώσεις του οικονομικού κράτους που συνόδεψε την κρίση της Ουκρανίας, ιδιαίτερα το 2014, ήταν σχετικά μέτριες. Αυτό ήταν αναμενόμενο. Άλλωστε, οι επίσημες δηλώσεις δυτικών

κυβερνήσεων δεν υποδεικνύουν ότι οι κυρώσεις έχουν σκοπό να προκαλέσουν επιβράδυνση της συνολικής ρωσικής οικονομικής απόδοσης.

4.1.2 Μακροοικονομική σταθερότητα

Η ρωσική χρηματοπιστωτική αγορά ήταν η πρώτη που γνώρισε τις οικονομικές κυρώσεις. Αν και οι φόβοι της σύγκρουσης, καθώς η Ρωσία συγκέντρωνε τις ένοπλες δυνάμεις της στα σύνορα της Ουκρανίας κατά τη διάρκεια του χειμώνα, είχαν ήδη πιέσει το ρούβλι και τα ρωσικά ομόλογα, η ευρείας κλίμακας εισβολή προκάλεσε κραχ της αγοράς στη Ρωσία. Η Κεντρική Ρωσική Τράπεζα έπρεπε να αντιμετωπίσει δύο μεγάλα προβλήματα: τη φυγή κεφαλαίων και την ισχυρή ζήτηση για μεγάλα ξένα νομίσματα στο λιανικό και εταιρικό τομέα. Η πρώιμη ανταπόκριση της Κεντρικής Ρωσικής Τράπεζας ήταν προβλέψιμη: αναστολή των αγορών συναλλάγματος σύμφωνα με τον κανόνα του προϋπολογισμού και παρεμβάσεις συναλλάγματος στην αγορά. Ωστόσο, η συμφωνία των δυτικών χωρών να παγώσουν τους λογαριασμούς CBR στις δικαιοδοσίες τους ανάγκασε την Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας να καθιερώσει σκληρή καθοδήγηση των λειτουργιών της χρηματοπιστωτικής αγοράς (IMF 2022α).

Αδυνατώντας να μεταφέρει περιουσιακά στοιχεία από ευρωπαϊκούς και αμερικανικούς λογαριασμούς, η Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας στήριξε την πολιτική σταθεροποίησης σε μεγάλο βαθμό σε μεθόδους διοικητικού ελέγχου. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι επιλογές πολιτικής ήταν περιορισμένες — είτε ο καθορισμός ορίων στις λειτουργίες της αγοράς είτε ο ανεξέλεγκτος χρηματοοικονομικός πανικός με τη δυνατότητα να τεθεί υπό πίεση ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα — αυτή ήταν μια λογική προσέγγιση. Η ρωσική χρηματοπιστωτική αγορά είναι ούτως ή άλλως πιθανό να παραμείνει απομονωμένη από τους παγκόσμιους επενδυτές για το άμεσο μέλλον, και επομένως η θυσία της εμπιστοσύνης των επενδυτών ήταν το μικρότερο από τα δύο κακά (Fisher 2022).

Το πραγματικό πεδίο εφαρμογής των καθεστώτων δημοσιονομικής στήριξης που ανακοινώθηκαν είναι μέτριο, ακόμη και αν ληφθούν υπόψη τόσο σκληρά όσο και ήπια μέτρα μαζί. Το δημοσιονομικό κίνητρο που έχει ανακοινωθεί μέχρι στιγμής, δεν υπερβαίνει το κίνητρο κατά τη διάρκεια της κρίσης του COVID-19, το οποίο ήταν ήδη

πολύ μικρότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η δημοσιονομική τόνωση μόλις 3,4% του ΑΕΠ δεν θα είναι καθόλου επαρκής για να αντισταθμίσει τα μειωμένα εισοδήματα - ακόμη και για τα πιο κοινωνικά υποστηριζόμενα κοινωνικά στρώματα, όπως τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος. Τα περισσότερα οφέλη αναπροσαρμόζονται σε σχέση με τον ρυθμό πληθωρισμού του προηγούμενου έτους, ο οποίος ήταν περίπου 8% στο τέλος του 2021. Με τον πληθωρισμό να αναμένεται να είναι διψήφιος φέτος, τα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών θα μειωθούν, οδηγώντας σε συρρίκνωση της κατανάλωσης. Αυτό, με τη σειρά του, θα βαθύνει την οικονομική συρρίκνωση και θα μειώσει τις προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης το 2023 (Bank of Russia 2021).

Η ρωσική οικονομία είναι πιο διαφοροποιημένη και έχει μεγαλύτερο μερίδιο τομέων με υψηλότερη προστιθέμενη αξία. Ενώ είναι αλήθεια ότι η δομή των ρωσικών εξαγωγών είναι μικρή προς τις πρώτες ύλες, με το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο να αντιπροσωπεύουν περίπου το 60% του συνόλου, υπάρχει ένα ευρύ φάσμα μεταποιητικών βιομηχανιών που παράγουν κυρίως για την εγχώρια αγορά. Βραχυπρόθεσμα, αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως πηγή ευπάθειας: πολλές από αυτές τις βιομηχανίες εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από εισαγόμενα ανταλλακτικά και εξαρτήματα. Ωστόσο, μακροπρόθεσμα, η ύπαρξη των δικών της παραγωγικών ικανοτήτων της Ρωσίας μπορεί να διευκολύνει την υποκατάσταση των εισαγωγών (Tolkachev και Terlyakov 2022).

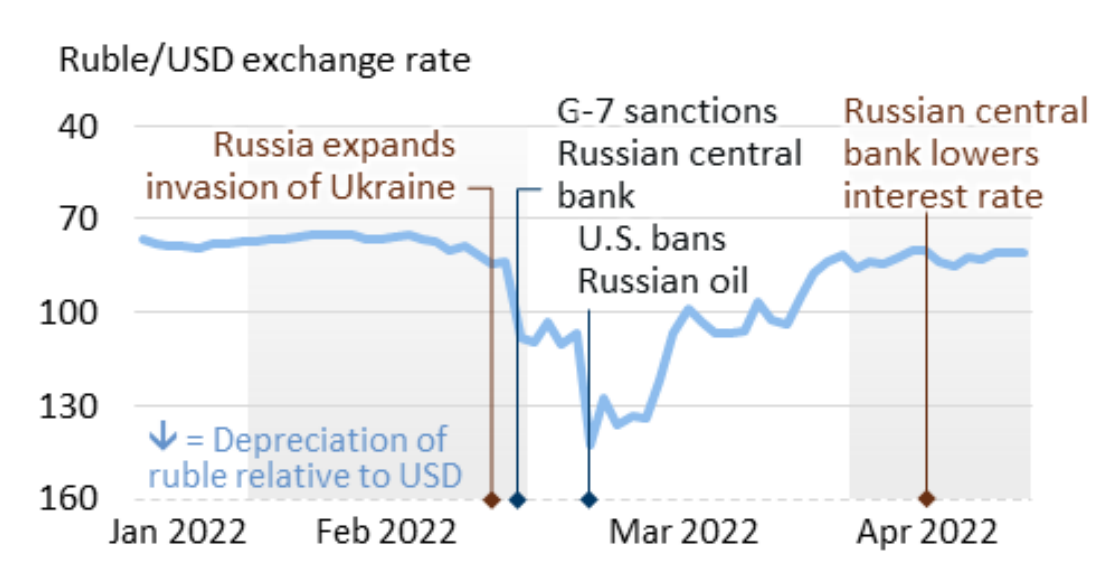
4.1.3 Χρηματοοικονομικός τομέας

Μερικές από τις πιο σημαντικές κυρώσεις- αυτές που στόχευσαν την Κεντρική Τράπεζα και η συμμετοχή της Ρωσίας στην Εταιρεία για τις Παγκόσμιες Διατραπεζικές Χρηματοοικονομικές Τηλεπικοινωνίες (SWIFT) σύστημα χρηματοοικονομικών μηνυμάτων- δημιούργησαν μια άμεση κρίση στον χρηματοπιστωτικό τομέα της Ρωσίας. Οι κυρώσεις πυροδότησαν αναταραχές σε ρωσικές τράπεζες, διαφυγή κεφαλαίων και 60% υποτίμηση του ρουβλίου σε λιγότερο από δύο εβδομάδες (Deloitte 2022).

Η ρωσική Κεντρική Τράπεζα απάντησε γρήγορα επιβάλλοντας ελέγχους κεφαλαίων, διπλασιασμό των επιτοκίων και παροχή έκτακτη στήριξη ρευστότητας στις τράπεζες. Η κυβέρνηση έκλεισε το χρηματιστήριο για ένα μήνα και δεν ανακοίνωσε

κανένα νέο κρατικό δανεισμό μέχρι το τέλος του έτους. Αυτές οι δράσεις πολιτικής αναχαίτισαν τη φυγή κεφαλαίων και αποκατέστησαν ορισμένη σταθερότητα. Το ρούβλι ανέκαμψε, φθάνοντας στα προπολεμικά επίπεδα τέλη Μαρτίου (Εικόνα 5). Η Κεντρική Τράπεζα στη συνέχεια μείωσε ελαφρά τα επιτόκια και χαλάρωσε κάπως το κεφαλαιακό έλεγχο (BIS 2022).

Εικόνα 5: Διακυμάνσεις στην αξία του ρούβλι

Πηγή: (CRS 2022)

Η οικονομική σταθερότητα της Ρωσίας είναι επισφαλής. Το ρούβλι θα υποτιμηθεί σχεδόν σίγουρα περαιτέρω εάν τα επιτόκια και οι έλεγχοι κεφαλαίων χαλαρώσουν περαιτέρω, και η Ρωσία επίσης αθέτησε μέρος του χρέους της για πρώτη φορά από την 1917 Μπολσεβίκικη Επανάσταση. Η ρωσική κυβέρνηση προσπαθώντας να τονώσει τη ζήτηση για το νόμισμά της απαίτησε πληρωμή για εξαγωγές φυσικού αερίου σε ρούβλια (με ασαφή εξαιρέσεις) και ανέστειλε τις προμήθειες φυσικού αερίου στην Πολωνία και τη Βουλγαρία αφού αυτές οι χώρες αρνήθηκαν την συναλλαγή (CRS 2022).

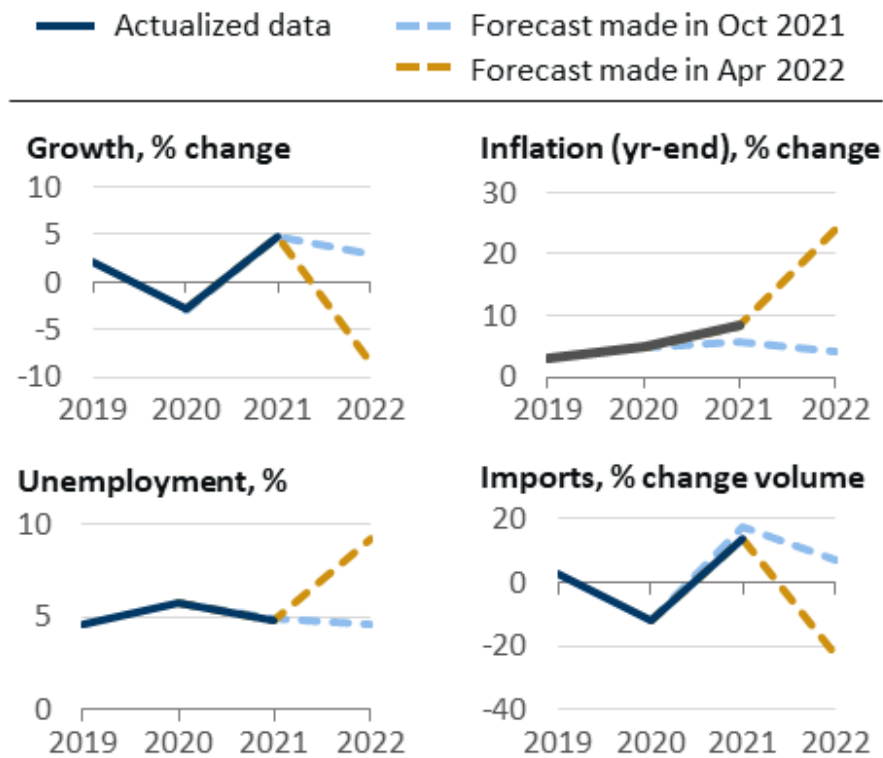
4.1.4 Επιπτώσεις στην οικονομία της Ρωσίας

Πριν την επιβολή των νέων κυρώσεων του 2022, Το ΑΕΠ της Ρωσίας, μειώθηκε κατά 6,8% το πρώτο τρίμηνο του 2020, η πρώτη σοβαρή αρνητική ένδειξη

ανάπτυξης από το 1992. Οι τιμές του αργού πετρελαίου, έπεσαν κατακόρυφα από την αρχή του έτους. Μειώθηκαν 65% μεταξύ Ιανουαρίου και τον Απρίλιο. Με τις αρχικές εντάσεις στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου να υπάρχουν ήδη στις αρχές του 2020, η ζήτηση πετρελαίου κατέρρευσε ως αποτέλεσμα της πανδημίας (World Bank 2020).

Σε μια σειρά μετρήσεων, η οικονομία της Ρωσίας βρίσκεται σε χειρότερη κατάσταση από ό,τι ήταν πριν η χώρα επεκτείνει την εισβολή της στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) προβλέπει ότι το 2022 η οικονομία της Ρωσίας θα συρρικνωθεί κατά 8,5%, και η ανεργία θα διπλασιαστεί (Εικόνα 6) (IMF 2022α).

Εικόνα 6: Στατιστικά οικονομικά στοιχεία για τη Ρωσία

Πηγή: (CRS 2022)

Οι νέες κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), τις Ηνωμένες Πολιτείες, το Ηνωμένο Βασίλειο, τον Καναδά, την Αυστραλία, την Ιαπωνία και άλλες χώρες, είναι πρωτοφανείς από άποψη

εμβέλειας, συντονισμού και ταχύτητας, και φαίνεται να είναι η κύρια πηγή οικονομικής πίεσης στη Ρωσία. Άλλοι παράγοντες—συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών διαταραχών από τον πόλεμο και την πανδημία—είναι επίσης στο προσκήνιο δημιουργώντας προκλήσεις. Η ρωσική κυβέρνηση έχει εφαρμόσει μια σειρά από πολιτικές για τον μετριασμό των επιπτώσεων των κυρώσεων και οι εξαγωγές ενέργειας της Ρωσίας - που μέχρι στιγμής σε μεγάλο βαθμό εξαιρούνται από τις διεθνείς κυρώσεις- παραμένουν μια σημαντική πηγή εσόδων (Fisher 2022).

4.1.5 Πραγματική Οικονομία

Οι κυρώσεις έχουν διαταράξει την πραγματική οικονομία της Ρωσίας τόσο ως προς την παραγωγή, την αγορά και τη ροή αγαθών. Ο όγκος του εμπορίου της Ρωσίας έχει συρρικνωθεί απότομα. Πολλές διεθνείς εταιρείες έχουν περιορισμένες συναλλαγές με τη Ρωσία πέρα από αυτό που απαιτείται νομικά με τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν, πιθανότατα λόγω ανησυχιών για την προοπτική για μελλοντικές κυρώσεις, τις απειλές κατάσχεσης περιουσιακών στοιχείων από την Ρωσία και το κόστος φήμης της συνέχισης της επιχειρηματικής δραστηριότητας με τη Ρωσία (Deloitte 2022).

Πολλά ρωσικά εργοστάσια φέρεται να έχουν αναστείλει τη λειτουργία τους και την παραγωγή τους επειδή δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στα απαραίτητα ξένα ανταλλακτικά και προμήθειες. Οι ρωσικές εταιρείες δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες (όπως λογισμικό υπολογιστών ή ελέγχους από μεγάλες δυτικές λογιστικές εταιρείες) και οι Ρώσοι καταναλωτές δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε δημοφιλή διεθνή προϊόντα (συμπεριλαμβανομένων πολλών δυτικών ειδών πολυτελείας). Μερικές ξένες εταιρείες είναι σημαντικοί εργοδότες στη Ρωσία και η έξοδος τους είναι ένα σοκ για την αγορά εργασίας της Ρωσίας (Bank of Russia 2021).

Η ρωσική κυβέρνηση έχει θεσπίσει μια σειρά από πολιτικές για τη στήριξη της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και για αντίποινα κατά των κυρώσεων. Απαγόρευσε τις εξαγωγές περισσότερων από 200 τύπους αγαθών μέχρι το τέλος του έτους, και θέσπισε μηχανισμούς οικονομικής στήριξης για ορισμένους εργαζόμενους που επηρεάζονται, καθώς και ελέγχους τιμών (BBC 2022θ).

4.1.6 Η κύρια άμυνα της Ρωσίας

4.1.6.1 Εξαγωγές ενέργειας

Η κύρια οικονομική σωτηρία της Ρωσίας εξακολουθεί να είναι οι εξαγωγές της ενέργειά της, ιδιαίτερα στην Ευρώπη. Οι υψηλές τιμές ενέργειας και η απότομη συρρίκνωση των εισαγωγών έχει δημιουργήσει ιστορικά υψηλά πλεονάσματα τρεχουσών συναλλαγών στη Ρωσία. Εκτιμάται ότι (εν απουσία σημαντικών νέων κυρώσεων στη ρωσική ενέργεια) το πλεόνασμα του τρεχούμενου λογαριασμού της Ρωσίας, θα μπορούσε να ξεπεράσει τα 250 δις δολάρια το 2022, επιτρέποντας την κυβέρνηση να αναπληρώσει τα παγωμένα περιουσιακά στοιχεία της κεντρικής τράπεζας (περίπου 300 δις δολάρια) (CRS 2022).

4.1.6.2 Στροφή προς την Ανατολή

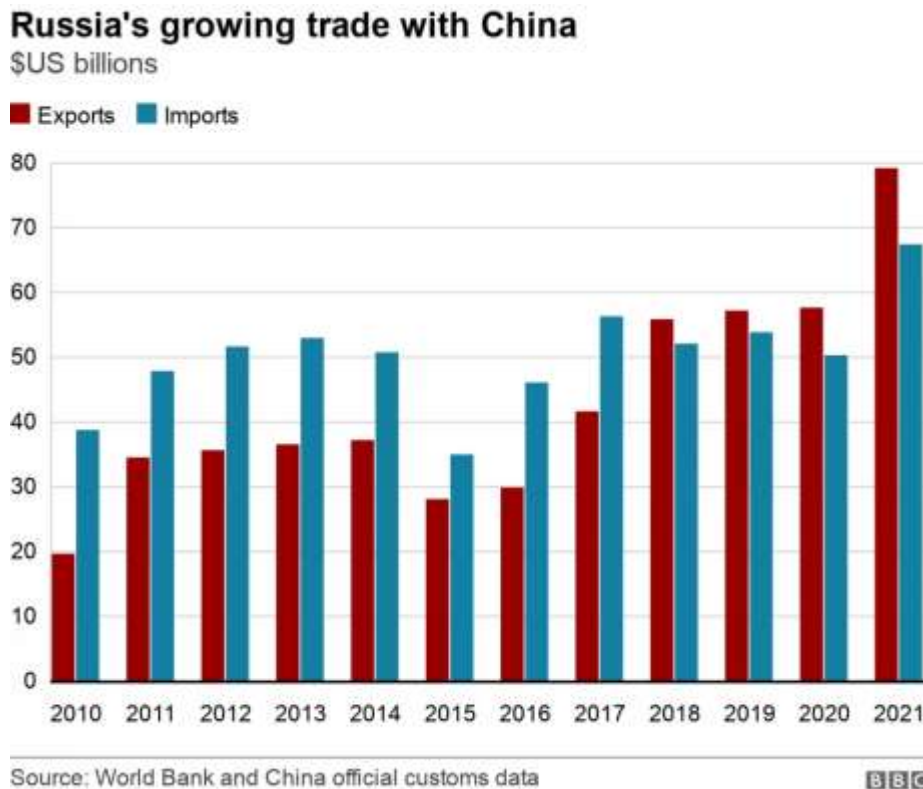
Το τελευταίο στοιχείο της αντίδρασης της Ρωσίας στο δυτικό οικονομικό κρατισμό είναι ο δεδηλωμένος στόχος της να εντείνει τα οικονομικά της και τις πολιτικές σχέσεις με την Ασία, ιδιαίτερα την Κίνα. Ακόμη και πριν από την κρίση στην Ουκρανία, ο Πούτιν, ανακοίνωσε μια νέα στρατηγική «πίσω στην Ασία», με την ελπίδα ότι η Ρωσία θα μπορέσει να αξιοποιήσει προς όφελός της τον αντιληπτό οικονομικό δυναμισμό χωρών όπως η Κίνα και η Νότια Κορέα. Πολλοί μέσα στη ρωσική ελίτ πιστεύουν ότι η Ασία, και ιδιαίτερα η Κίνα, είναι μια πιο δυναμική οικονομική περιοχή από ότι η Δύση, και αυτή που έρχεται με λιγότερες πολιτικές αποσκευές (Lewis 2019).

Ένας ασιατικός άξονας έχει άλλα πλεονεκτήματα. Ειδικότερα, θεωρείται ότι παρέχει ένα σκεπτικό για την τόνωση της ανάπτυξης Άπω Ανατολή της Ρωσίας. Αν και η περιοχή είναι γεμάτη από πολύτιμους φυσικούς πόρους, υποφέρει από έναν αραιό και παρακμιακό πληθυσμό και μια παραμελημένη οικονομία. Η ανάπτυξη της περιοχής θα ήταν, όπως συνέβη στη σοβιετική κυριαρχία τη δεκαετία του 1960 και τη δεκαετία του 1970: απαιτεί σημαντική κρατική συμμετοχή. Και πάλι, οι ισχυρές εκλογικές περιφέρειες μέσα από τη ρωσική ελίτ θα το έκαναν πιθανόν για να επωφεληθούν από οποιοδήποτε αναπτυξιακό έργο υπό την ηγεσία του κράτους στην Άπω Ανατολή (Lo και Hill 2013).

Ως εκ τούτου, οποιεσδήποτε κινήσεις προς μεγαλύτερη ολοκλήρωση με την οικονομία της Ασίας-Ειρηνικού θα πρέπει να θεωρούνται συνδεδεμένες με ευρύτερες τάσεις για μεγαλύτερη συμμετοχή του κράτους στην οικονομία. Πράγματι, οι συμφωνίες για μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ Ρωσίας και Κίνας που υπεγράφη τα τελευταία χρόνια, συμπεριλαμβανομένης της πολυδιαφημισμένης συμφωνίας για το φυσικό αέριο προφανώς που διατυπώθηκαν τον Μάιο του 2014, είναι συνήθως συμφωνίες μεταξύ κρατικών και οιοσδήποτε κρατικών φορέων και από τις δύο πλευρές. Αυτό το μοτίβο των σχέσεων με επίκεντρο το κράτος είναι σίγουρα πιο ελκυστικό για τη ρωσική ηγεσία παρά για τις πιο βασισμένες στην αγορά σχέσεις που απαιτούνται για στενότερες σχέσεις με τις δυτικές οικονομίες. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένα σημαντικά εμπόδια σε κάθε προγραμματισμένο ασιατικό άξονα. Από τη μια πλευρά, οι εμπορικές σχέσεις της Ρωσίας με τις ασιατικές χώρες, και ιδιαίτερα την Κίνα, έχουν αναπτυχθεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια (Εικόνα 7).

Εικόνα 7: Εμπόριο Ρωσίας- Κίνας

Πηγή: (BBC 2021)

Από την άλλη πλευρά, το ασήμαντο επίπεδο των ασιατικών επενδύσεων στη Ρωσία αποκαλύπτει επίσης σοβαρά κενά στην οικονομική ολοκλήρωση. Ακόμη και μετά από μια σειρά συμφωνιών υψηλού προφίλ για την ενέργεια και τις υποδομές, η Κίνα, η Νότια Κορέα και η Ιαπωνία συλλογικά αντιπροσωπεύουν λίγο περισσότερο από το 1 % των άμεσων ξένων επενδύσεων στη Ρωσία (Wen 2022). Έτσι, ενώ η Ρωσία μπορεί να εισάγει έναν αυξανόμενο όγκο αγαθών από την Ασία, εξακολουθεί να στρέφεται σε συντριπτική πλειοψηφία στην Ευρώπη για κεφάλαιο.

Η Ρωσία είναι ένας σχετικά μικρός εμπορικός εταίρος, αντιπροσωπεύοντας λίγο περισσότερο από το 1 % του συνολικού εμπορίου της Κίνας. Οι σχέσεις της Ρωσίας με τη Δύση επιδεινώνονται, και είναι πιο πιθανό η Κίνα να εκμεταλλευτεί τη σχετική απομόνωση της Ρωσίας και να εξασφαλίσει περισσότερο ευνοϊκούς όρους σε οποιοσδήποτε συμφωνίες (Wen, 2022). Συνολικά, ενώ η στροφή προς την Ασία μπορεί να είναι καταρχήν επιθυμητή για την κυβερνώσα ελίτ της Ρωσίας, η πραγματικότητα της κατάστασης είναι ότι η Ευρώπη θα συνεχίσει να είναι η κύρια πηγή εμπορίου και κεφαλαίων της Ρωσίας, καθώς και τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, για τη Ρωσία στο προβλεπόμενο μέλλον. Ως αποτέλεσμα, είναι πιθανό να στηριχθεί η επέκταση του εμπορίου με την Ασία και στις σχέσεις κράτους με κράτος με την Κίνα και την Ινδία στους τομείς της ενέργειας και της άμυνας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι με τις δυτικές κυρώσεις που είναι πιθανό να παραμείνουν σε ισχύ για τα επόμενα χρόνια, οι εταιρείες θα βρουν υποκατάστατα για καταναλωτικά αγαθά. Ωστόσο, η πιο περιορισμένη επιλογή των προμηθευτών και η αυξημένη ισχύς στην αγορά αυτών που απομένουν θα έχουν ως αποτέλεσμα χαμηλότερους όγκους προσφοράς και υψηλότερες τιμές, γεγονός που θα οδηγήσει σε αδιέξοδο κόστος ευημερίας. Πιθανώς ακόμη πιο σημαντικό, η Ρωσία θα αποκοπεί σε μεγάλο βαθμό από την ευκαιρία να εισάγει τεχνολογία και προϊόντα υψηλής τεχνολογίας από κορυφαίους παραγωγούς και ηγέτες στις προηγμένες βιομηχανίες: από διυλιστήρια πετρελαίου έως σαρωτές MRI, από τουρμπίνες αερίου έως κάρτες γραφικών, από κινητήρες αεριωθουμένων κινητή τηλεφωνία. Αυτό δεν οφείλεται στο ότι δεν υπάρχουν τεχνικά μέσα για την παράκαμψη των κυρώσεων - άλλωστε, η Βόρεια Κορέα το έχει κάνει εδώ και δεκαετίες. Αντίθετα, είναι επειδή οι προηγμένες βιομηχανίες κυριαρχούνται από διεθνείς εταιρείες, οι οποίες είναι βαθιά ριζωμένες στο

παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα - και αυτό συνεπάγεται συμμόρφωση με τους κανονισμούς των οικονομιών της G7/EE (Lee και Lee 2018).

Επομένως, υπάρχουν καλοί λόγοι να πιστεύουμε ότι οι αυξημένες εισαγωγές από την Κίνα και άλλες μη δυτικές χώρες θα ωφελήσουν συνολικά τη Ρωσία, η οποία είναι πιθανό να παραμείνει κολλημένη στις παραμέτρους που περιόρισαν την οικονομική της ανάπτυξη την τελευταία δεκαετία: χαμηλά επίπεδα επενδύσεων, μαζί με χαμηλά ποσοστά απόδοσης (δεδομένης της σχεδόν απουσίας ξένων πολυεθνικών) (BIS 2022).

Αυτή τη φορά, ωστόσο, η κατάσταση στη Ρωσία μπορεί να επιδεινωθεί από τη διάβρωση του ανθρώπινου κεφαλαίου λόγω της διαρροής ατόμων και επιστημόνων. Όπως συνέβη την τελευταία δεκαετία, η οικονομική ανάπτυξη της Ρωσίας είναι πιθανό να συνεχιστεί σημαντικά κάτω από τον παγκόσμιο μέσο όρο. Αυτό σημαίνει αυξανόμενη καθυστέρηση της ρωσικής οικονομίας, σε σύγκριση με τον υπόλοιπο κόσμο, και πιθανότατα στασιμότητα των πραγματικών εισοδημάτων (Kelishomi και Nisticò 2022).

4.1.6.3 Μακροπρόθεσμες συνέπειες των κυρώσεων για τη Ρωσία

Εάν οι οικονομικές επιπτώσεις του οικονομικού κράτους είναι σχετικά μέτριες, η μακροπρόθεσμη επίδραση στην τροχιά της πολιτικής οικονομία στη Ρωσία θα μπορούσε κάλλιστα να είναι πιο βαθιά. Υποθέτοντας ότι τα καθεστώτα κυρώσεων παραμένουν σε ισχύ για μια περίοδο ετών και όχι μηνών, είναι χρήσιμο να εξετάσουμε πώς αυτό θα μπορούσε να διαμορφώσει το μοντέλο της πολιτικής οικονομίας στη Ρωσία.

Όσο περισσότερο επιμένουν οι κυρώσεις, τόσο περισσότερο η ελίτ των πολιτικών με προσανατολισμό στην αγορά (δηλαδή φιλελεύθερη) – μέχρι τώρα καλά εδραιωμένη βασική θέση της οικονομικής πολιτικής της Ρωσίας στο Υπουργείο Οικονομικών και στο Υπουργείο Οικονομικής Ανάπτυξης, καθώς και η Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας – είναι πιθανό να περιθωριοποιηθεί. Αυτό φαίνεται να ισχύει μέχρι στιγμής. Μια οικονομική πολιτεία σημαίνει ότι οι οικονομικές πολιτικές που συνάδουν με μια πιο αυθεντική και εσωστρεφή οικονομική πολιτική είναι γίνεται όλο

και πιο δημοφιλής. Ήδη, η υποκατάσταση των εισαγωγών προωθείται σε διάφορους τομείς της οικονομίας της χώρας, κυρίως στην άμυνα, την ενέργεια, τη μεταποίηση και τη γεωργία – τους βασικούς τομείς της ρωσικής οικονομίας (Tolkachev και Terlyakov 2022).

Εφαρμόζονται έλεγχοι κεφαλαίων για τη ρύθμιση της πώλησης συναλλάγματος από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις της Ρωσίας και το κράτος παρεμβαίνει στον χρηματοπιστωτικό τομέα για να διατηρήσει τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα (Reuters 2022δ). Κάτω από τέτοιες συνθήκες, τμήματα εντός της ρωσικής ελίτ, υπέρ των ακόμη μεγαλύτερων στρατιωτικών δαπανών και του εκσυγχρονισμού υπό την ηγεσία του κράτους, πιθανότατα θα ενθαρρυνθούν σε βάρος του πιο φιλελεύθερου, «οικονομικού» μπλοκ εντός της ελίτ. Με την πάροδο του χρόνου, αυτό μπορεί έχει ως αποτέλεσμα το κράτος να χρησιμοποιεί τη δεσπόμενη θέση του στα «διοικητικά ύψη» της Ρωσίας για να αυξήσει το ποσοστό των επενδύσεων στην οικονομία, μέσω της χρήσης κρατικών δανείων σε επιλεγμένες «στρατηγικές» επιχειρήσεις. Οι κυρώσεις μπορεί έτσι να χρησιμεύσουν για να εδραιώσουν το τρέχον σύστημα διακυβέρνησης αντί να αποδυναμώσουν την υποστήριξη των ελίτ προς τον Πούτιν. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί επειδή οι κυρώσεις έχουν συγκεκριμένα αποτελέσματα διανομής σε ολιγαρχικές κοινωνίες όπως η Ρωσία και μπορούν χρησιμεύουν για την ενίσχυση του κράτους και τον εμπλουτισμό πολιτικά σημαντικών ατόμων και οργανισμών (Brooks 2002).

Η ηγεσία μπορεί να χρησιμοποιήσει την ευκαιρία που παρουσιάζεται από την επιδείνωση των σχέσεων με τη Δύση για να μεταφέρει τους οικονομικούς πόρους σε βασικούς πολιτικούς συμμάχους. Αυτό είναι περισσότερο εμφανές αν σκεφτούμε τον τρόπο με τον οποίο η Ρωσία ανταποκρίθηκε στο εμπάργκο στην πώληση δυτικής άμυνας ή της τεχνολογίας διπλής χρήσης στη Ρωσία και στη διακοπή των εμπορικών σχέσεων με τις ουκρανικές αμυντικές επιχειρήσεις. Ενώ οι αλυσίδες εφοδιασμού είχαν διακοπεί, αυτό έχει πρόσφερε στην ηγεσία την ευκαιρία να μετατοπίσει περισσότερους πόρους προς ανάπτυξη στην εγχώρια αμυντική βιομηχανία. Συντάχθηκαν και προγράμματα για την παραγωγή υποκατάστατων για είδη που είχαν εισάγονταν προηγουμένως από την Ουκρανία και τη Δύση, τα οποία απαιτούσαν τη διάθεση σημαντικών κρατικών πόρων (Tolkachev και Terlyakov 2022).

Τέτοιες στρατηγικές υποκατάστασης εισαγωγών είναι απίθανο να είναι αποτελεσματικές από οικονομική άποψη, καθώς είναι απίθανο η Ρωσία να παράγει προϊόντα εξίσου αποτελεσματικά ή με τα ίδια πρότυπα με τις δυτικές εταιρείες στο άμεσο μέλλον. Αλλά από μία πολιτική προοπτική, η εκτροπή επιπλέον πόρων στην εγχώρια αμυντική βιομηχανία θα δημιουργούσε μια εκλογική περιφέρεια, που έχει τελικά οφέλη από τις κυρώσεις. Στο πλαίσιο του συνεχιζόμενου προγράμματος επανεξοπλισμού της Ρωσίας, αυτό το αποτέλεσμα θα μπορούσε να περαιτέρω να αυξήσει την υποστήριξη της αμυντικής βιομηχανίας από την τρέχουσα ηγεσία (Ashford 2016).

Παρόμοιες επιπτώσεις είναι πιθανό να παρατηρηθούν στην ενεργειακή βιομηχανία. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η Ρωσία θα απαιτήσει πρόσβαση σε ξένη τεχνολογία και τεχνογνωσία στο μέλλον, εάν πρόκειται να εκμεταλλευτεί το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο που είναι πιο δύσκολο από γεωλογική άποψη από τα κοιτάσματα στην Αρκτική και την Άπω Ανατολή (Luthra 2022). Επειδή όμως το υπάρχον καθεστώς κυρώσεων έχει σχεδιαστεί για να αρνηθεί στη Ρωσία εργασία, για να γίνει αυτό, η κυβέρνηση μπορεί να επιλέξει να επεκτείνει την άμεση κρατική ιδιοκτησία της βιομηχανίας και να δημιουργήσει συνεργασίες με κρατικές εταιρείες από πιο φιλικές χώρες (για παράδειγμα την Κίνα) για την ανάπτυξη της εγχώριας βιομηχανίας παρέχοντας έτσι δυνατότητες αντικατάστασης των δυτικών τεχνολογιών (Lewis 2019). Και πάλι, μια τέτοια λύση δεν θα ήταν τόσο οικονομικά αποδοτική όσο οι τρέχουσες ρυθμίσεις για την πρόσβαση στην τεχνολογία και την τεχνογνωσία μέσω κοινοπραξιών με διεθνείς εταιρείες. Αλλά αυτοί που είναι επιφορτισμένοι με τη διαχείριση μιας βιομηχανίας ενέργειας που κυριαρχείται ακόμη περισσότερο από το κράτος από ό,τι είναι τώρα, θα γινόταν αναμφισβήτητα ακόμη πιο ισχυρή, όχι λιγότερο. Όπως και με την αμυντική βιομηχανία, τέτοιες πολιτικές υποκατάστασης εισαγωγών είναι πιθανό να είναι πολιτικά αποτελεσματικές, αν και όχι οικονομικά αποτελεσματικές (Lo και Hill 2013).

Συνολικά, η τροχιά των αντιδράσεων της Ρωσίας στις οικονομικές κυρώσεις που περιγράφεται μόνο εν συντομία εδώ, την ωθεί μακριά από το μονοπάτι της επανένταξης στην παγκόσμια οικονομία που πέρασε κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας. Αντίθετα, μπορεί να προκύψει μια αυτόρκτη, οιονεί αυταρχική σχέση με

την παγκόσμια οικονομία. Παρόλο που η Ρωσία θα παρέμενε πολύ πιο ανοιχτή από ό,τι ήταν κατά τη σοβιετική εποχή, θα ήταν ένα βαθιά ανησυχητικό βήμα προς τα πίσω για όσους ελπίζουν ότι η χώρα θα γίνει ανοιχτό και ενεργό μέρος της παγκόσμιας οικονομίας. Εσωτερικά, η υπέρπυση συσσώρευση μέτρων που διευρύνουν τον ρόλο του κράτους στην οικονομία – από τους «ήπιους» ελέγχους κεφαλαίων σε ένα ευρύ φάσμα πολιτικών υποκατάστασης εισαγωγών που περιλαμβάνουν οικονομική στήριξη και μέτρα για την καταστολή του ανταγωνισμού – απειλεί να δημιουργήσει ένα πιο απροκάλυπτα ακραίο σύστημα πολιτικής οικονομίας που υπάρχει σήμερα.

4.1.7 Προβληματισμοί για τις συνέπειες των κυρώσεων του 2022

Σε αντίθεση με τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν πριν από το 2022, αυτές θα έχουν πολύ σοβαρό αντίκτυπο στη ρωσική οικονομία και σίγουρα θα οδηγήσουν σε ύφεση. Αν και αναγνωρίζεται το εύρος και τη σοβαρότητα των κυρώσεων, είναι επίσης σημαντικό να λάβουμε υπόψη αρκετές σημαντικές προειδοποιήσεις.

Πρώτον, η ποσότητα δεν είναι ποιότητα. Οι περισσότερες από τις κυρώσεις που σχετίζονται με ιδιώτες έχουν περιορισμένο αντίκτυπο στη συνολική οικονομία. Η ΕΕ δεν έχει ακόμη επιβάλει ενεργειακό εμπόριο, το οποίο θα είχε τον μεγαλύτερο αντίκτυπο στη ρωσική δημοσιονομική θέση.

Δεύτερον, είναι αδύνατο να επιβληθούν αποτελεσματικά κυρώσεις αποκλειστικά εναντίον των ελίτ, χωρίς να βλάψει τον γενικό πληθυσμό. Οι κυρώσεις σε ολόκληρο τον τομέα θα προκαλέσουν δυσκολίες στους απλούς Ρώσους, αλλά ακόμη και οι κυρώσεις που σχετίζονται με μεμονωμένα άτομα δεν αποφεύγουν παράπλευρες ζημιές. Υπάρχουν πλούσια στοιχεία τόσο από τη Ρωσία όσο και από τη διεθνή εμπειρία ότι η κυβέρνηση είναι επίσης πιθανό να αποζημιώσει τις ελίτ για τις απώλειές τους, σε βάρος των φορολογουμένων (Ahn και Ludema 2019, Dreger, και συν. 2016).

Τέλος, οι κυρώσεις μπορούν να αποτύχουν ως προς τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και τον περιορισμό των ευκαιριών υποστήριξης ειρηνιστικών κινημάτων στο εσωτερικό της Ρωσίας – όπως συνέβη με τις κυρώσεις που

επιβλήθηκαν μετά την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία και την υποστήριξή της στους αυτονομιστές στο Ντονμπάς. Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα οι εκστρατείες για μποιϊκοτάρισμα όλων των ρωσικών δημόσιων ιδρυμάτων, μαζί με την έξοδο των δυτικών μεγάλων εταιρειών από τη ρωσική αγορά (Yale Chief Executive Leadership Institute 2022), να επηρεάσουν κυρίως μορφωμένους Ρώσους που ζουν σε μεγάλες πόλεις - αυτούς ακριβώς τους ανθρώπους που εκτιμούν την ατομικότητα πάνω από τα μεγάλα πολιτικά επιτεύγματα, που παραδίδουν και καταναλώνουν ποικίλο περιεχόμενο μέσω και είναι πιο επικριτικοί ως προς καθεστώς Πούτιν. Με το εισόδημά τους και τις ροές πληροφοριών περιορισμένες, θα εξαρτηθούν περισσότερο από τις πληροφορίες που παρέχει το κράτος. Αυτό, με τη σειρά του, θα αυξήσει την πιθανότητα να σκληρύνει το αντιδυτικό αίσθημα στη Ρωσία (Lee και Lee 2018).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι - εκτός από τους παγωμένους κρατικούς λογαριασμούς και τους περιορισμούς στις εξαγωγές - οι κυρώσεις θα έχουν μόνο περιορισμένη μόνο δύναμη να περιορίσουν την ικανότητα του Κρεμλίνου να συνεχίσει τον πόλεμο βραχυπρόθεσμα. Ακόμη και με ένα σημαντικό μέρος των περιουσιακών της στοιχείων παγωμένο, η ρωσική κυβέρνηση διαθέτει αρκετά δημοσιονομικά αποθέματα για να συνεχίσει τον πόλεμο. Το ουκρανικό Υπουργείο Άμυνας, στις 28 Φεβρουαρίου 2022, εκτίμησε ότι το άμεσο κόστος του πολέμου για τη Ρωσία - μετρημένο σε όρους όπλων, οχημάτων και αεροσκαφών που καταστράφηκαν και απωλέσθηκε προσωπικό, ήταν 7 δις. δολάρια ΗΠΑ, που ισοδυναμεί με 0,4% του ετήσιου ΑΕΠ της, ή 5,5 % των δημοσιονομικών της αποθεμάτων (Centre for Economic Recovery 2022). Υποθέτοντας ότι η Ρωσία δαπανά περίπου 1,5 δις δολάρια την ημέρα για να αντικαταστήσει τα όπλα και το προσωπικό (υποθέτοντας ότι η χώρα μπορεί να τα κάνει και τα δύο αμέσως), η Ρωσία θα εξαντλήσει τα δημοσιονομικά της αποθέματα εντός περίπου 80 ημερών. Για αυτό, ωστόσο, οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις θα πρέπει να προχωρήσουν με την ίδια ένταση και να υποστούν τις ίδιες απώλειες. Ρεαλιστικά, είναι πιο πιθανό οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις απλώς να ξεμείνουν από άνδρες και υλικό, και όχι κεφάλαια, αφού ούτε τα κατάλληλα στρατιωτικά ούτε τα βαρέα όπλα μπορούν να αντικατασταθούν εν μία νυκτί (Kagan, Barros και Stepanenko 2022).

4.2 Οικονομικός αντίκτυπος εκτός Ρωσίας

Αν και οι κυρώσεις είναι ένα εργαλείο εξωτερικής πολιτικής που χρησιμοποιούνται σε διάφορα πλαίσια, οι συντονισμένες κυρώσεις στη Ρωσία είναι ιδιαίτερα σημαντικές λόγω του μεγέθους της ρωσικής οικονομίας- πριν τον πόλεμο του 2014, ήταν η 11^η μεγαλύτερη στον κόσμο- καθώς και λόγω την ενσωμάτωση της Ρωσίας στην παγκόσμια οικονομία. Επιπλέον, η Ρωσία υπήρξε βασικός παγκόσμιος προμηθευτής για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, διαφόρων μετάλλων (τιτάνιο, αλουμίνιο και νικέλιο), χημικών αερίων που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή σιταριού και λιπασμάτων, μεταξύ άλλων εμπορευμάτων. Πολλές διεθνείς εταιρείες είχαν επίσης ιδρύσει εργοστάσια, από κοινού εγχειρήματα και δραστηριότητες λιανικής στη Ρωσία και αντιμετωπίζουν ζημίες εξαιτίας των ζημιών από τη ρωσική αγορά (Delloite 2022).

Οι κυρώσεις που απομονώνουν τη Ρωσία είναι ένα σοκ για την παγκόσμια οικονομία, η οποία ακόμη πάλευε να ανακάμψει από την Πανδημία covid19. Οι κυρώσεις είναι πιθανόν να συνέβαλαν σε διαταραχές στις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού, υψηλότερες παγκόσμιες τιμές των εμπορευμάτων και επιβράδυνση στην παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη. Το ΔΝΤ προβλέπει ότι η παγκόσμια οικονομική θα επιβραδυνθεί από 6 % το 2021 σε 3,2% το 2022 και στο 2,7% το 2023, αλλά είναι δύσκολο να εκτιμηθεί η επίδραση των κυρώσεων χωριστά από άλλους σύγχρονους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του πολέμου ή διαταραχές εφοδιασμού που σχετίζονται με τον COVID-19 στην Κίνα (IMF 2022β).

Στο πλαίσιο του συνασπισμού που επιβάλλει κυρώσεις, η Ε.Ε ο ισχυρότερος οικονομικός εταίρος της Ρωσία, αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη πιθανή οικονομική αναταραχή. Η Ευρώπη παραμένει βαριά εξαρτώμενη κυρίως από τις εισαγωγές ενέργειας σε φυσικό αέριο από τη Ρωσία και οι τρέχουσες κυρώσεις της ΕΕ στη Ρωσία περιλαμβάνουν ορισμένες εξαιρέσεις που σχετίζονται με την ενέργεια. Η ΕΕ εξετάζει νέες κυρώσεις στις εισαγωγές ρωσικού πετρελαίου, αλλά η Γερμανία ιδιαίτερα, είναι απρόθυμη να εφαρμόσει ένα πλήρες ενεργειακό εμπάργκο, συμπεριλαμβανομένου του φυσικού αερίου, το οποίο θα μπορούσε να μειώσει το γερμανικό ΑΕΠ φέτος κατά 0,5% έως 2,5%, σύμφωνα με τις περισσότερες εκτιμήσεις

(Pittel, και συν. 2022). Προσπάθειες για διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας βρίσκονται σε εξέλιξη, αλλά θα χρειαστεί χρόνος για να υλοποιηθεί.

4.2.1 Οικονομία των Η.Π.Α

Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είχαν ποτέ μια ουσιαστική οικονομική σχέση με τη Ρωσία. Ωστόσο, οι κυρώσεις μπορεί να έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε συγκεκριμένες εταιρείες και κλάδους των ΗΠΑ που συνεργάζονται με τη Ρωσία. Για παράδειγμα, μπορεί να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με την έκθεση των συγκεκριμένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων των ΗΠΑ στη Ρωσία, ή τη διαθεσιμότητα πρώτων υλών από αγορές εκτός Ρωσίας και την ανταγωνιστικότητα των αμερικανικών επιχειρήσεων. Ο αντίκτυπος στην οικονομία των ΗΠΑ μέχρι σήμερα ήταν υψηλότερος στις τιμές του φυσικού αερίου, επιδεινώνοντας τις ανησυχίες για τον πληθωρισμό στις Ηνωμένες Πολιτείες (OECD 2022).

Οι Αμερικανοί πολίτες αισθάνονται τις τιμωρητικές συνέπειες των παγκόσμιων οικονομικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας. Ο πληθωρισμός συνέχισε να εκτοξεύεται, σύμφωνα με ομοσπονδιακά στοιχεία που δημοσιεύθηκαν τον Φεβρουάριο. Τους τελευταίους μήνες, οι τιμές των καυσίμων, των τροφίμων, των ενοικίων και άλλων αγαθών αυξήθηκαν λόγω πανδημικών ελλείψεων εργατικού δυναμικού και συμφόρησης στην αλυσίδα εφοδιασμού. Ακόμη και πριν από τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου, τα στοιχεία των δύο πρώτων μηνών του 2022 ενίσχυσαν τις ανησυχίες για την αύξηση του πληθωρισμού. Οι αναλυτές προειδοποιούν ότι η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία πιθανότατα θα αυξήσει το κόστος (Smialek 2022).

Η ενέργεια συζητείται περισσότερο λόγω των περιορισμών που επιβάλλονται στις εισαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου από τη Ρωσία, αλλά οι παγκόσμιες τιμές των τροφίμων είναι επίσης πιθανό να αυξηθούν. Η Ρωσία και η Ουκρανία είναι και οι δύο κύριοι εξαγωγείς γεωργικών προϊόντων, μεταξύ των οποίων προμηθεύουν το μεγαλύτερο μέρος των σιτηρών, όπως το σιτάρι, που καταναλώνεται σε ορισμένες χώρες, όπως στη Μέση Ανατολή. Δεδομένου ότι πρόκειται για εμπορεύματα που διαπραγματεύονται παγκοσμίως, είναι πιθανό να παρουσιάσουν αυξήσεις τιμών ακόμη και σε μέρη, όπως οι ΗΠΑ, που δεν εξαρτώνται άμεσα από τις ρωσικές ή τις

ουκρανικές εισαγωγές. Τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης σιταριού εκτοξεύτηκαν νωρίτερα αυτό το μήνα, καθώς τα ουκρανικά λιμάνια στη Μαύρη Θάλασσα μπλοκάρωνταν ή καταλαμβάνονταν από τις ρωσικές δυνάμεις, φτάνοντας σε επίπεδα περίπου 50% υψηλότερα από ό,τι πριν από έναν μήνα (Ingwersen 2022).

Πέρα από τις τιμές των τροφίμων και της ενέργειας, ο βασικός πληθωρισμός μπορεί επίσης να επηρεαστεί, καθώς και οι δύο χώρες είναι σημαντικοί εξαγωγείς βιομηχανικών υλικών, όπως ο χάλυβας, και η Ρωσία κυριαρχεί σε ορισμένες από τις αγορές μη σιδηρούχων μετάλλων, από αλουμίνιο έως νικέλιο και παλλάδιο, ορισμένες από τις οποίες έχουν παρατηρηθεί επίσης απίστευτη αστάθεια (Delloite 2022).

4.2.2 Γερμανία

Το κλειδί για το πόσο βαθιές και διαρκείς είναι αυτές οι αλλαγές θα είναι η Γερμανία, όπου βρίσκεται σε εξέλιξη μια σημαντική αλλαγή στη σκέψη σε σχέση με τη Ρωσία. Ωστόσο, η γερμανική αντίδραση υπερβαίνει κατά πολύ τα απλά στρατιωτικά ζητήματα και φαίνεται έτοιμη να επιφέρει σαρωτικές αλλαγές στις ενεργειακές και αμυντικές πολιτικές της Γερμανίας και της ΕΕ, ειδικότερα.

Πολλοί έχουν απογοητευτεί από τη Γερμανία, η οποία επέτρεψε στον εαυτό της να εξαρτάται τόσο έντονα από τη ρωσική ενέργεια για τόσο μεγάλο διάστημα. Για πολλούς στη Γερμανία — και ίσως ειδικά στη γενιά που έρχεται τώρα στην εξουσία — είχε διαμορφωθεί μια νοοτροπία ότι οι σκληρές πραγματικότητες των διεθνών σχέσεων δεν ίσχυαν για αυτήν, έλλειψη στρατηγικής. Η Γερμανία εισάγει περίπου το 60% της ενεργειακής της χρήσης (World Bank 2022), με ποσοστώσεις εισαγωγών μεταξύ 94% και 100% για το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και τον άνθρακα (Umweltbundesamt 2022). Το 2021, η αξία των εισαγωγών ορυκτών καυσίμων και ηλεκτρικής ενέργειας ανήλθαν σε περίπου 80 δις ευρώ, ή λίγο πάνω από το 2% του ΑΕΠ (Statistisches Bundesamt 2022α). Περίπου το ήμισυ των γερμανικών εισαγωγών φυσικού αερίου και λιθάνθρακα, και περίπου το ένα τρίτο των εισαγωγών πετρελαίου προέρχεται από τη Ρωσία. Η Γερμανία εξαρτάται από τη Ρωσία, με περίπου το 1/3 της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας της χώρας. Συνολικές εισαγωγές αγαθών από τη Ρωσία το 2021, συμπεριλαμβανομένων άλλων προϊόντων, ανήλθαν σε 33 δις ευρώ (Statistisches Bundesamt 2022β).

Εάν η Γερμανία αποφασίσει να επιβάλει εμπάργκο στις ρωσικές εισαγωγές ενέργειας ή η Ρωσία αποφασίσει να επιβάλει εξαγωγές περιορισμούς ως αντίδραση, πχ σε ένα εμπάργκο στις πωλήσεις πετρελαίου, η Γερμανία θα έπρεπε να εξασφαλίσει την απαραίτητη ενέργεια για τη μείωση των ρωσικών εισαγωγών, είτε μέσω εναλλακτικών πηγών εφοδιασμού, ή μετατόπιση και οικονομικής ανακατανομής ή μείωσης της ζήτησης των καυσίμων. Βραχυπρόθεσμα, εάν σταματήσουν οι ρωσικές εξαγωγές, η Γερμανία μπορεί να καλύψει ανάγκες μέσω εναλλακτικών πηγών ενέργειας από άλλες χώρες και εγχώριες πηγές για την κάλυψη της ηλεκτρικής ενέργειας, των μεταφορών, της θέρμανσης και της βιομηχανικής ζήτησης ή μέσω υποκατάστασης ενεργοβόρας παραγωγής ορισμένων προϊόντων με άμεσες εισαγωγές. Μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, η αυξημένη χρήση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και οι βελτιώσεις στην ενεργειακή απόδοση μπορούν να συμβάλουν σε μια σημαντική μείωση της ζήτησης ενέργειας.

Ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (International Energy Agency- IEA) εκτιμά ότι οι εισαγωγές μέσω αγωγού στην ΕΕ από τη Νορβηγία, την Αλγερία και το Αζερμπαϊτζάν, θα μπορούσαν να αυξηθούν κατά 10 δις κυβικά μέτρα (bcm) σε σύγκριση με 155 bcm εισαγωγή από τη Ρωσία το 2021, και οι εισαγωγές LNG θεωρητικά κατά 60 bcm από 110 bcm το 2021 (Rashad και Binnie 2022). Ο ΔΟΕ θεωρεί τα 20 bcm επιπλέον LNG, πιο ρεαλιστικά στην τρέχουσα αγορά. Μέρος αυτού του αερίου θα πρέπει να αποθηκευτεί πριν από το χειμώνα για να αντισταθμιστεί η έλλειψη του ρωσικό αέριο τους κρύους μήνες. Επιπλέον, η μετάβαση από τις συγκριτικά φθηνές τιμές συμβολαίου με τη Ρωσία στην παγκόσμια αγορά, θα σήμαινε σημαντική (επί του παρόντος πενταπλάσια) αύξηση της τιμής του φυσικού αερίου (IEA 2022).

4.2.3 Επιπτώσεις στην υπόλοιπη Ευρώπη

Στο πλαίσιο του συνασπισμού που επιβάλλει κυρώσεις, η Ε.Ε ο ισχυρότερος οικονομικός εταίρος της Ρωσία, αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη πιθανή οικονομική αναταραχή. Η Ευρώπη παραμένει βαριά εξαρτώμενη κυρίως από τις εισαγωγές ενέργειας σε φυσικό αέριο από τη Ρωσία και οι τρέχουσες κυρώσεις της ΕΕ στη Ρωσία περιλαμβάνουν ορισμένες εξαιρέσεις που σχετίζονται με την ενέργεια. Η ΕΕ

εξετάζει νέες κυρώσεις στις εισαγωγές ρωσικού πετρελαίου, αλλά η Γερμανία ιδιαίτερα, είναι απρόθυμη να εφαρμόσει ένα πλήρες ενεργειακό εμπάργκο, συμπεριλαμβανομένου του φυσικού αερίου, το οποίο θα μπορούσε να μειώσει το γερμανικό ΑΕΠ φέτος κατά 0,5% έως 2,5%, σύμφωνα με τις περισσότερες εκτιμήσεις (Pittel, και συν. 2022). Προσπάθειες για διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας βρίσκονται σε εξέλιξη, αλλά θα χρειαστεί χρόνος για να υλοποιηθεί.

4.2.3.1 Πληθωρισμός και μακροοικονομικές επιπτώσεις στην Ευρώπη

Φαίνεται πολύ ξεκάθαρο ότι ο πληθωρισμός σε ολόκληρη την Ευρώπη θα είναι σημαντικά υψηλότερος από τις προβλέψεις της συναίνεσης πριν από την εισβολή — και επομένως η ανάπτυξη θα μπορούσε να είναι χαμηλότερη. (European Central Bank 2022). Το κύμα κυρώσεων που επιβλήθηκαν από την ΕΕ και τις χώρες της G7 κατά της Ρωσίας έχει αφήσει μέχρι στιγμής σε μεγάλο βαθμό ανέγγιχτο τον τομέα του φυσικού αερίου, αν και οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν ανακοινώσει απαγορεύσεις στις εισαγωγές ρωσικού πετρελαίου (James και Maclellan 2022). Ήδη έχει περιγραφεί η εξάρτηση της ΕΕ από τη ρωσική ενέργεια (Ashford 2016). Αυτό ισχύει για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, αλλά το πετρέλαιο είναι λιγότερο σημαντικό, γιατί υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις. Το φυσικό αέριο είναι πολύ πιο δύσκολο να αντικατασταθεί, λόγω της υποδομής του αγωγού. Περίπου το 40% του φυσικού αερίου που καταναλώνεται στην ΕΕ προέρχεται από τη Ρωσία. Επιπλέον, το 66% των γερμανικών εισαγωγών φυσικού αερίου προέρχεται από εκεί (Rashad και Binnie 2022). Κατά συνέπεια, η ΕΕ επικεντρώνεται επί του παρόντος σε περίπλοκες διαπραγματεύσεις για να προχωρήσει σε εμπάργκο στις προμήθειες ρωσικού πετρελαίου σε χώρες μέλη της ΕΕ. Στο επίπεδο ΕΕ, το μερίδιο των εισαγωγών της σε ρωσικό πετρέλαιο, μειώθηκε από περίπου 40% σε 20-30% (McWilliams, και συν. 2022). Το υδροποιημένο φυσικό αέριο (LNG) ξεπέρασε τις ρωσικές εισαγωγές, αν και η ικανότητα για περαιτέρω αύξηση των εισαγωγών LNG είναι περιορισμένη (Rashad και Binnie 2022). Τους τελευταίους μήνες, οι τιμές του άνθρακα, του πετρελαίου και του φυσικού αερίου έχουν ήδη αυξηθεί δραματικά. Παραμένει δύσκολο να προσδιοριστεί σε ποιο βαθμό θα αυξηθούν περαιτέρω βραχυπρόθεσμα, οι τιμές του φυσικού αερίου, του λιθάνθρακα και του πετρελαίου.

Ακόμη και με τις περιορισμένες κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στον ενεργειακό τομέα μέχρι στιγμής, οι τιμές της ενέργειας και άλλων βασικών εμπορευμάτων έχουν ήδη αυξηθεί απότομα. Εκτός από την ενέργεια, το κόστος των τροφίμων, των λιπασμάτων, της μεθανόλης, του νικελίου και του παλλαδίου έχει επίσης αυξηθεί - εν μέρει ως άμεσο αποτέλεσμα του πολέμου, αλλά και λόγω άλλων εμποδίων στο εμπόριο, όπως η αβεβαιότητα γύρω από την ασφάλιση, οι μηχανισμοί πληρωμής, και τα logistics. Οι αναφορές των μέσων ενημέρωσης αναφέρουν ήδη ότι ορισμένα τμήματα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας κλείνουν καθώς οι τιμές της ενέργειας φτάνουν σε μη βιώσιμα επίπεδα. Εν τω μεταξύ, η Γαλλία και άλλες χώρες καταρτίζουν σχέδια για τον δυνητικό μερισμό της παροχής ενέργειας σε ορισμένες βιομηχανίες, εάν η Ρωσία ακολουθήσει την απειλή του πλήρους αποκλεισμού του φυσικού αερίου (Morison, Gebre και Patel 2022).

4.2.3.2 Σχέδια για μείωση της εξάρτησης της ΕΕ από το ρωσικό φυσικό αέριο

Η ΕΕ, λίγο πολύ, ήταν ανέκαθεν ηγέτης στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια σημειώθηκαν τρεις κρίσιμες εξελίξεις που έχουν σαφώς επιταχύνει την ατζέντα και θα επιφέρουν συλλογικά μια επανάσταση στην ενεργειακή πολιτική της ΕΕ. Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, και οι επιπτώσεις της στην ενεργειακή πολιτική στην ΕΕ, θα προσφέρουν μια περαιτέρω μεγάλη ώθηση προς αυτή την κατεύθυνση.

Πρώτον, τα τελευταία χρόνια, υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις (όσον αφορά τόσο την επιστημονική έρευνα όσο και τα ακραία καιρικά φαινόμενα) ότι ο κόσμος αντιμετωπίζει μια κλιματική κρίση που θα βλάψει σημαντικά τις σημερινές και τις μελλοντικές γενιές, εκτός εάν αναληφθεί αποφασιστική δράση τώρα. Ως αποτέλεσμα, η ΕΕ επικεντρώνεται ακόμη περισσότερο στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, αντανακλώντας την αυξανόμενη δημόσια πίεση και την παρουσία των κομμάτων των πρασίνων στην κυβέρνηση, κυρίως στη Γερμανία (Kreienkamp, Pegram και Coen 2022). Η πράσινη πολιτική έχει γίνει ένα «κύριο» ζήτημα στα περισσότερα μεγάλα κράτη μέλη της ΕΕ, με πολιτικές που προηγουμένως αποτελούσαν προνόμιο των πράσινων κομμάτων να αποτελούν πλέον μέρος των πλατφορμών των περισσότερων μη ακροδεξιών πολιτικών ομάδων.

Δεύτερον, η ίδια η πανδημία ήταν μια υπενθύμιση της μη ισορροπημένης σχέσης του ανθρώπου με τη φύση και των δραστικών συνεπειών που μπορεί να έχει αυτό. Έδειξε επίσης πόσοι πόροι μπορούν να κινητοποιηθούν γρήγορα σε περίοδο κρίσης, με προφανείς επιπτώσεις και για την κλιματική κρίση. Ειδικά στην ΕΕ, υπήρξε μια συνειδητή σύνδεση της πανδημίας με το περιβάλλον: ακρογωνιαίος λίθος του πρωτοποριακού σχεδίου της ΕΕ για την αποκατάσταση της πανδημίας είναι η χρηματοδότηση πράσινων έργων, αν και η χρήση της πυρηνικής ενέργειας αφορά επίσης περισσότερο ημερήσια διάταξη από ό,τι ήταν πριν από την τρέχουσα κρίση Ρωσίας-Ουκρανίας (European Commission 2022β).

Ο τρίτος παράγοντας είναι η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και η πίεση για άμεση μετάβαση από την εξάρτηση από τη ρωσική ενέργεια. Όπως αναφέρθηκε ήδη, βραχυπρόθεσμα, αυτό συνεπάγεται ότι πρέπει να κάνουμε ό,τι χρειάζεται, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης βρώμικων ενεργειών, όπως ο άνθρακας. Αλλά πέρα από τα μέτρα καταπολέμησης της πυρκαγιάς, η σαφής κατεύθυνση του ταξιδιού θα είναι η αντικατάσταση της ρωσικής ενέργειας με πράσινες πηγές ενέργειας.

Η συνεκτίμηση αυτών των τριών παραγόντων παρέχει ένα εξαιρετικά ισχυρό πλήρωμα για την πράσινη μετάβαση στην ΕΕ. Ένα βασικό εμπόδιο για την ταχύτερη μετάβαση, ακόμη και στην ΕΕ, ήταν πάντα το υψηλό κόστος. Ωστόσο, ο συνδυασμός των παραγόντων που περιγράφονται παραπάνω δημιουργεί ένα ενδεχομένως μοναδικό παράθυρο ευκαιρίας, όπου οι ηγέτες της ΕΕ θα έχουν τον πολιτικό χώρο που χρειάζονται για να επιβάλουν αυτή τη δαπανηρή μετάβαση.

Στις 8 Μαρτίου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ένα σχέδιο για τη μείωση των εισαγωγών ρωσικού φυσικού αερίου κατά τα 2/3 το 2022 (Taylor 2022), και για τη διακοπή της εισαγωγής ρωσικού φυσικού αερίου πολύ πριν από το 2030, με την «Πρωτοβουλία ασφαλούς και βιώσιμης ενέργειας» (European Commission 2022δ). Τα βασικά σημεία του σχεδίου είναι η διαφοροποίηση των προμηθειών φυσικού αερίου, η επιτάχυνση της ανάπτυξης ανανεώσιμων αερίων και η αντικατάσταση του φυσικού αερίου στη θέρμανση και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Βραχυπρόθεσμα, η Επιτροπή προτείνει μέτρα όπως εξαιρέσεις από τους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις, για να στηρίξει τις επιχειρήσεις που παλεύουν με την απότομη αύξηση

των τιμών της ενέργειας. Μέχρι τα τέλη Απριλίου, σχεδιάζει να ολοκληρώσει την πρότασή της σύμφωνα με την οποία όλα τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν τις εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου κατά 90% πλήρη έως τον Οκτώβριο κάθε έτους. Εξετάζει επίσης προσωρινά όρια τιμών στις τιμές ηλεκτρικής ενέργειας.

Η ΕΕ μπορεί επιπλέον να μειώσει σημαντικά τις εισαγωγές φυσικού αερίου από τη Ρωσία το 2022, σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (IEA), ο οποίος προτείνει έναν κατάλογο μέτρων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν τώρα για τη μείωση των εισαγωγών φυσικού αερίου από τη Ρωσία κατά ένα τρίτο. η δεξαμενή ανακάλυψε ότι η Ευρώπη θα μπορούσε να επιβιώσει ακόμη και τον επόμενο χειμώνα χωρίς ρωσικό αέριο, αν και σε βαριά τιμή (Zachmann, και συν. 2022). Βραχυπρόθεσμα, αυτό συνεπάγεται ότι χρειάζεται, συμπεριλαμβανομένης της προσωρινής υποβάθμισης της πράσινης μετάβασης σε δευτερεύουσα σημασία, να χρησιμοποιηθεί ο άνθρακας ως μερικό υποκατάστατο για το ρωσικό αέριο. Υπάρχουν μερικά άλλα σημαντικά υποκατάστατα επίσης, όπως τα ηλιακά πάνελ (Mathis 2022). Εδώ θα μπορούσαν να γίνουν πολλά στο γραφειοκρατικό μέτωπο για να διευκολυνθεί και να επιταχυνθεί η ανάπτυξη της ηλιακής ενέργειας. Ο ρόλος των μεμονωμένων πολιτών είναι επίσης σημαντικός: αξιωματούχοι της ΕΕ έχουν ήδη προτείνει στους πολίτες να μειώνουν την κεντρική τους θέρμανση κατά 1°C. Όλα αυτά θα απαιτήσουν θυσίες από την πλευρά των πολιτών της ΕΕ (European Commission 2022γ).

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η χρήση οικονομικών κυρώσεων υπήρξε σε όλη την ιστορία αναπόσπαστο συστατικό της εξωτερικής πολιτικής των περισσότερων εθνών-κρατών. Τα έθνη βασίστηκαν σε οικονομικές κυρώσεις όχι μόνο για να επηρεάσουν τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής και της εθνικής ασφάλειας, αλλά και για να ανταποκριθούν στις εσωτερικές πολιτικές ανάγκες και τις οικονομικές πιέσεις. Στην αρχαιότητα και στην πρώιμη σύγχρονη Ευρώπη, οι οικονομικές κυρώσεις χρησιμοποιήθηκαν για διάφορους σκοπούς, αλλά κυρίως ως δευτερεύοντα μέσα στρατιωτικής πολιτικής σε περιόδους πολέμου. Πράγματι, η Αθήνα επέβαλε οικονομικές κυρώσεις το 432 π.Χ., όταν ο Περικλής εξέδωσε το εμπάργκο εισαγωγής των Μεγαρέων κατά των Ελλήνων, σε πόλεις-κράτη που είχαν αρνηθεί να ενταχθούν στη Δηλιακή Συμμαχία υπό την ηγεσία των Αθηνών κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου (Kern 2006). Κατά τη διάρκεια των θρησκευτικών πολέμων της μεταρρύθμισης της Ευρώπης, τα κράτη χρησιμοποίησαν εμπορικά εμπάργκο και άλλες οικονομικές κυρώσεις για να υποχρεώσουν τη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις της συνθήκης για την προστασία ορισμένων χριστιανικών μειονοτήτων. στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι οικονομικές κυρώσεις χρησιμοποιούνταν γενικά σε περιόδους πολέμου και έλαβαν τη μορφή ελέγχων εξαγωγών σε στρατηγικές προμήθειες και αποκλεισμούς εναντίον στοχευόντων χωρών (Doxey 1980).

Το καθεστώς των κυρώσεων έχει τις ρίζες του στην κλιμακούμενη διπλωματική σύγκρουση για την πολιτική και στρατιωτική κρίση στην Ουκρανία. Μετά την υποτιθέμενη συμμετοχή σε αυτονομιστικά κινήματα στην ανατολική Ουκρανία και την προσάρτηση της Κριμαίας μετά την «Επανάσταση του Μαϊντάν» το χειμώνα 2013–2014, 37 χώρες, συμπεριλαμβανομένων όλων των χωρών της ΕΕ, των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ιαπωνίας, επέβαλαν κυρώσεις στη Ρωσική Ομοσπονδία από τον Μάρτιο του 2014 (Ahn και Ludema 2019).

Ο αρχικός γύρος των οικονομικών κυρώσεων που επιβλήθηκαν το 2014 στη Ρωσία, ήταν σχετικά ήπιος. Περιλάμβανε περιορισμούς στα ταξίδια, δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και την απαγόρευση των επιχειρηματικών συναλλαγών με ορισμένους ιδιώτες και επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων οντοτήτων που

εδρεύουν στην Κριμαία και τη Σεβαστούπολη (Korhonen, Simola και Solanko 2018). Μετά την κατάρριψη της πτήσης MH-17, οι κυρώσεις αυστηροποιήθηκαν σημαντικά σε πολλούς τομείς. Απαγορεύθηκαν οι εξαγωγές και εισαγωγές όπλων, όπως και η εξαγωγή αγαθών διπλής χρήσης για στρατιωτική χρήση. Απαγορεύτηκαν επίσης οι εξαγωγές ορισμένων ειδών αγαθών που σχετίζονται με την εξερεύνηση και παραγωγή πετρελαίου (Ashford 2016).

Οι Dong και Li (2018) (Dong και Li 2018) διακρίνουν τρεις γύρους κυρώσεων. Στην αρχή οι Η.Π.Α και η ΕΕ χρησιμοποίησαν περιοριστικά μέτρα, κυρίως δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευση βίζας σε επιλεγμένα άτομα. Στον δεύτερο γύρο τα μέτρα στόχευαν στην αύξηση της πολιτικής απομόνωσης της Ρωσίας, καθώς και της οικονομικό κόστος για τη Ρωσία σε σημαντικούς τομείς της οικονομίας, όπως οι απαγορεύσεις εισαγωγών ενέργειας της Ρωσίας και αμυντικούς τομείς, εμπόριο στις εισαγωγές και εξαγωγές όπλων, απαγορεύσεις εξαγωγών ορισμένου εξοπλισμού και τεχνολογίας που σχετίζονται με την ενέργεια στη Ρωσία και οικονομικές κυρώσεις (Ashford 2016). Στον τρίτο γύρο, ξεκινώντας τον Ιούλιο του 2014, οι ΗΠΑ επέκτειναν την απαγόρευση συναλλαγών τους σε δύο μεγάλες ρωσικές εταιρείες ενέργειας και σε δύο τράπεζες, ενώ οι χώρες της ΕΕ έλαβαν αυστηρότερες κυρώσεις κατά της Ρωσίας (Korhonen, Simola και Solanko 2018).

Κατά τη διάρκεια του 2014, η κυβέρνηση των ΗΠΑ επέβαλε στοχευμένες οικονομικές κυρώσεις σε Ρώσους ιδιώτες και οντότητες σε κρίσιμους εμπορικούς τομείς ως απάντηση στην προσάρτηση της χώρας αυτής την περιοχή της Κριμαίας της γειτονικής Ουκρανίας και την υποστήριξή της στους αυτονομιστές μαχητές στα ανατολικά της Ουκρανίας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες συντόνισαν τις κυρώσεις τους με άλλες χώρες, ιδιαίτερα με την Ευρωπαϊκή Ένωση (International Trade Administration χ.χ.). Η Ρωσία ανταπέδωσε τις κυρώσεις απαγορεύοντας τις εισαγωγές ορισμένων γεωργικών προϊόντων προϊόντα από χώρες που της επέβαλλαν κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών (EU 2014).

Η Ρωσία έχει πληγεί από ένα μπαράζ κυρώσεων μετά την εισβολή της στην Ουκρανία στις 22 Φεβρουαρίου 2022. Υπήρξε υψηλός βαθμός συντονισμού μεταξύ των ΗΠΑ, της ΕΕ και άλλων δυτικών χωρών, αλλά πολλές μη δυτικές χώρες έχουν

επίσης προσχωρήσει (G7 Research Group 2022). Αν και η έκταση των κυρώσεων δεν είναι πρωτοφανής, είναι δύσκολο να σκεφτεί κανείς ότι τέτοια μέτρα επιβάλλονται εναντίον μιας χώρας μεγέθους και σημασίας όπως της Ρωσίας, τουλάχιστον από τον Β΄ΠΠ (Delloite 2022). Οι κυρώσεις είναι αξιοσημείωτες για την κλίμακα, το εύρος τους και την ταχύτητα με την οποία εισήχθησαν. Περιλαμβάνουν τα ακόλουθα οικονομικά στοιχεία:

Οικονομικά: Πάγωμα των περιουσιακών στοιχείων της Κεντρικής Τράπεζας της Ρωσίας (CBR) που διατηρούνται σε δυτικές δικαιοδοσίες (περίπου το ήμισυ του συνόλου). απαγόρευση συναλλαγών με το CBR, το Υπουργείο Οικονομικών και ορισμένες κρατικές επιχειρήσεις· αποκοπή επτά ρωσικών τραπεζών από το σύστημα πληρωμών SWIFT, απόσυρση της πρόσβασης σε πρωτογενείς/ δευτερογενείς αγορές κρατικών ομολόγων· καμία ανάθεση αξιολογήσεων από τους τρεις κύριους οργανισμούς αξιολόγησης (BBC 2022α, Delloite 2022).

Απαγόρευση εξαγωγών: όπλα, αγαθά διπλής χρήσης, μηχανήματα έρευνας και εξόρυξης πετρελαίου/φυσικού αερίου, ανταλλακτικά και εξαρτήματα για την αεροπορική βιομηχανία, είδη πολυτελείας και επιλεγμένα προϊόντα που ονομάζονται «ειδικά προηγμένης τεχνολογίας», που αποτελούνται σε μεγάλο βαθμό από προϊόντα ημιαγωγών, συσκευές τηλεπικοινωνιών και ασφάλειας πληροφορικής, αισθητήρες, εξοπλισμός λέιζερ και κινητήρες αεριωθούμενων και ναυτικών υποσημείωση (BIS, Commerce Department Announces Further Expansion of Export Restrictions on Russia 2014).

Περιορισμοί και απαγορεύσεις εισαγωγών: Εμπάργκο μετάλλων, προϊόντων πολυτελείας και ενέργειας σε χώρες εκτός ΕΕ. Το καθεστώς του πιο ευνοημένου έθνους ανακλήθηκε από μερικές δυτικές χώρες.

Στη συνέχεια, η Ρωσία αντέδρασε τον Αύγουστο του 2014 με την επιβολή εμπάργκο σε ορισμένα τρόφιμα και αγροτικά προϊόντα (Åslund και Snegovaya 2021).

Οι κυρώσεις κατά της Ρωσίας, οι οποίες έχουν τεθεί σε ισχύ από τον Φεβρουάριο του 2022, έχουν γίνει σημάδι αλλαγής παραδείγματος επιβολής κυρώσεων. Οι έξυπνες κυρώσεις έχουν αντικατασταθεί από ένα «τσουνάμι» κυρώσεων ή «βομβαρδισμό της οικονομίας», όπου το ευρύτερο φάσμα εργαλείων

εφαρμόζεται ταυτόχρονα σε εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Επίσης, το σχετικά στενό πεδίο εφαρμογής των κυρώσεων εναντίον της Ρωσίας μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι ο στόχος δεν επρόκειτο ποτέ να καταστρέψει τη ρωσική οικονομία ή να προκαλέσει μια σημαντική μείωση του βιοτικού επιπέδου των Ρώσων. Ως εκ τούτου, ο σχεδιασμός τους είναι αρκετά διαφορετικός από π.χ. κυρώσεις που επιβλήθηκαν στο Ιράν και τη Βόρεια Κορέα. (BIS 2022).

Η Ρωσία απάντησε και πάλι με αντικυρώσεις (BBC 2022θ). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αυτές οι αντικυρώσεις ταιριάζουν επίσης πολύ καλά στη συνολική στρατηγική υποκατάστασης των εισαγωγών, η οποία είχε υιοθετηθεί καλά πριν από την προσάρτηση της Κριμαίας, τον πόλεμο στην ανατολική Ουκρανία (Reuters 2022β).

Η βαθιά ύφεση που αντιμετωπίζει η ρωσική οικονομία το 2022 (και ενδεχομένως τον επόμενο χρόνο), είναι μόνο μια συνέπεια του πολέμου στην Ουκρανία και των δυτικών κυρώσεων. Το μεγαλύτερο μέρος του κόστους που θα πρέπει να αναλάβει η Ρωσία είναι, αναμφισβήτητα, μακροπρόθεσμοι χαρακτήρα και θα προέλθει από:

- (i) λιγότερο ανταγωνιστικές αγορές λόγω μειωμένων εισαγωγών,
- (ii) χαμένες ευκαιρίες μεταφοράς τεχνολογίας από το εξωτερικό και
- (iii) η έξοδος επιστημόνων, επιχειρηματιών και επαγγελματιών ανταγωνιστικών στις παγκόσμιες αγορές εργασίας, που θα οδηγήσει σε (περαιτέρω) απώλειες πολύτιμου ανθρώπινου κεφαλαίου (Fisher 2022).

Επί του παρόντος, η ρωσική εισβολή φαίνεται έτοιμη να προμηνύει μια θεμελιώδη εκτόνωση 30 ετών οικονομικής ολοκλήρωσης μεταξύ Ρωσίας και Δύσης. Εκτός από τις σκληρές οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη χώρα, οι δυτικές εταιρείες εγκαταλείπουν μαζικά τη Ρωσία, ανοίγοντας το ενδεχόμενο να κρατικοποιηθούν τα περιουσιακά τους στοιχεία. μπορεί κάλλιστα να αποδειχτεί ότι ήταν το υψηλό σημείο για την ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση με την ευρεία της έννοια.

Οι κυρώσεις στη Ρωσία είναι πολυμερείς αλλά όχι παγκόσμιες, και η Ρωσία μπορεί να επιδιώξει βαθύτερες οικονομικές σχέσεις με χώρες εκτός του συνασπισμού κυρώσεων. Δεν είναι σαφές ότι η Ρωσία θα μπορέσει να παρακάμψει τα εμπόδια στις

διασυνοριακές πληρωμές που δημιουργήθηκαν από τις κυρώσεις ή εάν χώρες εκτός του συνασπισμού κυρώσεων είναι πρόθυμες να διακινδυνεύσουν πιθανές συνέπειες από τις Ηνωμένες Πολιτείες, την ΕΕ και άλλων εξαιτίας μιας αύξησης για οικονομική δέσμευση με τη Ρωσία.

Η τρέχουσα ρήξη στους οικονομικούς και χρηματοπιστωτικούς δεσμούς μεταξύ Ρωσίας και Δύσης σηματοδοτεί μια εντατικοποίηση (μάλλον σοβαρή) μιας διαδικασίας που ξεκίνησε με την προσάρτηση της Κριμαίας και την ανταλλαγή κυρώσεων το 2014 (Korhonen και Koskinen 2019). Το μερίδιο της ΕΕ στο συνολικό ρωσικό εμπόριο μειώνεται από την παγκόσμια οικονομική κρίση, αλλά η πτώση γενικά επιταχύνθηκε μετά το 2014. Αυτή η πτώση έχει σχεδόν πλήρως αντιστοιχιστεί από την αύξηση του εμπορίου με την Κίνα, η οποία έχει γίνει ο μεγαλύτερος μοναδικός εμπορικός εταίρος της Ρωσίας. Το χάσμα μεταξύ ΕΕ και Κίνας έχει μειωθεί ιδιαίτερα από την πλευρά των εισαγωγών (Wen 2022).

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτές οι τάσεις θα ενισχυθούν πολύ τα επόμενα χρόνια: σε αντίθεση με ορισμένες άλλες χώρες της Ανατολικής Ασίας, η Κίνα δεν έχει ενταχθεί στις δυτικές κυρώσεις (και δεν έχει καν καταδικάσει επίσημα τη ρωσική επιθετικότητα στην Ουκρανία) και θα είναι πρόθυμη να εκμεταλλευτεί τα ανοίγματα που άφησε πίσω της η αποχώρηση των δυτικών εταιρειών. Είναι πολύ πιθανό, τουλάχιστον από την πλευρά των εισαγωγών, η Κίνα να ξεπεράσει πολύ σύντομα την ΕΕ ως ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ρωσίας. Η συνεργασία με άλλους μη δυτικούς εταίρους, όπως η Ινδία, το Βιετνάμ, η Ινδονησία και χώρες της Μέσης Ανατολής και Η Λατινική Αμερική, πιθανότατα θα αποκτήσει επίσης δυναμική.

Η σχέση Ρωσίας-Κίνας, ήδη σημαντική, είναι πλέον κεντρική από τη σκοπιά της Ρωσίας. Αν και αυτό θα βοηθήσει σαφώς τη Ρωσία να μετριάσει το πλήγμα από τις δυτικές κυρώσεις και τη συνεχιζόμενη αποσύνδεση από τη Δύση, υπάρχουν επίσης σοβαροί λόγοι να πιστεύουμε ότι δεν θα είναι μια ιδιαίτερα άνετη σχέση για τους Ρώσους. Ακόμη και τώρα, η Κίνα φαίνεται να χρησιμοποιεί την ισχύ της αγοράς σε αυτή τη σχέση για να αγοράζει εμπορεύματα από τη Ρωσία με έκπτωση. Ο ρόλος της Ρωσίας στη σχέση είναι πιθανό να γίνει ολοένα και περισσότερο παρόμοιος με αυτόν πολλών χωρών της Λατινικής Αμερικής με την Κίνα (ενισχύοντας μια εμπορική

εξειδίκευση τύπου Heckscher-Ohlin: η Ρωσία εξάγει κυρίως ενέργεια και πρώτες ύλες σε αντάλλαγμα για μεταποιημένα αγαθά). η οικονομία θα είναι ακόμη πιο ευάλωτη στις διακυμάνσεις των τιμών των εμπορευμάτων και θα δυσκολευτεί ακόμη περισσότερο με τη διαρθρωτική διαφοροποίηση. Μπορούμε να δούμε από το Σχήμα 19 ότι η Ρωσία παρουσιάζει σημαντικό και επίμονο εμπορικό έλλειμμα με την Κίνα. Καθώς η ενεργειακή μετάβαση προχωρά την επόμενη δεκαετία - μετά από μια μεταβατική περίοδο με υψηλές τιμές πετρελαίου και φυσικού αερίου - η ιστορική θέση της Ρωσίας με υψηλά εμπορικά πλεονάσματα είναι πιθανό να τερματιστεί και είναι πιθανό να εμφανιστούν περιορισμοί στους εξωτερικούς λογαριασμούς, προσθέτοντας στην αδύναμη θέση της παγκοσμίως συγγένειες. Επιπλέον, ενώ η αλληλεπίδραση με τις ευρωπαϊκές οικονομίες άφησε ανοιχτή τουλάχιστον τη δυνατότητα ενσωμάτωσης σε διεθνείς αλυσίδες παραγωγής/αξίας, με δυνατότητα αναβάθμισης, αυτό είναι πολύ απίθανο να συμβεί στην περίπτωση της Κίνας — κυρίως επειδή η φυσική απόσταση από τη βιομηχανική καρδιά της Ρωσίας, όπου βρίσκεται και το μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου κεφαλαίου της) είναι τεράστια.

Η αποτελεσματική συνεργασία με την Κίνα και η τοξικότητα των οικονομικών σχέσεων με τη Ρωσία αποτελεί πρόκληση για τις χώρες της Κεντρικής Ασίας. Το Κρεμλίνο μπορεί να προσπαθήσει να συνεχίσει τις προσπάθειές του για ολοκλήρωση μέσω της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης, ωστόσο υπάρχουν περιορισμένα οφέλη για τα μέλη της Ένωσης να το κάνουν. Οι αναλυτές στρατηγικής του Κρεμλίνου βλέπουν τις χώρες της Κεντρικής Ασίας κυρίως ως πηγή φθηνού εργατικού δυναμικού και ασφαλείας για το Αφγανιστάν (Lo και Hill 2013, Luthra 2022). Για τις χώρες της Κεντρικής Ασίας, η Ρωσία παραμένει πολύτιμη πηγή εισοδήματος μέσω των εμβασμάτων και φρουρός για την υπεράσπιση των πολιτικών καθεστώτων των ελίτ στην εξουσία. Από την τρέχουσα σκοπιά, η Μόσχα μπορεί να ενδιαφέρεται να χρησιμοποιήσει τις δικαιοδοσίες της Κεντρικής Ασίας για τις εισαγωγές μέσω αντιπροσώπων προϊόντων υψηλής τεχνολογίας για να παρακάμψει τις κυρώσεις. Ωστόσο, παραμένει ασαφές εάν η Μόσχα θα είναι αρκετά πειστική από αυτή την άποψη. Μέχρι στιγμής, οι ηγέτες της Κεντρικής Ασίας είτε απέφευγαν οριστικές δηλώσεις είτε ισχυρίστηκαν ότι συμμορφώθηκαν με το καθεστώς των κυρώσεων. Η πρόσφατη σύνοδος κορυφής του Οργανισμού Συνθήκης Συλλογικής Ασφάλειας,

έδειξε ότι οι ηγέτες της Κεντρικής Ασίας θέλουν να αποφύγουν τυχόν σκληρές δεσμεύσεις με τη Ρωσία (Düben 2022). Δεδομένων των κινδύνων της οικονομικής συνεργασίας με τη Ρωσία, η εμπάθυνση της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης είναι πιθανό να σταματήσει χωρίς σαφή ένδειξη αναζωπύρωσης.

Προς απάντηση επομένως του πρώτου δευτερεύοντος ερευνητικού ερωτήματος: “ *Οι οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη Ρωσία, συμβάλλουν στην ταχεία επίλυση της κρίσης στην Ουκρανία;*” είναι εμφανές αρχικά ότι η άρση των κυρώσεων της ΕΕ και των ΗΠΑ είναι ακόμη αρκετά μακριά. Επιπλέον, ο τρόπος που έχουν εισαγάγει οι Ηνωμένες Πολιτείες πολλές πρόσθετες κυρώσεις κατά των ρωσικών οντοτήτων και ατόμων από το 2018, καθώς και το 2022, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι στο άμεσο μέλλον οι οικονομικές κυρώσεις θα είναι περισσότερες, όχι λιγότερες. Αυτό ισχύει επίσης για τις αντικυρώσεις της Ρωσίας. Αφού οι αντικυρώσεις αποτελούν τώρα μέρος του προγράμματος αντικατάστασης ολοκληρωμένων εισαγωγών της Ρωσίας, θα ήταν αρκετά αισιόδοξο περιμένουμε να αρθούν σύντομα. Φαίνεται λοιπόν ότι η Ρωσία και ο περισσότερο σημαντικός εμπορικός έταίρός της - η Ευρωπαϊκή Ένωση- κατά πολλούς τρόπους έχουν απομακρυνθεί, ως αποτέλεσμα της επιθετικής εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας και των παραβιάσεων της ως προς τους διεθνείς νόμους. Ενώ οι κυρώσεις κατά πάσα πιθανότητα συνέβαλαν στην αποτροπή μιας περαιτέρω επιδείνωσης κατάσταση στην ανατολική Ουκρανία, είναι επί του παρόντος δύσκολο να είμαστε αισιόδοξοι για την ταχεία επίλυση της κρίσης.

Οι οικονομικές επιδόσεις συνολικά της Ρωσίας την τελευταία δεκαετία δεν είναι καλές, με αποτέλεσμα να επιβραδυνθεί η ανάπτυξη της (IMF 2022α). Αλλά ποιο ποσοστό από αυτή την απογοητευτική οικονομική απόδοση μπορεί να αποδοθεί στις κυρώσεις; Για να απαντήσουμε στο δεύτερο δευτερεύον ερευνητικό ερώτημα: “ *Οι οικονομικές κυρώσεις επηρέασαν αρνητικά την οικονομική επίδοση της Ρωσίας;*”, πρέπει να λάβουμε υπόψη τις αδύναμες οικονομικές επιδόσεις της Ρωσίας και πριν από τις κυρώσεις. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό περιπλέκεται περαιτέρω από τις εξελίξεις στην αγορά αργού πετρελαίου. Η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε ήδη το 2012 και το 2013, παρόλο που η τιμή του πετρελαίου παρέμεινε υψηλή. Η τιμή όμως του

ρωσικού αργού πετρελαίου μειώθηκε σχεδόν κατά 50% μεταξύ του Ιουνίου 2014 και αρχές 2015 (Akindinova, Kuzminov και Yasin 2016), φτάνοντας το κατώτατο όριο το 2016 (IMF 2019). Το ΑΕΠ της Ρωσίας το 2015 υποχώρησε κατά 2,3%, επανακτήθηκε στα τέλη του 2016, και η Ρωσία συνέχισε να ακολουθεί την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη, που σημαίνει ότι το μερίδιο της χώρας στην παγκόσμια οικονομία, συνέχιζε να υποχωρεί. Η πτώση της τιμής ήταν ένα τεράστιο σοκ για τη ρωσική οικονομία. Το ΑΕΠ της Ρωσίας, μειώθηκε κατά 6,8% το πρώτο τρίμηνο του 2020, εξαιτίας των τιμών του αργού πετρελαίου, που έπεσαν κατακόρυφα από την αρχή του 2020, καθώς η ζήτηση πετρελαίου κατέρρευσε ως αποτέλεσμα της πανδημίας (World Bank 2020). Επομένως, η κατάσταση στην οικονομία της Ρωσίας, πριν τα δύο επεισόδια κυρώσεων το 2014 και το 2022, δεν ήταν ήδη καλή. Αν και οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων στη Ρωσία παρουσιάζουν μια σταθερά αρνητική τάση από το ξέσπασμα του πολέμου, παρέχουν μόνο μια επιφανειακή περιγραφή της κατάστασης της πραγματικής οικονομίας. Εκτός από τη μείωση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων, οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν είχαν δύο βασικές επιπτώσεις. Οι περιορισμοί στις εξαγωγές και η τοξικότητα των ρωσικών περιουσιακών στοιχείων έχουν προκαλέσει ένα σοκ από την πλευρά της προσφοράς, το οποίο εξαπλώθηκε μέσω διαταραχών στις αλυσίδες εφοδιασμού. Το αποτέλεσμα είναι ελλείψεις αγαθών και δυσμενείς προσδοκίες της αγοράς από την πλευρά των επιχειρήσεων, που οδηγούν σε μείωση των ωρών εργασίας και περικοπές επενδύσεων (Tolkachev και Terlyakov 2022). Αυτό είναι βραχυπρόθεσμος αντίκτυπος και το βασικό ερώτημα είναι ποια θα είναι η έκταση της συρρίκνωσης των επενδύσεων και της κατανάλωσης. Ίσως είναι δυνατό να αξιολογηθούν αυτές οι επιπτώσεις με κάποιο βαθμό εμπιστοσύνης μόλις δημοσιοποιηθούν τα τελευταία επίσημα στατιστικά στοιχεία.

Όπως θα έπρεπε τώρα να είναι σαφές, και ως απάντηση του τρίτου δευτερευόντος ερευνητικού ερωτήματος: *“Η Ρωσία απομακρύνεται από το δυτικό οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης;”*, οι δυτικές οικονομικές κυρώσεις απομακρύνουν τη χώρα από ένα οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης που προσεγγίζει το δυτικό μοντέλο, δηλαδή με βάση την υπεροχή της αγοράς και το άνοιγμα στην παγκόσμια οικονομία, ή τουλάχιστον των δυτικών τμημάτων της παγκόσμιας οικονομίας. Στη θέση του, σιγά σιγά οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής προχωρούν στην κατασκευή ενός συστήματος

που αποφεύγει τις λύσεις που βασίζονται σε προβλήματα οικονομικής ανάπτυξης της αγοράς και το οποίο ευνοεί μια επιλεκτική ενσωμάτωση στην παγκόσμια οικονομία, με προτίμηση σε άλλες πολιτικές οικονομίες που καθοδηγούνται από το κράτος.

Η ηγεσία στη Ρωσία, σύμφωνα με πολλές προηγούμενες ρωσικές κυβερνήσεις σε όλη την ιστορία, χρησιμοποιεί την παρουσία μιας εξωτερική απειλή για να δικαιολογήσει τη συγκέντρωση του μοντέλου της πολιτικής οικονομίας στο εσωτερικό. Αυτό το μοντέλο αρχίζει να διαμορφώνεται και περιλαμβάνει την καταστολή του οικονομικού ανταγωνισμού, τον κρατικό έλεγχο στα «διοικητικά ύψη» της οικονομίας, ιδίως των οικονομικών, της ενέργειας και της άμυνας, και την επιδείνωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος για τα τμήματα της ρωσικής οικονομίας που βασίζονται στην αγορά. Εν ολίγοις, ένα τέτοιο μοντέλο απειλεί να ανατρέψει πολλά από τα πιο θετικά στοιχεία του ρωσικού οικονομικού μετασχηματισμού που έλαβαν χώρα από το 1991 και μετά.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία στο πλαίσιο της ενέργειας συνοδοιπορούν διαχρονικά, καθώς η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος καταναλωτής ενέργειας παγκοσμίως και η Ρωσία η μεγαλύτερη χώρα παραγωγής φυσικού αερίου. Έτσι γίνεται αντιληπτό πως οι σχέσεις των δυο εταίρων είναι ιδιαίτερα σημαντικές και αλληλεξαρτώμενες, αυτή η εξάρτηση όμως δεσμεύει την ΕΕ σε μια σειρά από δεδομένα στο πλαίσιο της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής. Κομβικότερο σημείο στην εν λόγω σχέση αποτελεί η εισβολή της Ρωσίας στην Κριμαία και η *de facto* κατάληψη από αυτή, σε αυτό το σημείο όμως η ΕΕ κατάλαβε πόσο ευάλωτη είναι απέναντι στην ενεργειακή εξάρτηση όπου είχε ανάπτυξη με την Ρωσία. Μετά από αυτό η ΕΕ άλλαξε τον προσανατολισμό της και αντιλήφθηκε ότι πλέον είναι επιτακτική η ανάγκη να αναπροσαρμόσει την ενεργειακή της πολιτική. Επιπλέον των προαναφερθέντων είναι και η εναλλακτική μορφή του υδροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) όπου δίνει την δυνατότητα στην ΕΕ περαιτέρω απεξάρτησης από τον παράγοντα Ρωσία (Rashad και Binnie 2022).

Εάν η ΕΕ απαγορεύσει τις εισαγωγές ενέργειας από τη Ρωσία, οι επιπτώσεις στο εμπόριο θα είναι πολύ πιο σημαντικές. Αυτή τη χρονική στιγμή, η ΕΕ εργάζεται ενεργά για ένα εμπόριο σε πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου που προμηθεύει η Ρωσία και επίσης μια διαρθρωτική απόσυρση από την εξάρτηση των προμηθειών του

ρωσικού φυσικού αερίου (McWilliams, και συν. 2022). Καθώς ο πόλεμος συνεχίζεται, τα μακροπρόθεσμα σχέδια περιορισμού (European Commission 2022δ) ή διακοπής των εισαγωγών ρωσικού πετρελαίου και φυσικού αερίου από την ΕΕ έχουν πάρει πιο συγκεκριμένη μορφή (Rashad και Binnie 2022).

Απαντώντας στο τέταρτο δευτερεύον ερευνητικό ερώτημα: *“Ποια είναι τα κύρια μακροοικονομικά κανάλια στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που θα έχουν επιπτώσεις εξαιτίας των ρωσικών κυρώσεων που επιβλήθηκαν;”*, για την Ευρώπη, υπάρχουν τέσσερα κύρια πιθανά μακροοικονομικά κανάλια επιπτώσεων από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία.

Πρώτον, η απάντηση των κυρώσεων και ο ευρύτερος αντίκτυπος στις αγορές εμπορευμάτων θα δημιουργήσει μια άνοδο του ήδη υψηλού πληθωρισμού, που θα επιβαρύνει τα πραγματικά εισοδήματα και θα μπορούσε να μειώσει την οικονομική ανάπτυξη.

Δεύτερον, το κανάλι του εμπορίου.

Τρίτον, η αγορά εργασίας.

Τέταρτον, υπάρχει πιθανή μετάδοση των χρηματοπιστωτικών αγορών και αρνητικός αντίκτυπος στην συνολική οικονομία της ΕΕ.

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας: *“Πώς επηρέασαν οι οικονομικές κυρώσεις την οικονομία της Ρωσίας αλλά και την παγκόσμια οικονομία;”*, είναι διττό και θα απαντηθεί σε δύο σκέλη.

Αναφορικά με το σκέλος της Ρωσίας, η σημασία των κυρώσεων για την ένταση των στρατιωτικών επιχειρήσεων θα αυξηθεί με την πάροδο του χρόνου. Καθώς η ρωσική επίθεση σταματά ουσιαστικά και η σύγκρουση εξελίσσεται σε πόλεμο χαρακωμάτων, τα αποτελέσματα θα γίνονται όλο και πιο σημαντικά μεσοπρόθεσμα έως μακροπρόθεσμα, καθώς η οικονομική συρρίκνωση θα έχει απτή επίδραση στα δημοσιονομικά έσοδα και στις αλυσίδες παραγωγής για την κατασκευή βαρέων όπλων (Kagan, Barros και Stepanenko 2022).

Πρώτον, οι κυρώσεις επηρεάζουν τη μακροοικονομική σταθερότητα. Η συγχρονισμένη και ταχεία υιοθέτηση κυρώσεων εντός των ρυθμιστικών πλαισίων των

μεγάλων οικονομιών κατέστησε σχεδόν όλα τα ρωσικά περιουσιακά στοιχεία τοξικά στους ισολογισμούς των ξένων επενδυτών. Ως αποτέλεσμα, ξένοι επενδυτές άρχισαν να πωλούν ρωσικά περιουσιακά στοιχεία, οδηγώντας σε φυγή κεφαλαίων και υποτίμηση του ρουβλίου, η οποία με τη σειρά της προκάλεσε υπερβολικές εκροές καταθέσεων στη λιανική αγορά. Με τους λογαριασμούς της ρωσικής κυβέρνησης στις δικαιοδοσίες της ΕΕ και της G7 να έχουν παγώσει, η Κεντρική Ρωσική Τράπεζα κατέφυγε σε διοικητικά μέτρα - ελέγχους κεφαλαίων και συναλλαγματικών ισοτιμιών - για να περιορίσει τον οικονομικό πανικό. Θα υπάρξουν σοβαρές ελλείψεις σε ξένο νόμισμα και η κεντρική τράπεζα θα εμποδιστεί στις προσπάθειές της να σταθεροποιήσει την οικονομία και τον χρηματοπιστωτικό τομέα, καθώς ένα μεγάλο μέρος των διαθεσίμων της έχει παγώσει στο εξωτερικό.

Δεύτερον, οι κυρώσεις επηρεάζουν την πραγματική οικονομία. Ενώ οι εμπορικές κυρώσεις είναι μέχρι στιγμής σχετικά περιορισμένες ως προς το πεδίο εφαρμογής τους, ο τεράστιος αριθμός των νέων κανονισμών και η ταχύτητα με την οποία έχουν εφαρμοστεί έχουν δημιουργήσει μεγάλη αβεβαιότητα σχετικά με τους νέους περιορισμούς. Για να αποφευχθούν ζητήματα συμμόρφωσης, οι χρηματοπιστωτικές εταιρείες σταμάτησαν να παρέχουν ασφάλιση σε φορτία που παραδίδονται στη Ρωσία. έμποροι σε όλο τον κόσμο έχουν σταματήσει τις παραδόσεις από ευαίσθητες ρωσικές επιχειρήσεις. και ορισμένες μεγάλες διεθνείς εταιρείες έχουν αρχίσει να αποσύρονται από τις ρωσικές αγορές (Lee και Lee 2018, Yale Chief Executive Leadership Institute 2022). Όλα αυτά έχουν ήδη οδηγήσει σε διακοπές της εφοδιαστικής αλυσίδας, σοβαρές καθυστερήσεις παράδοσης, ελλείψεις αγαθών και πληθωρισμό. Η συνδυασμένη επίδραση της έλλειψης αγαθών και της υποτίμησης του ρουβλίου έχει οδηγήσει σε ένα εξωγενές πληθωριστικό σοκ για τα νοικοκυριά. Με τα εισοδήματα των νοικοκυριών να επιδεινώνονται εν μέσω αρνητικών μακροοικονομικών προσδοκιών, αυτό το αποτέλεσμα σοκ από την πλευρά της προσφοράς θα οδηγήσει σε υψηλότερη ανεργία και μείωση της κατανάλωσης.

Η τρίτη σημαντική επίδραση είναι μακροπρόθεσμης φύσης. Με την υπόθεση ότι η σημερινή ηγεσία της Ρωσίας παραμένει στην εξουσία, υπάρχει μικρή ή καθόλου πιθανότητα να αρθούν οι κυρώσεις. Για τη Ρωσία, η οποία υπήρξε εισαγωγέας τεχνολογίας στην παγκόσμια αγορά, αυτό αποτελεί μακροπρόθεσμη πρόκληση. Αν

και υπάρχει πιθανότητα η Ρωσία να καταφέρει να βρει ορισμένα υποκατάστατα αγαθών για τις υπάρχουσες αλυσίδες αξίας, είναι πολύ πιθανό οι τιμές να είναι υψηλότερες, η ποιότητα χαμηλότερη και οι συμβατικοί όροι των προμηθευτών χειρότεροι. Καθώς η παροχή κεφαλαίου περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό σε εσωτερικά ιδρύματα και δευτερεύοντες ξένους παίκτες που δεν δραστηριοποιούνται στις διεθνείς αγορές, αυτό είναι πιθανό να περιορίσει τη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη σημαντικά κάτω από τον παγκόσμιο μέσο όρο.

Αν και ο άμεσος αντίκτυπος των κυρώσεων έχει επηρεάσει τις χρηματοπιστωτικές αγορές, τα μέτρα είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία. Η υποτίμηση του ρουβλίου ήρθε ουσιαστικά ως εξωτερικό σοκ στην πραγματική αγοραστική δύναμη των καταναλωτών, μέσω του αυξανόμενου κόστους των εισαγωγών. Η διακοπή των αλυσίδων εφοδιασμού έχει θέσει πολλές επιχειρήσεις σε αναμονή, καθώς προσπαθούν να βρουν εναλλακτικούς προμηθευτές. Και τέλος, η αναστολή των δραστηριοτήτων από μεγάλες μάρκες και franchises στη Ρωσία θα μπορούσε να στείλει ένα ισχυρό μήνυμα στους καταναλωτές και τους παραγωγούς να περικόψουν τις δαπάνες και να αναστείλουν τις επενδυτικές δραστηριότητες. Η εκτίμηση αυτών των επιπτώσεων στην πραγματική οικονομία αποτελεί πρόκληση, καθώς ορισμένες από αυτές είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν.

Τέλος, είναι σημαντικό να τονιστεί, ότι με την αποσύνδεση της ΕΕ από τη Ρωσία με όλους τους τρόπους, συμπεριλαμβανομένης μιας μόνιμης ενεργειακής αποσύνδεσης, η Ρωσία χάνει έναν πολύ σημαντικό οικονομικό εταίρο. Ενώ η Ρωσία μπορεί να βρει τρόπους για να μετριάσει ορισμένες επιπτώσεις που σχετίζονται με τις κυρώσεις, η συνολική απώλεια της οικονομικής δραστηριότητας θα είναι πιθανότατα μόνιμη, ακόμη και πριν ξεκινήσουν οι πιο μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην πιθανή ανάπτυξη.

Αναφορικά με το σκέλος του κύριου ερευνητικού ερωτήματος που αφορά στην παγκόσμια οικονομία, απαντάται ότι οι νέες κυρώσεις που απαντούν στην επιθετικότητα της Ρωσίας θα μπορούσαν να έχουν μόνιμες επιπτώσεις στη δομή της παγκόσμιας οικονομίας. Οι κυρώσεις θα μπορούσαν να δημιουργήσουν (ή να βαθύνουν) κατάγματα στην παγκόσμια οικονομία, με αποτέλεσμα ανόμοια οικονομικά

μπλοκ και σχίσματα που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν τους διεθνείς κανόνες της οικονομικής τάξης στην οποία οι Ηνωμένες Πολιτείες έδωσαν προτεραιότητα από τον Β'ΠΠ. Από την άλλη, ένας συνασπισμός ομοϊδεατών οικονομιών, με επικεφαλής τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη, θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ευκαιρίες για σημαντικά νέες οικονομικές συμφωνίες που έχουν σε μεγάλο βαθμό ακινητοποιηθεί στο παγκόσμιο εμπόριο το τελευταίο τέταρτο του αιώνα. Οι κυρώσεις θα μπορούσαν επίσης να επιταχύνουν τις προσπάθειες από διάφορες χώρες, ιδιαίτερα την Κίνα, για να μειώσουν την εξάρτησή τους από τα αμερικανικά δολάρια στις διεθνείς συναλλαγές και γενικότερα στις δυτικές υποδομές διασυνοριακών πληρωμών. Το πάγωμα των περιουσιακών στοιχείων της κεντρικής τράπεζας της Ρωσίας, ειδικότερα, θα μπορούσε να οδηγήσει τις χώρες να επανεξετάσουν την κατοχή και τη χρήση του δολαρίου.

Ως γενικό συμπέρασμα στις εργασίες, παρατηρείται ότι μέχρι τα τέλη του 2022, η ρωσική οικονομία δεν έχει υποφέρει τόσο πολύ όσο προέβλεπαν τα δυτικά καθεστώτα κυρώσεων. Κατά συνέπεια, η Ρωσία μπόρεσε να συνεχίσει να χρηματοδοτεί τον πόλεμό της στην Ουκρανία. Αυτό μπορεί σύντομα να αρχίσει να αλλάζει. Οι επιπτώσεις των κυρώσεων στη ρωσική οικονομία άργησαν να εκδηλωθούν. Η χρηματοπιστωτική σταθερότητα διατηρήθηκε με αποφασιστικά μέτρα πολιτικής που έλαβε η Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας, τα οποία απέτρεψαν τις αρνητικές επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία. Η ενεργειακή στρατηγική της ΕΕ για την αλληλουχία - πρώτα κάλυψη των δικών της ενεργειακών αναγκών και μόνο στη συνέχεια επιβολή κυρώσεων - σήμαινε συνεχείς ροές εσόδων στη Ρωσία. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι η ρωσική οικονομία δεν θα υποφέρει μεσομακροπρόθεσμα. Η οικειοθελής αποχώρηση μεγάλου αριθμού δυτικών επιχειρήσεων, η ενεργειακή αποσύνδεση της ΕΕ και η αδυναμία της Ρωσίας να βρει εξίσου καλούς πελάτες αλλού, θα προκαλέσουν σοβαρή ζημιά στη ρωσική οικονομία. Ωστόσο, μπορεί να γίνει σταδιακά πιο δύσκολο να αξιολογηθεί ο αντίκτυπος των κυρώσεων στη ρωσική οικονομία, επειδή το Κρεμλίνο εμποδίζει την πρόσβαση του κοινού σε οικονομικά στατιστικά στοιχεία.

Η κύρια λύση είναι ότι απαιτείται μεγαλύτερος συντονισμός των κυρώσεων σε όλο τον κόσμο για να απομονωθεί η ρωσική οικονομία. Η επιβολή του εμπάργκο της ΕΕ στο ρωσικό πετρέλαιο στο τέλος του 2022 θα συμβάλει επίσης στον περιορισμό της ροής εσόδων στα ρωσικά ταμεία και ως εκ τούτου θα συμβάλει επίσης στον τερματισμό του πολέμου.

Αριθμός λέξεων: 20.034

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Afesorgbor, S.K. (2019) «The impact of economic sanctions on international trade: How do threatened sanctions compare with imposed sanctions?» *European Journal of Political Economy*, Jan : 11–26.
<https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.06.002>
- Ahn, D.P., και R.D. Ludema. (2017) *Measuring smartness: Understanding the economic impact of targeted sanctions*. Working Paper, New York: OCE.
<https://www.state.gov/wp-content/uploads/2018/12/Measuring-Smartness-Understanding-the-Economic-Impact-of-Targeted-Sanctions-1.pdf>
- . (2019) *The Sword and the Shield: The Economics of Targeted Sanctions*. CESifo Working Paper, CESifo. <https://www.cesifo.org/en/publications/2019/working-paper/sword-and-shield-economics-targeted-sanctions>
- Akindinova, N., Y. Kuzminov, και E. Yasin. (2016). "Russia's economy: Before the long transition" *Russian Journal of Economics*, 2016: 219-245.
 doi:<https://doi.org/10.1016/j.ruje.2016.08.001>
- Andrews, L., A. Higgins, M. W. Andrews, και L.G. Lalor. (2012) «Classic grounded theory to analyse secondary data: Reality and reflections.» *The Grounded Theory*,: 12-26. <https://www.semanticscholar.org/paper/Classic-Grounded-Theory-to-Analyse-Secondary-Data%3A-Andrews-Higgins/7ebb5f8bcb071e552c20c6d76a7333b10b12897b>

- Ashford, E. (2016) «Not-So-Smart Sanctions.» *Foreign Affairs*, Jan/Feb: 114-123.
<https://www.foreignaffairs.com/russian-federation/not-so-smart-sanctions>
- Åslund, A., και M. Snegovaya.(2021) «The impact of Western sanctions on Russia and how they can be made even more effective.» *Atlantic Council*. 3 May.
<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/the-impact-of-western-sanctions-on-russia/>.
- Baker, S., N. Bloom, και S. Davis. (2016) «Measuring economic policy uncertainty.» *The Quarterly Journal of Economics*,: 1593–1636.
https://www.ssc.wisc.edu/~mchinn/bakerbloomdavis_QJE2016.pdf
- Bank of Russia (2014). *Monetary Policy Report*. Moscow: Bank of Russia, 2014.
http://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/8362/2014_04_ddcp_e.pdf
- . (2021) *Monetary Policy Guidelines for 2022–2024*. Moscow: Central Bank of the Russian Federation.
- Bapat, N.A., T. Heinrich, Y. Kobayashi, και T.C. Morgan (2013). «Determinants of sanctions effectiveness: Sensitivity analysis using new data. *Int Interact* 39(1):79–98. <https://doi.org/10.1080/03050629.2013.751298>
- Barsegyan, G. (2019) *Sanctions and Countersanctions: What Did They Do?* BOFIT Discussion Paper, Helsinki: BOFIT.
<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16520/dp2419.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- BBC. (2022α) «Ukraine conflict: What is Swift and why is banning Russia so significant?» *BBC News*. 4 May 2022α. <https://www.bbc.com/news/business-60521822>.
- . (2022β)«Ukraine conflict: UK sanctions target Russian banks and oligarchs.» *BBC News*. 24 Feb 2022β. <https://www.bbc.com/news/uk-60515626>.

- (2022γ) «Russia's economy in for a bumpy ride as sanctions bite.» *BBC News*. 15 Jun 2022. <https://www.bbc.com/news/world-europe-61796067>.
- BBC. (2022δ) «Nord Stream 1: How Russia is cutting gas supplies to Europe.» *BBC News*. 29 Sep 2022. <https://www.bbc.com/news/world-europe-60131520>.
- (2022ε) «Russia sanctions: How can the world cope without its oil and gas?» *BBC News*. 29 Sep 2022. <https://www.bbc.com/news/58888451>.
- (2022στ) («Russia oligarchs: The mega-rich men facing global sanctions.» *BBC News*. 15 Mar 2022. <https://www.bbc.com/news/uk-60593022>.
- (2022ζ) «Ukraine war: Roman Abramovich sanctioned by UK.» *BBC News*. 10 Mar 2022ζ. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-60690362>.
- (2022η) «Ukraine war: UK joins ban on imports of Russian gold.» *BBC News*. 26 Jun 2022η. <https://www.bbc.com/news/business-61941589>.
- (2022θ) «Russia hits back at Western sanctions with export bans.» *BBC News*. 10 Mar 2022. <https://www.bbc.com/news/business-60689279>.
- (2022ι) «Ukraine war: What support is China offering Russia?» *BBC News*. 14 Apr 2022θ. <https://www.bbc.com/news/60571253> (πρόσβαση Σεπ 20, 2022).
- BIS. (2014) «Commerce Department Announces Further Expansion of Export Restrictions on Russia.» *Bureau of Industry and Security*. 16 Jul. <https://bis.doc.gov/index.php/policy-guidance/encryption/107-about-bis/newsroom/press-releases/press-release-2014>.
- (2022) «Resources on export controls implemented in response to Russia's invasion of Ukraine.» *BIS*. 17 Oct. <https://www.bis.doc.gov/index.php/policy-guidance/country-guidance/russia-belarus>.
- Boffey, D. (2022) «EU, US, UK and Canada announce sanctions targeting Vladimir Putin and Sergei Lavrov.» *The Guardian*. 25 Feb.

<https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/eu-to-announce-sanctions-targeting-vladimir-putin-and-sergei-lavrov>.

Bove, V., J. Di Salvatore, και R. Nisticò. (2021). *Economic sanctions and trade flows in the neighbourhood*. Working Paper, United Nations University, New York: WIDER. <https://www.wider.unu.edu/publication/economic-sanctions-and-trade-flows-neighbourhood>

Brooks, R. (2002) «Sanctions and Regime Type: What Works, and When?» *Security Studies*: 1-50. <https://doi.org/10.1080/714005349>

Carter, B. (2011) «Economic Sanctions.» *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Apr. https://www.jura.uni-bonn.de/fileadmin/Fachbereich_Rechtswissenschaft/Einrichtungen/Lehrstuehle/Herdegen/de_Wet/WiSe_2017/Voelkerrecht_III__Collective_Security/EPIL_Economic_Sanctions.pdf

Caruso, R. (2003) «The impact of international economic sanctions on trade: An empirical analysis.» *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*: 1-36. <https://doi.org/10.2202/1554-8597.1061>

Centre for Economic Recovery. (2022) «Finding ways to support Ukraine and end war in Europe. Analytical materials.» *Centre for Economic Recovery*. 28 Feb. <https://en.calameo.com/read/005151365f835f7261566>.

Cheptea, A., και C. Gagné (2018). *Russian Food Embargo and the Lost Trade*. Working Paper 18-05, SMART-LERECO. <https://ageconsearch.umn.edu/record/276238/files/wp18-05.pdf>

Christie, E.H. (2016) «The Design and Impact of Western Economic Sanctions against Russia.» *RUSI Journal*: 52-56. <https://doi.org/10.1080/03071847.2016.1193359>

Council of the European Union (2014). *Council Decision amending Decision 2014/512/CFSP concerning restrictive measures in view of Russia's actions*

destabilising the situation in Ukraine. Brussels: Official Journal of the European Union, 2014. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014D0659>

—. (χ.χ.) *List of persons and entities under EU restrictive measures over the territorial integrity of Ukraine*. Brussels: EU, χ.χ.

<https://www.consilium.europa.eu/media/21891/20170914-list-of-designated-persons-and-entities.pdf>

Crane, K., O. Olikar, και B. Nichiporuk.(2019) *Trends in Russia's Armed Forces.An Overview of Budgets and Capabilities*. Santa Monica, California: RAND, 2019. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2500/RR2573/RAND_RR2573.pdf

Crozet, M., και J. Hinz.(2020) «Friendly fire: The trade impact of the Russia sanctions and counter-sanctions.» *Economic Policy*, 2020: 97-146. <https://doi.org/10.1093/epolic/eiaa006>

CRS. (2022) «Russia's War on Ukraine: The Economic Impact of Sanctions.» *Congressional Research Service*. 2 May. <https://www.everycrsreport.com/reports/IF12092.html>.

Davis, L., και S. Engerman. (2003) «History Lessons: Sanctions: Neither War nor Peace.» *The Journal of Economic Perspectives*: 187–197. <http://www.jstor.org/stable/3216864>

Delloite (2022). «How sanctions impact Russia and the global economy.» *Delloite Insights*. 15 Mar. <https://www.deloitte.com/global/en/our-thinking/insights/topics/economy/global-economic-impact-of-sanctions-on-russia.html>.

Demarais, A. (2022) «Why Sanctions Don't Work Against Dictatorships.» *Journal of Democracy*. Nov. <https://journalofdemocracy.org/why-sanctions-dont-work-against-dictatorships/>.

- Dizaji, S.F., και M.R. Farzanegan. (2021) «Do sanctions constrain military spending of Iran?» *Defence and Peace Economics*: 125-150.
<https://doi.org/10.1177/0022343313485487>
- Dizaji, S.F., και P.A. Van Bergeijk.(2013) «Potential early phase success and ultimate failure of economic sanctions: A VAR approach with an application to Iran.» *Journal of Peace Resolution*: 721–736.
<https://doi.org/10.1177/0022343313485487>
- Dong, Y., και C. Li. «Economic sanction games among the US, the EU and Russia: Payoffs and potential effects.» *Economic Modelling*, 2018: 117–128.
<https://doi.org/10.1016/j.econmod.2018.03.006>
- Douhan, A. (2020) *Negative Impact of Unilateral Coercive Measures: Priorities and Road Map*. U.N. General Assembly Human Rights Council.
<https://digitallibrary.un.org/record/3884722>
- Doxey, M.P. (1980) «Economic Sanctions under the League of Nations.» Στο *Economic Sanctions and International Enforcement*, 42-55. London: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-349-04335-4_4
- Dreger, C., J. Fidrmuc, K. Kholodilin, και D. Ulbricht. (2016) «Between the hammer and the anvil: The impact of economic sanctions and oil prices on Russia's ruble.» *Journal of Comparative Economics*: 295–308.
 10.13140/RG.2.1.2043.4086
- Dreyer, I., Luengo-Cabrera, J., Bazoobandi, S., Biersteker, T., Connolly, R., Giumelli, F., Portela, C., Secieru, S., Seeberg, P., van Bergeijk, P.A..(2015) *On Target?: EU Sanctions as Security Policy Tools*. Brussels: European Union Institute for Security Studies.
- Drezner, D. (2015) «Targeted Sanctions in a World of Global Finance.» *International Interactions*: 755–764. <https://doi.org/10.1080/03050629.2015.1041297>

- Düben, B.A. (2022) *What Putin's War in Ukraine Means for the Future of China-Russia Relations*. Strategic Update, Oxford: LSE Ideas, 2022.
<https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/updates/2022-SU-DubenChina-EDITED.pdf>
- Ebrahimi, M., A. Jalalian, και L. Esfandyari.(2015) «The impacts of economic sanctions on human rights in countries of Iran and Iraq.» *World Scientific News*: 12-25. <http://www.worldscientificnews.com/wp-content/uploads/2015/06/WSN-10-2015-12-271.pdf>
- EU. (2014) «Russian President's Decree No. 560.» *EU*. 6 Aug.
https://food.ec.europa.eu/system/files/2018-01/ia_eu-russia_ru-eu-import-ban_20170630_unoff-trans-en.pdf.
- European Central Bank. (2022) «Economic, financial and monetary developments. Economic Bulletin Issue 6.» *European Central Bank*.
<https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb202206.en.html>.
- European Commission. (2022α)«Ukraine: EU agrees on eighth package of sanctions against Russia.» *European Commission*. 6 Oct 2022.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_5989.
- . (2022β) «Recovery plan for Europe.» *European Commission*. 2022.
https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en.
- . (2022γ) «REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy.» *European Commission*. 8 Mar 2022.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_1511.
- . (2022δ) («Playing my part.Key energy saving actions.» *European Commission*. 21 Apr 2022. https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/action-and-measures-energy-prices/playing-my-part_en.
- European Council. (2022) «G7 Leaders' Communiqué – Executive Summary, Elmau, Germany.» *European Council- Council of the European Union*. 27 Jun.

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/28/g7-leaders-communicue/>.

European Council, Council of the European Union. (χ.χ.α) «Timeline - EU restrictive measures against Russia over Ukraine.» *European Council- Council of the European Union*. χ.χ.α.

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>.

—. (χ.χ.β) «Infographic - EU sanctions in response to Russia's invasion of Ukraine.» *European Council- Council of European Union*. χ.χ.β.

<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-sanctions-russia-ukraine-invasion/>.

FAS.(2014) «About amendments to the list of products, raw materials and food, which are prohibited for import into the Russian Federation for the period of one year.» *FAS*. 14 Aug.

https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Amended%20List%20of%20Banned%20US%20Agricultural%20Products_Moscow_Russian%20Federation_8-21-2014.

Federal Register.(2022α) «Increasing Duties on Certain Articles From the Russian Federation, Federal Register, 87(125), 38875-38881.» *Federal Register*. 27 Jun 2022. <https://www.federalregister.gov/documents/2022/06/30/2022-14145/increasing-duties-on-certain-articles-from-the-russian-federation>.

—. (2022β) «Prohibiting Certain Imports and New Investments With Respect to Continued Russian Federation Efforts To Undermine the Sovereignty and Territorial Integrity of Ukraine 87(47).» *Federal Register*. 8 Mar 2022.

https://home.treasury.gov/system/files/126/eo_14066.pdf.

- . (2022γ) «Prohibiting Certain Imports, Exports, and New Investment With Respect to Continued Russian Federation Aggression 87 (50).» *Federal Register*. 11 Mar 2022. <https://home.treasury.gov/system/files/126/14068.pdf>.
- . (2022δ) «Prohibiting New Investment in and Certain Services to the Russian Federation in Response to Continued Russian Federation Aggression 87 (68).» *Federal Register*. 6 Apr 2022. <https://home.treasury.gov/system/files/126/14071.pdf>.
- Felbermayr, GJ., C. Syropoulos, E. Yalcin, και Y. Yotov (2019). *On the Effects of Sanctions on Trade and Welfare: New Evidence Based on Structural Gravity and a New Database*. Working Paper, CESifo.
- Fisher, M. (2022) «Putin, Facing Sanction Threats, Has Been Saving for This Day.» *The New York*. 2 Feb. <https://www.nytimes.com/2022/02/03/world/europe/putin-sanctions-proofing.html>.
- Fitzgerald, P. (1999) «"If Property Rights Were Treated Like Human Rights, They Could Never Get away with This": Blacklisting and Due Process in U.S. Economic Sanctions Programs.» *Hastings Law Journal*: 53-155. https://repository.uchastings.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3385&context=hastings_law_journal
- Fritz, O., E. Christen, F. Sinabell, και J. Hinz. (2017) *Russia's and the EU's Sanctions – Economic and Trade Effects, Compliance, and the Way Forward*. Policy Department, Directorate-General for External Policies, Brussels: European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603847/EXPO_STU\(2017\)603847_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603847/EXPO_STU(2017)603847_EN.pdf)
- G7 Research Group. (2022) «G7 Statement on Support for Ukraine, Elmau, Germany.» *Relief Web*. 27 Jun. <https://reliefweb.int/report/ukraine/g7-statement-support-ukraine-elmau-27-june-2022>.

- Gharehgozli, O. (2017) «An estimation of the economic cost of recent sanctions on Iran using the synthetic control method.» *Economics Letters*: 141-144.
<https://doi.org/10.1016/j.econlet.2017.06.008>
- Glick, R., και A.M. Taylor. (2010) «Collateral damage: Trade disruption and the economic impact of war.» *Review of Economics and Statistics*, Feb: 102–127.
<https://www.jstor.org/stable/25651393>
- Golikova, V., και B. Kuznetsov. (2017) «Perception of risks associated with economic sanctions: the case of Russian manufacturing.» *Post-Soviet Affairs*: 49-62.
 10.1080/1060586X.2016.1195094
- Gould-Davies, N. (2018) *Economic Effects and Political Impacts: Assessing Western Sanctions on Russia*. BOFIT Policy Brief, Helsinki: BOFIT.
<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/15832/bpb0818.pdf?>
- Gutmann, J., M. Neuenkirch, και F. Neumeier. (2021) «Sanctioned to death? The impact of economic sanctions on life expectancy and its gender gap.» *Journal of Development Studies*: 139–162.
<https://doi.org/10.1080/00220388.2020.1746277>
- Handley, K., και N. Limao. (2017) «Policy uncertainty, trade, and welfare: Theory and evidence for China and the United States.» *American Economic Review*: 2731–2783. <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20141419>
- Hinz, J. (2017). *The ties that bind: Geopolitical motivations for economic integration*. Working Paper, Kiel: Kiel Institute for the World Economy.
- HKTDC Research. (2019) «Sanctions Against the Russian Federation.» *HKTDC*. 29 Mar. <https://research.hktdc.com/en/article/NDk2Mjl4NDQz>.
- Hufbauer, G., J. Schott, και B. Oegg. (2001) «Using Sanctions to Fight Terrorism.» *Peterson Institute for International Economics*. Nov.
<https://www.piie.com/publications/policy-briefs/using-sanctions-fight-terrorism>.

- IEA. (χ.χ.) «Oil Market and Russian Supply.» *International Energy Agency*.
<https://www.iea.org/reports/russian-supplies-to-global-energy-markets/oil-market-and-russian-supply-2>.
- . (2022) «A 10-Point Plan to Reduce the European Union’s Reliance on Russian Natural Gas.» *IEA*. Mar 2022. <https://www.iea.org/reports/a-10-point-plan-to-reduce-the-european-unions-reliance-on-russian-natural-gas>.
- IMF. (2015) *Russian Federation*. Consultation, Press Release and Staff Report, New York: IMF. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15211.pdf>
- . (2019) *Russian Federation – Article IV*. New York: International Monetary Fund. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2019/1RUSEA2019001.ashx>
- . (2022 α) *Global financial stability report: Shock waves from the War in Ukraine Test the Financial System’s Resilience*. New York: IMF. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/GFSR/2022/April/English/ch1.ashx>
- . (2022β) *World Economic Outlook Report*. New York: IMF.
<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022>
- International Trade Administration. (χ.χ.) «Russia Sanctions and Export Controls.» *ITA*. <https://www.trade.gov/russia-sanctions-and-export-controls>.
- Ingwersen, J. (2022) «Wheat up 6% after Russia quits Black Sea pact; corn, soy firm.» *Reuters*. 2 Nov. <https://www.reuters.com/markets/commodities/wheat-climbs-more-than-5-russia-withdraws-black-sea-export-agreement-2022-10-31/>.
- Irfan, N., M. Nawaz, και S. Jamil. (2021) «US Economic Sanctions: A Controversial Foreign Policy Tool in International Politics. *Global Economics Review*, VI.» .
[https://doi.org/10.31703/ger.2021\(VI-I\).12](https://doi.org/10.31703/ger.2021(VI-I).12)

- James, W., και K. Maclellan. (2022) «Britain to phase out Russian oil imports by end of 2022.» *Reuters*. 8 Mar . <https://www.reuters.com/business/energy/uk-ban-russian-oil-imports-politico-2022-03-08/>.
- Jazairi, I. (2019) *Report of the Special Rapporteur on the negative impact of unilateral coercive measures on the enjoyment of human rights*. Thirty Session, United Nations General Assembly Human Rights Council.
- Kagan, F.W., G. Barros, και K. Stepanenko. (2022) «Russian offensive campaign assessment.» *Institute for the Study of War*. 19 Mar. <https://archive.ph/d3c6B>.
- Kelishomi, A.M., και R. Nisticò.(2022) «Employment effects of economic sanctions in Iran.» *World Development*, Mar : 105760.
<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105760>
- Kern, A. (2006) «Memorandum by Dr Kern Alexander, The Judge Business School, University of Cambridge.» *Parliament UK*. Jun .
<https://publications.parliament.uk/pa/ld200607/ldselect/ldconaf/96/6070402.htm#note2>.
- Kholodilin, K.A., και A. Netšunajev. (2019) «Crimea and punishment: The impact of sanctions on Russian economy and economies of the euro area.» *Baltic Journal of Economics*: 39-51. <https://doi.org/10.1080/1406099X.2018.1547566>
- Korhonen, I. (2019) *Sanctions and Countersanctions – What Are Their Economic Effects in Russia and Elsewhere?* Helsinki: BOFIT Policy Brief.
<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16334/bpb0219.pdf?sequence=1>
- Korhonen, I., και K. Koskinen (2019). *Did Sanctions Reduce Capital Flows to Russia? Evidence from Bilateral Data*. BOFIT Discussion Paper, Helsinki: BOFIT.
<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16334/bpb0219.pdf?sequence=1>

- Korhonen, I., H. Simola, και L. Solanko.(2018) *Sanctions, Countersanctions, and Russia – Effects on Economy, Trade, and Finance*. BOFIT Policy Brief, Helsinki: BOFIT.
https://mycourses.aalto.fi/pluginfile.php/1146109/mod_resource/content/1/reading.item.pdf
- Kreienkamp, J., T. Pegram, και D. Coen.(2022) «Explaining transformative change in EU climate policy: multilevel problems, policies, and politics.» *Journal of European Integration*: 731-748. 10.1080/07036337.2022.2072838
- Lam, SL.(1990) «Economic sanctions and the success of foreign policy goals: a critical evaluation.» *Japan and World Economy*,: 239–248.
[https://doi.org/10.1016/0922-1425\(90\)90003-B](https://doi.org/10.1016/0922-1425(90)90003-B)
- Lee, S.H., και Y.S. Lee. (2018) «Political Influence and Trade Uncertainty: Evidence from Sanction Threats and Impositions.» *Economics Bulletin*: 367-372.
<https://econ.gatech.edu/publications/pub/6092>
- Lewis, D. (2019) «Strategic Culture and Russia’s “Pivot to the East:” Russia, China, and “Greater Eurasia”.» *George Marshall European Center for Security Studies*. Jul 2019. <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/strategic-culture-and-russias-pivot-east-russia-china-and-greater-eurasia-0>.
- Liboreiro, J. (2022) «The G7 wants to cap the price of Russian oil. It won't be easy.» *Euronews*. 10 Oct . <https://www.euronews.com/my-europe/2022/10/10/the-g7-wants-to-cap-the-price-of-russian-oil-it-wont-be-easy>.
- Lo, B., και F. Hill.(2013) «Putin’s Pivot: Why Russia is Looking East,» *Brookings*. 31 Jul. <https://www.brookings.edu/opinions/putins-pivot-why-russia-is-looking-east/>.

- Luthra, G. (2022) *The Russia-Ukraine Conflict and Sanctions: An Assessment of the Economic and Political Impacts*. ORF Occasional Paper, Observer Research Foundation.
- Lv, Z., και T. Xu. (2018) «Do economic sanctions affect protectionism? Evidence from agricultural support.» *Economics and Policy*, Nov : 27-42.
- Madani, K. (2021) «Have international sanctions impacted Iran's environment?» *World*, 2021: 231–252.
- Masters, J. (2019) «What Are Economic Sanctions?» *Council on Foreign Relations*. 12 Aug. <https://www.cfr.org/background/what-are-economic-sanctions>.
- Mathis, W. (2022) «Energy Crunch Spurs 'Insane' Rush for Industrial Rooftop Solar.» *Bloomberg*. 8 Mar. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-08/energy-crunch-spurs-insane-rush-for-industrial-rooftop-solar?sref=tvUbUFbg&leadSource=uverify%20wall>.
- McWilliams, B., G. Sgaravatti, S. Tagliapietra, και G. Zachmann. (2022) «Can Europe Survive Painlessly without Russian Gas?» *Bruegel*. 27 Feb. <https://www.bruegel.org/blog-post/preparing-first-winter-without-russian-gas>.
- Michaels, G., και X. Zhi. (2010) «Freedom fries.» *American Journal of Applied Economics*, Jul : 256–281. <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/app.2.3.256>
- Morison, R., S. Gebre, και T. Patel. (2022) «European Industry Starts Shutting Down as Energy Prices Soar.» *Bloomberg*. 9 Mar. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-09/european-industry-starts-shutting-down-as-energy-prices-soar?sref=tvUbUFbg&leadSource=uverify%20wall>.
- Nelson, R. (2017) *U.S. Sanctions and Russia's Economy*. New York: CRS. <https://crsreports.congress.gov/product/details?prodcode=R43895>

- Neuenkirch, M., και F. Neumeier.(2015) «The impact of UN and US economic sanctions on GDP growth.» *European Journal of Politics and Economy*: 110–125. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2015.09.001>
- OECD. (2022) «The supply of critical raw materials endangered by Russia’s war on Ukraine.» *OECD*. 4 Aug. <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-supply-of-critical-raw-materials-endangered-by-russia-s-war-on-ukraine-e01ac7be/>.
- Office of the Press Secretary. (2014α) «Executive Order - Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine.» *The White House*. 6 Mar 2014. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/06/executive-order-blocking-property-certain-persons-contributing-situation>.
- . (2014β) «Executive Order -- Blocking Property of Additional Persons Contributing to the Situation in Ukraine.» *The White House*. 17 Mar 2014. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/17/executive-order-blocking-property-additional-persons-contributing-situat>.
- . (2014γ) «Executive Order -- Blocking Property of Additional Persons Contributing to the Situation in Ukraine.» *The White House*. 20 Mar 2014. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/20/executive-order-blocking-property-additional-persons-contributing-situat>.
- Pahlavani, M., S. Heydarian, και S. Mirjalili.(2021) «The impact of financial sanctions on income inequality in Iran: The TVP-FAVAR model.» *Journal of Economics and Policy*: 213–239. <https://doi.org/10.29252/EPJ.2021.15377.2141>
- Pandya, S.S., και R. Venkatesan (2016). «French roast: Consumer response to international conflict - evidence from supermarket scanner data.» *The Review of Economics and Statistics*: 42–56. http://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/REST_a_00526

- Parker, D.P., και J.P. Foltz.(2016) «Unintended consequences of sanctions for human rights: Conflict minerals and infant mortality.» *Journal of Law and Economics*, : 731–774. doi: 10.1086/691793
- Pestona, A., και M. Mamonov. (2019) *Should We Care? The Economic*. BOFIT Discussion Paper, Helsinki: BOFIT. doi: 10.1086/691793
- Pittel, K., και συν. (2022) «What if Germany is cut off from Russian energy?» *CEPR*. 25 Mar.
- Qechslin, M. (2014) «Targeting autocrats: Economic sanctions and regime change.» *European Journal Political Economy*: 24–40.
<https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2014.07.003>
- Rashad, M., και I. Binnie.(2022) «Brimming European LNG Terminals Lack Room for More Gas.» *Reuters*. 18 Feb.
<https://www.reuters.com/business/energy/brimming-european-lng-terminals-have-limited-space-more-gas-2022-02-17/>.
- Reuters. (2022α)«EU ban on Russian coal imports to kick in on Thursday.» *Reuters*. 10 Aug 2022. <https://www.reuters.com/markets/commodities/eu-ban-russian-coal-imports-kick-thursday-2022-08-10/>.
- . (2022β) «Russia bans payments to foreigners holding rouble bonds, shares.» *Reuters*. 2 Mar 2022. <https://www.reuters.com/markets/europe/russia-bans-payments-foreigners-holding-rouble-bonds-shares-2022-03-02/>.
- .(2022γ) «Russia to temporarily ban foreigners from selling assets.» *Reuters*. 1 Mar 2022. <https://www.reuters.com/business/russia-impose-temporary-curbs-foreigners-seeking-exit-assets-2022-03-01/>.
- . (2022δ) «Russia hikes rates, introduces capital controls as sanctions bite.» *Reuters*. 28 Feb 2022. <https://www.reuters.com/markets/europe/russian-central-bank-scrambles-contain-fallout-sanctions-2022-02-28/>.

- Rochlitz, M. (2021) «Russia's Economy: A Possible Vision for the Future.» *Researchgate*, May .
https://www.researchgate.net/publication/351372382_Russia%27s_Economy_A_Possible_Vision_for_the_Future
- Sadeghi, A., και S.K. Tayebi. (2018) «Effects of international sanctions and other determinants on Iran's inflation rate (1981–2014).» *Iranian Journal of Economic Research*: 33-57. <https://doi.org/10.22054/IJER.2018.8825>
- Shepardson, D., J. Freed, και F.Y. Chee. (2022) «U.S. follows Canada, Europe on Russian aircraft ban.» *Reuters*. 2 Mar.
<https://www.reuters.com/business/airspace-closures-after-ukraine-invasion-stretch-global-supply-chains-2022-03-01/>.
- Shida, Y. (2020) «Russian business under economic sanctions: is there evidence of regional heterogeneity?» *Post-Communist Economies*: 447-467.
 10.1080/14631377.2019.1659567
- Simola, H. (2014) *Russia's Restrictions on Food Imports*. BOFIT Policy Brief, Helsinki: BOFIT.
<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/12754/173767.pdf?sequence=1>
- Skadden. (2022) «US, UK and EU Ramp Up Sanctions and Export Controls as Russia's Invasion of Ukraine Continues.» *Skadden*. 9 Mar.
<https://www.skadden.com/insights/publications/2022/03/us-uk-and-eu-ramp-up-sanctions-and-export-controls-as-russia-invasion-of-ukraine-continues>.
- Smialek, J. (2022) «Surging U.S. Inflation Raises Stakes as War Pushes Up Prices.» *The New York Times*. 10 Mar.
<https://www.nytimes.com/2022/03/10/business/economy/cpi-inflation-february-2022.html>.

- Statistisches Bundesamt. (2022α) «Exporte Und Importe (Spezialhandel) Nach Güterabteilungen Des Güterverzeichnisses Für Produktionsstatistiken.» *Statistisches Bundesamt*. 2022.
<https://www.destatis.de/DE/Themen/Wirtschaft/Aussenhandel/Tabellen/einfuhr-ausfuhr-gueterabteilungen.html;jsessionid=7345586EA38C7821B58F6C63E9DAC7A2.live731>.
- . (2022β) «Facts on Trade with Russia. Press release.» *Statistisches Bundesamt*. 2022. https://www.destatis.de/EN/Press/2022/02/PE22_N010_51.html.
- Strupczeski, J. (2022) «EU fails to agree on Russian oil price cap, say diplomats.» *Reuters*. 29 Nov. <https://www.reuters.com/markets/commodities/eu-fails-agree-russian-oil-price-cap-monday-diplomats-2022-11-28/>.
- Taylor, K. (2022) «EU rolls out plan to slash Russian gas imports by two thirds before year end.» *Euroactiv*. 9 Mar. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/eu-rolls-out-plan-to-slash-russian-gas-imports-by-two-thirds-before-year-end/>.
- Tolkachev, S., και A. Teplyakov. (2022) «Import Substitution in Russia: The Need for a System-Strategic Approach.» *Russian Social Science Review*: 15-40. 10.1080/10611428.2022.2111162
- Tuzova , Y., και F. Qayum. (2016) «Global oil glut and sanctions: The impact on Putin’s Russia .» *Energy Policy*: 140–151. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2015.12.008>
- UK Department for International Trade, και HM Treasury.(2022) «UK announces new economic sanctions against Russia.» *UK Gov*. 15 Mar. <https://www.gov.uk/government/news/uk-announces-new-economic-sanctions-against-russia#:~:text=alongside%20G7%20allies.-,The%20UK%20Government%20has%20today%20announced%20a%20ban%20on%20exports,point%20hike%20on%20current%20rates.>

- UK Home Office, και P. Patel.(2022) «Home Office takes action as route failing to deliver for the UK people and gives opportunities for corrupt elites to access the UK.» *UK Gov.* 17 Feb. <https://www.gov.uk/government/news/tier-1-investor-visa-route-closes-over-security-concerns>.
- Umweltbundesamt.(2022) «Primärenergiegewinnung Und -Importe.» *Umweltbundesamt.* 17 Jan .
<https://www.umweltbundesamt.de/daten/energie/primaerenergiegewinnung-importe>.
- Volchkova, N., P. Kuznetsova, και N. Turdeyeva.(2018) *Losers and Winners of Russian Countersanctions: A Welfare Analysis*. Stockholm: FREE Policy Brief, 2018. https://freepolicybriefs.org/wp-content/uploads/2018/09/freepolicybriefs_oct1.pdf
- Von Soest, C., και M. Wahman.(2015) «Not all dictators are equal: Coups, fraudulent elections, and the selective targeting of democratic sanctions.» *Journal of Peace Resolution*: 17-31. <https://doi.org/10.1177/0022343314551081>
- Wen, W. (2022) «Rediscover Russia, Rediscover China.» *Valdai*. 21 Oct.
<https://valdaiclub.com/a/highlights/rediscover-russia-rediscover-china/>.
- White House. (2022α) «FACT SHEET: The United States and G7 to Take Further Action to Support Ukraine and Hold the Russian Federation Accountable.» *White House*. 27 Jun. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/06/27/fact-sheet-the-united-states-and-g7-to-take-further-action-to-support-ukraine-and-hold-the-russian-federation-accountable/>.
- . (2022β) «A Proclamation on the Declaration of National Emergency and Invocation of Emergency Authority Relating to the Regulation of the Anchorage and Movement of Russian-Affiliated Vessels to United States Ports.» *White House*. 21 Apr 2022. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2022/04/21/a-proclamation-on-the-declaration-of-national-emergency->

and-invocation-of-emergency-authority-relating-to-the-regulation-of-the-anchorage-and-movement-of-russian-affiliated-vessels-t.

World Bank. (2020) *Russia Economic Report*. New York: World Bank, 2020.

—. (2022) «Gross national expenditure (current LCU) - Germany.» *World Bank*. 2022. <https://data.worldbank.org/indicator/NE.DAB.TOTL.CN?locations=DE>.

WTO. (2018) *Can Economic Sanctions be Effective?* New York: World Trade Organisation. <https://doi.org/10.30875/0b967ac6-en>

Yale Chief Executive Leadership Institute (2022) . «Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia—But Some Remain.» *Yale School of Management*. 28 Nov 2022. <https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain>.

Zachmann, G., S. Tagliapietra, B. McWilliams, και G. Sgaravatti. (2022) «Preparing for the first winter without Russian gas.» *Bruegel*. 28 Feb. <https://www.bruegel.org/blog-post/preparing-first-winter-without-russian-gas>.